



A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19



AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

Płk dypl. mgr inż. Ryszard WARSZEWSKI

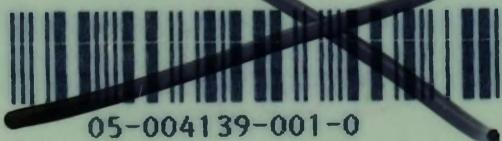
UWARUNKOWANIA NARODOWE INTEGRACJI POLSKI Z ORGANIZACJĄ TRAKTATU PÓŁNOCNOATLANTYCKIEGO

Rozprawa doktorska

60944

~~Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej~~

~~S/4139~~



05-004139-001-0

WARSZAWA

1999





AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

Płk dypl. mgr inż. Ryszard WARSZEWSKI

UWARUNKOWANIA NARODOWE INTEGRACJI POLSKI Z ORGANIZACJĄ TRAKTATU PÓŁNOCNOATLANTYCKIEGO

Rozprawa doktorska

60944

~~Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej~~

~~S/4139~~



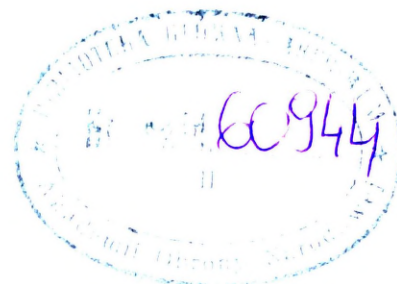
~~05-004139-001-0~~

WARSZAWA

1999

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY

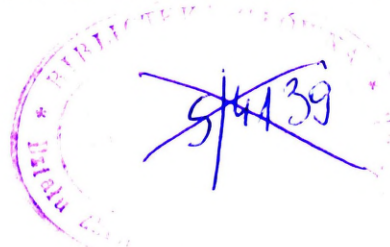


Płk dypl. mgr inż. Ryszard WARSZEWSKI

UWARUNKOWANIA NARODOWE INTEGRACJI
POLSKI
Z ORGANIZACJĄ TRAKTATU
PÓŁNOCNOATLANTYCKIEGO

Rozprawa doktorska

Promotor:
Prof. dr hab. Witold POKRUSZYŃSKI



Warszawa

1999

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
ROZDZIAŁ 1. METODOLOGICZNE PODSTAWY BADAN	12
1.1. Cele badań	12
1.2. Problemy badawcze	16
1.3. Hipotezy robocze	17
1.4. Zastosowane metody badawcze	18
ROZDZIAŁ 2. UWARUNKOWANIA SPOŁECZNO-POLITYCZNE I PRAWNE INTEGRACJI POLSKI Z NATO	19
2.1. Geneza i stan obecny integracji RP z NATO	19
2.1.1. Geneza integracji	19
2.1.2. Chronologia wydarzeń istotnych dla integracji	22
2.1.3. Etapy integracji	24
2.1.4. Skutki przystąpienia Polski do NATO	25
2.2. Uwarunkowania społeczno-polityczne rozwoju integracji RP z NATO	32
2.2.1. Uwarunkowania polityczno-militarne	32
2.2.2. Uwarunkowania polityczno-budżetowe	34
2.2.3. Uwarunkowania społeczne	36
2.2.4. Uwarunkowania informacyjne	40
2.3. Uwarunkowania prawne rozwoju integracji RP z NATO	42
2.3.1. Podstawy prawne funkcjonowania RP podczas zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny	42
2.3.2. Podstawy prawne funkcjonowania NATO	44
2.3.3. Uwarunkowania adaptacji legislacyjnej Polski do prawa NATO	46
2.4. Konkluzje	49
ROZDZIAŁ 3. UWARUNKOWANIA EKONOMICZNO-FINANSOWE INTEGRACJI POLSKI Z NATO	51
3.1. Koszty ekonomiczne integracji RP z NATO	51
3.1.1. Klasyfikacja kosztów ekonomicznych integracji RP z NATO	51

3.1.2. Koszty udziału Polski w programie „Partnerstwa dla Pokoju”	55
3.1.3. Koszty modernizacji SZ RP w latach 1998-2012	58
3.1.4. Składka coroczna Polski do budżetów NATO	59
3.2. Finansowanie integracji RP z NATO	60
3.2.1. Źródła finansowania obronności RP	60
3.2.2. Budżety Ministerstwa Obrony Narodowej RP zaplanowane w latach 1997-1999	61
3.2.3. Natowski system finansowania	66
3.3. Uwarunkowania ekonomiczno-finansowe modernizacji SZ RP	70
3.4. Uwarunkowania ekonomiczno-finansowe rozwoju infrastruktury obronnej RP	77
3.4.1. Stan narodowej infrastruktury obronnej	77
3.4.2. Zasady korzystania z natowskiego Programu Inwestycji Bezpieczeństwa (NSIP)	85
3.4.3. Stan wspólnej infrastruktury NATO na terytorium Polski	87
3.4.4. Uwarunkowania rozwoju infrastruktury obronnej w warunkach gospodarki rynkowej	88
3.5. Konkluzje	93
ROZDZIAŁ 4. UWARUNKOWANIA MILITARNE I LINGWISTYCZNE INTEGRACJI POLSKI Z NATO	95
4.1. Ewolucja sił zbrojnych w transformacji ustrojowej Polski	95
4.1.1. Przemiany w SZ RP w latach 1989-1999	95
4.1.2. Kierunki przemian w SZ RP do 2012 roku	101
4.2. Ewolucja polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej Polski i NATO	109
4.2.1. Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna Polski	109
4.2.2. Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna NATO	113
4.2.3. Rozwój strategii obronnej NATO i Polski	118
4.3. Uwarunkowania integracji militarnej Polski i NATO	122
4.3.1. Uwarunkowania związane ze zmianami w polityce bezpieczeństwa i strategii obronnej	122
4.3.2. Uwarunkowania związane z modernizacją SZ RP	124
4.4. Uwarunkowania lingwistyczne integracji Polski z NATO	127
4.5. Konkluzje	129
ROZDZIAŁ 5. UWARUNKOWANIA EKOLOGICZNE INTEGRACJI POLSKI Z NATO	131
5.1. Zagrożenia i szkody ekologiczne powstające w środowisku na skutek stacjonowania wojsk	131
5.1.1. Skutki ekologiczne eksploatacji techniki wojskowej	131
5.1.2. Skutki ekologiczne eksploatacji infrastruktury wojskowej w Polsce	136
5.1.3. Skutki ekologiczne eksploatacji poligonów w Polsce	138
5.2. Prawo, cele i zadania SZ RP w ochronie środowiska	142

5.2.1.Podstawy prawne działalności proekologicznej SZ RP	142
5.2.2.Cele i zadania SZ RP w działaniach proekologicznych	144
5.3.Uwarunkowania determinujące ekologiczną integrację RP z NATO	146
5.3.1.Dostosowywanie polskiego prawa ekologicznego do europejskiego	146
5.3.2.Natowskie podejście do ochrony środowiska	147
5.3.3.Intensyfikacja współpracy proekologicznej RP z NATO	148
5.3.4.Organizacja i zarządzanie działalnością proekologiczną w SZ RP	152
5.4.Konkluzje	154
ROZDZIAŁ 6. KSZTAŁTOWANIE UWARUNKOWAŃ NARODOWYCH INTEGRACJI POLSKI Z NATO	156
6.1.Hierarchizacja uwarunkowań narodowych integracji Polski z NATO	156
6.2.Diagnozowanie uwarunkowań narodowych integracji Polski z NATO	160
6.3.Zarys koncepcji kierowania rozwojem systemu uwarunkowań narodowych integracji Polski z NATO	163
WNIOSKI KOŃCOWE	167
ZAKOŃCZENIE	171
BIBLIOGRAFIA	176

WSTĘP

Polska została przyjęta do Sojuszu Północnoatlantyckiego w pięćdziesiątą rocznicę jego utworzenia i jest to wydarzenie o epokowym znaczeniu dla przyszłości naszego państwa i jego sił zbrojnych. Rzeczypospolita Polska (RP) stała się państwem położonym we wschodniej części terytorium Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (North Atlantic Treaty Organization – NATO), przejmując to położenie oraz rolę buforu między Wschodem a Zachodem Europy po Niemczech. Uzyskanie członkostwa w NATO spowodowało, że przed Polską stanęły nowe wyzwania, dotyczące polityki bezpieczeństwa oraz rozwoju integracji z Sojuszem.

Polityka bezpieczeństwa prowadzona przez Polskę po wejściu do NATO wymaga kontynuacji poprzednich działań, ale także modyfikacji, ponieważ Pakt nakłada na Rzeczypospolitą szczególną odpowiedzialność za stabilność Europy Środkowej i Wschodniej oraz za skuteczny przebieg dalszego rozszerzania Sojuszu w przyszłości. Dlatego Polska jako członek NATO jest zobowiązana zintensyfikować współpracę polityczną i militarną z państwami Europy, a szczególnie z Rosją i Białorusią, z Ukrainą i państwami bałtyckimi. Właściwą i wypróbowaną płaszczyzną do zacieśniania więzów Sojuszu ze wschodnimi sąsiadami Polski i Słowacją jest i pozostanie „Partnerstwo dla Pokoju” (PdP), w którym Polska będzie nadal aktywnie uczestniczyć. Określenie nowej roli suwerennej Polski jako członka zmieniającego się NATO zależy od nas samych i wymaga zapisania w dokumentach państwowych, które zdezaktualizowały się.

Narodowa polityka bezpieczeństwa prowadzona przez Polskę po wejściu do NATO nie może naruszać głównego celu politycznego Sojuszu, którym jest zapewnienie bezpieczeństwa swoim członkom, ani wynikających z niego celów strategicznych: zapobiegania konfliktom, reagowania na zagrożenia i utrzymywania zdolności do skutecznego prowadzenia działań wojennych. Realizacja wskazanych celów przez Polskę na odpowiednim poziomie zależy od uwarunkowań narodowych i sposobu ich kształtowania.

Rozwój integracji Polski z NATO umożliwiają trzy główne instytucje: Północnoatlantycka Rada Współpracy (North Atlantic Cooperation Council-NACC), PdP (Partnership for Peace-PfP) oraz Siły Pokojowe Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ). NACC, utworzona w 1991 roku, była pierwszym forum skupiającym państwa członkowskie NATO oraz byłego Układu Warszawskiego, które dało Polsce możliwość podjęcia i rozszerzenia z upływem czasu dialogu i konsultacji z państwami Zachodu w sprawach bezpieczeństwa międzynarodowego. PdP, zainicjowane w 1994 roku, umożliwiło Polsce zacieśnienie stosunków politycznych i militarnych z państwami NATO, a przez to przygotowanie Polski do wstępnej integracji z Sojuszem. Siły Pokojowe ONZ i udział w innych misjach ONZ, Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE), NATO, NACC, Unii Zachodnioeuropejskiej (UZE), stwarzały warunki do współdziałania jednostek Wojska Polskiego (WP) z wojskami państw zachodnich i wzajemnego poznawania się.

Uzyskanie członkostwa w NATO wymagało od Sił Zbrojnych RP (SZ RP) osiągnięcia minimalnego poziomu interoperacyjności (dopasowania struktur) i kompatybilności (dostosowania uzbrojenia) z wojskami Sojuszu. Po wejściu Polski do NATO celem procesów integracyjnych jest uzyskanie wskazanych charakterystyk na wymaganym poziomie po kilkunastu latach (do 2012 roku). Oznacza to wyłożoną pracę systemu obronnego Polski w nadchodzących latach, ponieważ integracja Polski z NATO jest realizowana w specyficznym okresie transformacji ustrojowej naszego państwa. Rok 1999 zapisze się w historii jako przełomowy ze względu na rozpoczęcie czterech fundamentalnych reform w Polsce: administracji, służby

zdrowia, ubezpieczeń społecznych i edukacji narodowej, a także z powodu kontynuowania restrukturyzacji: SZ RP, łączności, górnictwa, hutnictwa, energetyki i rolnictwa. Modernizacja SZ RP stała się jednym z przedsięwzięć wśród wielu reform niezwykle ważnych dla Polski. Do chwili uzyskania przez Polskę członkostwa w NATO procesy integracyjne skupiały się głównie w dziedzinie polityki bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego. Po wstąpieniu do Sojuszu Polska główny wysiłek integracyjny skoncentruje nadal na polityce bezpieczeństwa, a także w dziedzinach: prawnej, ekonomicznej, militarnej i ekologicznej. Od skuteczności tych działań zależeć będzie miejsce i znaczenie Polski w NATO.

W literaturze problem członkostwa Polski w NATO, także po wstąpieniu do Sojuszu, jest postrzegany głównie w aspektach politycznych i militarnych, co ma swoje odzwierciedlenie w licznych pracach na przykład w: [3, 4, 5, 6, 7, 15, 16, 24, 31, 33, 35, 38, 42, 43, 44, 45, 60, 64, 66, 74, 79, 88, 89, 90]. Na aspekt ekonomiczny członkostwa RP w Sojuszu zwrócono uwagę dopiero w latach 1994-1996. Obecnie ekonomiczny punkt widzenia jest jednym z ważniejszych i jest on przedstawiany w wielu publikacjach, przykładowo w: [9, 18, 20, 21, 23, 27, 30, 59]. Członkostwem Polski w NATO w aspekcie prawnym zaczęto interesować się od 1994 roku, głównie w kontekście późniejszego wstąpienia Polski do Unii Europejskiej (UE). Wskazują na to następujące prace: [49, 50, 55]. Aspekt ekologiczny przynależności Polski do Sojuszu nabrał większego znaczenia dopiero po 1996 roku, co potwierdzają następujące publikacje: [26, 53, 61]. W literaturze trudno jest doszukać się wyraźnego wskazania uwarunkowań narodowych, od których zależy przebieg integracji Polski z NATO w nadchodzących latach. Publikacje krajowe dotyczące tego problemu opracowane zostały przez specjalistów: politologów, prawników, ekonomistów, wojskowych, ekologów. Dotyczą one dziedzin integracji przez nich reprezentowanych, a więc fragmentów całości. Brak jest w Polsce opracowania, które przedstawiałoby uwarunkowania narodowe integracji w ujęciu kompleksowym i pokazywałoby drogę do systemowego

kształtowania czynników, od których zależy skuteczny przebieg integracji w przyszłości. Rozwiązanie problemów integracyjnych w sposób systemowy jest szczególnie ważne po wejściu Polski do Sojuszu, ponieważ może ułatwić władzom państwa podejmowanie właściwych decyzji dotyczących systemu obronnego. Jest to „biała plama”, która wynika z faktu, że dotychczas nie powołano interdyscyplinarnego zespołu badawczego, utworzonego przez specjalistów z wielu dziedzin: politologów, socjologów, ekonomistów, wojskowych, ekologów, informatyków, logistyków - na wzór na przykład amerykańskiej pozarządowej Korporacji Naukowo-Badawczej (RAND Corporation).

Prezentowana rozprawa jest pierwszą w Polsce próbą rozwiązania problemów zawartych w pytaniach: jakie czynniki narodowe warunkują postęp integracyjny i jak na nie oddziaływać, aby uzyskać wymagany poziom interoperacyjności i kompatybilności SZ RP z Połączonymi Siłami Zbrojnymi NATO (PSZ NATO)? Przedmiotem rozprawy są studia nad integracją RP z Sojuszem, a jej głównym celem jest kompleksowe ujęcie i analiza uwarunkowań narodowych integracji oraz wskazanie na możliwości systemowego ich kształtowania w określonym czasie.

W rozprawie integracja i uwarunkowania są słowami kluczowymi. Integracja jest tu interpretowana jako rezultat budowania racjonalnej sieci powiązań między Polską a krajami członkowskimi Sojuszu oraz z organizacjami międzynarodowymi w dziedzinach: społeczno-politycznej, prawnej, gospodarczej, militarnej i ekologicznej. Uwarunkowania narodowe integracji rozumieć należy jako zbiór czynników, od których zależy przebieg procesów integracyjnych, mających na nie istotny wpływ i zależnych od rozwoju sytuacji w Polsce.

Podstawowymi metodami, którymi posługiwałem się w badaniach były: analiza i synteza oraz ujęcie systemowe. Wskazane metody badawcze dały moim zdaniem dobre rezultaty w analizowaniu: literatury problemu integracji, wyników badań statystycznych opinii społecznej, kosztów ekonomicznych integracji i sposobów jej finansowania, przemian zachodzących w SZ RP i NATO, zagadnień ochrony środowiska, sposobu

kształtowania uwarunkowań integracji, a także były przydatne w procesie wnioskowania.

Temat rozprawy sformułowałem kierując się głównie jego zasadniczym znaczeniem dla Polski i przemian szybko zachodzących w jej siłach zbrojnych. Cechuje go moim zdaniem: aktualność, perspektywiczność, oryginalność, wieloaspektowość i użyteczność. Aktualność tematu podtrzymują: jego znaczenie dla kraju i sił zbrojnych oraz fakt, że procesy integracyjne będą realizowane przez nadchodzące dziesięciolecia. Perspektywiczność uzasadniają: zintensyfikowanie procesów integracyjnych po wstąpieniu Polski do NATO oraz konieczność kontynuowania badań zaledwie rozpoczętych w prezentowanej rozprawie. Oryginalność tematu polega na tym, że nikt go do tej pory nie podjął, prawdopodobnie ze względu na duży stopień trudności w prowadzeniu badań. Integracja Polski z Sojuszem oddziałuje nie tylko na obronność i wojsko. Uwarunkowań narodowych integracji należy poszukiwać w polityce, prawodawstwie, gospodarce, ochronie środowiska, co wskazuje na wieloaspektowość tematu rozprawy. Z uwagi na niewystarczający poziom wiedzy w społeczeństwie polskim o NATO, procesach integracji i jej uwarunkowaniach narodowych, rozprawa może dostarczyć informacji objaśniających te zagadnienia. Wiąże się to z dużymi możliwościami wykorzystania rozprawy w działalności publicystycznej i dydaktycznej, a to świadczy o jej użyteczności.

Trudności w prowadzeniu badań związanych z realizacją tematu wynikały głównie z ograniczenia dostępu do ważnych materiałów źródłowych oraz z powodu znacznej liczby instytucji zajmujących się określonymi dziedzinami integracji RP z NATO, zlokalizowanych w różnych miejscach. Zapewne wiele cennych materiałów pozostało nie odkrytych w urzędach centralnych - ministerstwach: Spraw Zagranicznych (MSZ), Obrony Narodowej (MON), Finansów, Sprawiedliwości, Spraw Wewnętrznych i Administracji (MSWiA), Łączności, Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (MOŚZNiL) oraz w Głównym Urzędzie Statystycznym (GUS), Komitecie Badań Naukowych (KBN), Urzędzie Ochrony Państwa (UOP).

Treść rozprawy zawarta została w sześciu rozdziałach. W rozdziale 1. sformułowałem cele i problemy badawcze rozprawy, główne i szczegółowe, hipotezy robocze oraz wskazałem zastosowane metody badawcze, nie komentując ich szeroko, ponieważ mają one obszerną literaturę np. [1, 8, 68]. Sposób postępowania w procesie badawczym zilustrowałem na rys. 1.1. Przyjęte w rozprawie problemy badawcze ukształtowały budowę pracy, co znalazło odbicie w spisie treści. Rozdział 2. zawiera opis genezy i stanu obecnego integracji Polski z NATO, szczegółową charakterystykę uwarunkowań społeczno-politycznych oraz prawnych. Rozdział 3. poświęcony jest kosztom ekonomicznym integracji RP z NATO. Zawiera on ich klasyfikację, ponieważ nie istnieje precyzyjna definicja oraz charakterystykę kosztów udziału Polski w PdP, kosztów modernizacji SZ RP, corocznej składki Polski do budżetów Sojuszu. W rozdziale tym zamieściłem opis sposobów finansowania obronności w Polsce oraz w NATO, a także charakterystykę uwarunkowań ekonomiczno-finansowych modernizacji SZ RP i rozwoju infrastruktury obronnej. W rozdziale 4. opisałem przemiany zachodzące w SZ RP podczas transformacji ustrojowej, ewolucję polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej Polski i NATO oraz uwarunkowania integracji militarnej. Scharakteryzowałem także uwarunkowania modernizacji polskich sił zbrojnych oraz wskazałem na potrzeby dotyczące nauki języków obcych. Rozdział 5. obejmuje zagadnienia ochrony środowiska i zawiera opis zagrożeń ekologicznych powstających na skutek stacjonowania wojsk oraz charakterystykę negatywnych skutków eksploatacji techniki wojskowej, infrastruktury i poligonów w Polsce. W rozdziale tym zamieściłem opis podstaw prawnych działalności SZ RP na rzecz ochrony środowiska, opis uwarunkowań determinujących integrację ekologiczną Polski z Sojuszem, a także charakterystykę stosunku NATO do problematyki ekologicznej. Rozdziały 2., 3., 4. i 5. kończą się syntetycznymi wnioskami. Rozdział 6. zawiera próbę uporządkowania uwarunkowań narodowych integracji RP z NATO, zauważonych w poprzednich rozdziałach. Stanowi on pewnego rodzaju podsumowanie badań i syntezę istotnych uwarunkowań integracji. Rozdział 6. zawiera także

kryteria oceny systemu obronnego państwa, według których należy oceniać stan poszczególnych uwarunkowań integracji oraz opis obowiązującego, ale zdezaktualizowanego systemu kierowania obronnością Polski i sugestii dotyczących jego nowelizacji, wynikających z przeprowadzonych badań w prezentowanej pracy.

Powstanie tej pracy zapoczątkowały moje studia podyplomowe w Akademii Obrony Narodowej, w której także kontynuowałem prace badawcze jako doktorant. Panu gen. dyw. prof. dr hab. Bolesławowi Balcerowiczowi składam serdeczne podziękowania za umożliwienie prowadzenia prac nad problematyką uwarunkowań integracji Polski z NATO oraz przedstawienia ich wyników przed Radą Wydziału Strategiczno - Obronnego. Panu prof. dr hab. Witoldowi Pokruszyńskiemu dziękuję za ukierunkowanie mojej pracy naukowo-badawczej.

Wiedza zawarta w rozprawie może być moim zdaniem wykorzystana w kształceniu kadr dowódczych i administracji państwowej, odpowiedzialnych za sprawy obronności, a także może być przydatna dla osób kontynuujących lub rozpoczynających prace badawcze nad integracją Polski z NATO.

R o z d z i a ł 1

METODOLOGICZNE PODSTAWY BADAŃ

1.1. Cele badań

W rozprawie przyjęto następujące cele główne: poznawczy, pragmatyczny i dydaktyczny.

Cel poznawczy polegał na zbadaniu czynników determinujących podstawy integracji Polski z NATO: społeczno-polityczne, prawne, ekonomiczne, militarne, ekologiczne i lingwistyczne.

Cele szczegółowe, wynikające z celu poznawczego, były następujące: uporządkowanie zagadnień genezy i rozwoju orientacji pronatowskiej w Polsce oraz zbadanie skutków przystąpienia do NATO; scharakteryzowanie stanu uwarunkowań narodowych integracji po uzyskaniu członkostwa w NATO przez Polskę; prognozowanie kierunków rozwoju procesów integracyjnych w nadchodzących latach.

Cel pragmatyczny dotyczył zbadania możliwości kształtowania najważniejszych czynników integracji Polski z NATO.

Cele szczegółowe, wynikające z celu pragmatycznego były następujące: ustalenie uwarunkowań priorytetowych oraz wytypowanie problemów integracji z nich wynikających i wskazanie koncepcji oceny

i możliwości racjonalizacji kształtowania istotnych uwarunkowań procesów integracyjnych.

Cel dydaktyczny odnosił się do wzbogacenia wiedzy o procesach integracji Polski z NATO, uzyskanej w wyniku badań modelowych i na podstawie wybranej literatury przedmiotu. Wiedza ta, ciągle w zbyt małym stopniu popularyzowana w kraju, mogłaby być wykorzystywana w szkolnictwie wyższym.

Celem badań realizowanych w poszczególnych rozdziałach było wskazanie twierdzeń dotyczących charakterystyk uwarunkowań, determinujących integrację Polski z NATO. Na tej podstawie została dokonana synteza wyników, które przedstawiłem w postaci wniosków, a także próba scalenia uwarunkowań w spójny system oraz wskazania możliwości skutecznego zarządzania tym systemem w kolejnych etapach integracji RP z Sojuszem.

Realizacja wskazanych celów badań i studiów umożliwiła opracowanie paradygmatu (wzorca) postępowania w badaniach, podjętych w prezentowanej rozprawie. Wzorzec ten ilustruje rys. 1.1, na którym wyróżniono trzy sfery:

1. Praktyki, w której zachodzi integracja RP z NATO.
2. Badań, które zostały przeprowadzone w przedstawionej pracy.
3. Wykorzystania wyników badań, które zostały zasygnalizowane w rozprawie.

W sferze praktyki (rys. 1.1) ma miejsce podejmowanie decyzji oraz zarządzanie rozwojem złożonych procesów integracji Polski z Sojuszem w wielu dziedzinach obronności: polityce bezpieczeństwa, prawodawstwie, edukacji obronnej, gospodarce, modernizacji SZ RP i infrastruktury obronnej państwa, ochronie środowiska, a także oddziaływanie uwarunkowań koalicyjnych integracji. Decyzje dotyczące integracji są podejmowane przez najwyższe władze państwowe i od nich zależy rozwój obronności Polski.

Między sferami praktyki a badań istnieją bariery, z których są istotne: bariera motywacyjna, bariera dostępu do materiałów źródłowych oraz bariera wiarygodności informacji.

W sferze badań (rys. 1.1) pokazałem tematykę oraz kolejność postępowania w swojej pracy, wskazując na związek z rozdziałami rozprawy oraz zależność od jakości uzyskiwanych informacji. Opis treści zawartych w sześciu rozdziałach zamieściłem we wstępie.

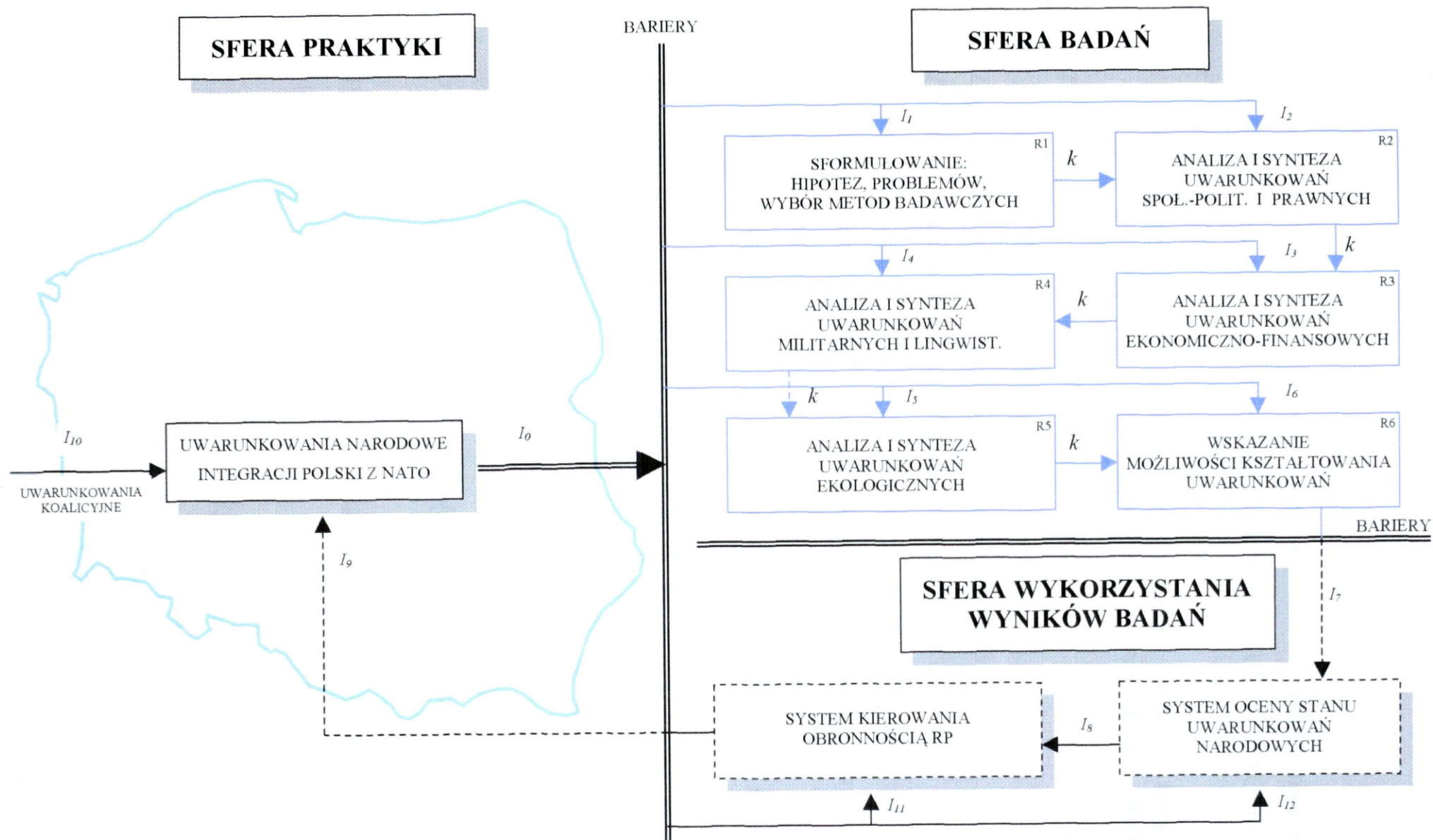
W sferze wykorzystania wyników badań (rys. 1.1) moim zdaniem kluczową rolę spełniają dwa systemy:

1. Oceny stanu uwarunkowań, który nie jest w Polsce stosowany. Obecnie, jeśli ocenia się, to wyłącznie wybrane problemy w różnych aspektach integracji Polski z NATO.

2. System kierowania obronnością RP, który od kilku lat jest zdezaktualizowany i wymaga zasadniczej nowelizacji po reformach rozpoczętych w Polsce w 1999 roku, szczególnie po wprowadzeniu zmian w administracji państwowej i samorządowej.

Między sferami badań a wykorzystywaniu ich wyników istnieją bariery, z których istotne są: bariera popularyzacji, bariera decyzyjna (np. w sprawie kontynuacji badań), bariera finansowa (np. w sprawie powołania interdyscyplinarnego zespołu badawczego).

Procesy integracji RP z NATO, zachodzące w praktyce, będą się różnić z upływem czasu od procesów opisanych w rozprawie. Różnice te będą podstawą weryfikacji przyjętych założeń, hipotez, wyboru problemów i metod badawczych.



Rys. 1.1. Istota badań uwarunkowań narodowych integracji Polski z NATO.
Oznaczenia: $I_1 - I_{12}$ przepływy informacji, k - kolejność badań, R1 - R6 rozdziały pracy.

Źródło: opracowanie własne

1.2. Problemy badawcze

Główne problemy badawcze rozwiązywane w pracy mają charakter ocenowy oraz rozwojowy. Dotyczą one integracji RP z NATO i zawierają się w pytaniach:

1. *Jakie uwarunkowania mają istotny wpływ na przebieg integracji RP z NATO, korzystnej dla zapewnienia bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego ?*
2. *Czy jest możliwym i celowym systemowe kształtowanie procesów integracji RP z NATO w ciągu dziesięcioleci ?*

Z problemów głównych wynikają problemy szczegółowe:

1. *Jakie uwarunkowania i jak kształtują opinię społeczną w akceptowaniu sposobów zapewnienia narodowi bezpieczeństwa ?*
2. *Jakie uwarunkowania i jak wpływają na proces dostosowania prawa polskiego do europejskiego ?*
3. *Jakie uwarunkowania i jak mobilizują gospodarkę do spełnienia wymogów integracji RP z NATO ?*
4. *Jakie uwarunkowania i jak mobilizują SZ RP do spełnienia wymogów integracji RP z NATO ?*
5. *Jakie uwarunkowania i jak mobilizują SZ RP do minimalizacji skutków degradacji środowiska przyrodniczego ?*
6. *Jakie uwarunkowania inspirują kadrę SZ RP do nauki języków obcych?*
7. *Jak oceniać i kształtować oddziaływanie uwarunkowań na cały proces integracji RP z NATO ?*

Przedstawione wyżej problemy szczegółowe przyjęte zostały za podstawę układu treści prezentowanej pracy.

1.3. Hipotezy robocze

Przyjęte w rozprawie hipotezy dotyczą: zbioru uwarunkowań integracji RP z NATO, zastosowania metod naukowych, właściwych do rozwiązania problemów integracyjnych oraz zbadania możliwości racjonalnego zarządzania systemem uwarunkowań.

1. Istnieje określony zbiór uwarunkowań, dotąd jasno niewskazanych w literaturze, będących siłą sprawczą procesów integracji RP z NATO.

Uwarunkowania te wywierają silny wpływ na wiele dziedzin życia narodu a w szczególności na zmiany w świadomości społeczno-politycznej, polityce bezpieczeństwa narodowego, prawodawstwie, gospodarce, ochronie środowiska.

Sprawdzianem tej hipotezy byłoby wskazanie uwarunkowań integracji i ich oddziaływań na wymienione dziedziny.

2. Rozwiązanie problemów istotnych dla procesów integracji RP z NATO jest możliwe przez zastosowanie naukowych metod badań, szczególnie: ujęcia systemowego, metody analityczno-syntetycznej oraz metod statystyki matematycznej.

Sprawdzianem tej hipotezy byłby wybór i charakterystyka istotnych uwarunkowań integracji oraz wskazanie możliwości zespolenia ich w system, podatny na skuteczne zarządzanie.

3. Oddziaływaniem na przebieg integracji RP z NATO w ważnych dziedzinach życia narodu można zarządzać w sposób racjonalny, unikając chaosu.

Sprawdzianem tej hipotezy byłoby opracowanie koncepcji oceny i kształtowania uwarunkowań narodowych integracji.

1.4. Zastosowane metody badawcze

W rozwiązywaniu wskazanych problemów badawczych i weryfikowaniu hipotez roboczych konsekwentnie stosowano ujęcie systemowe, metody analizy i syntezy w stosunku do całości pracy oraz metodę reprezentatywną, wykorzystywaną przez profesjonalne ośrodki w badaniach statystycznych opinii społecznej.

Ujęcie systemowe polega na przyjęciu następujących założeń: system działania jest zbiorem elementów (części) połączonych relacjami (wiązaniami), jako całość realizującym określone cele. Systemy, w których dokonują się procesy integracji RP z NATO są systemami działania; system jest podzielny i sam też jest częścią większej całości (otoczenie systemu, nadsystem, podsystem); system umożliwia wydzielenie z badanej rzeczywistości wybranego fragmentu i opisanie jego uproszczonej wizji za pomocą modelu, który można badać i tą drogą poznawać rzeczywistość.

Metoda analityczno-syntetyczna charakteryzuje się tym, że analiza i synteza wzajemnie się warunkują i uzupełniają, będąc metodami przeciwstawnymi. Analiza polega na rozbiorze całości na części i badaniu ich poszczególnych własności. Synteza polega na łączeniu różnych elementów w całość i jej badaniu.

Metoda reprezentatywna (w statystyce matematycznej) polega na pobieraniu próbek losowych z badanej populacji w celu wnioskowania o jej właściwościach statystycznych bez konieczności badania całej populacji. Najczęściej jest stosowana przez profesjonalne instytucje w badaniach opinii społecznej.

Wskazane metody badawcze i ich zastosowania szeroko opisane zostały w literaturze specjalistycznej, łatwo dostępnej. Dlatego nie celowym byłoby rozbudowanie prezentowanej pracy o ten wątek.

R o z d z i a ł 2

UWARUNKOWANIA SPOŁECZNO - POLITYCZNE I PRAWNE INTEGRACJI POLSKI Z NATO

2.1. Geneza i stan obecny integracji RP z NATO

2.1.1. Geneza integracji

Pierwsze kontakty Polski z NATO miały miejsce na płaszczyźnie dyplomatycznej. Przywódcy NATO zaproponowali państwom Układu Warszawskiego nawiązanie współpracy. Polska niezwłocznie nawiązała stosunki dyplomatyczne z Sojuszem (sierpień 1990), co ułatwiła wcześniejsza wizyta ministra spraw zagranicznych RP w Kwaterze Głównej NATO (21. 03. 1990). Stosunki dyplomatyczne umożliwiły Polsce prezentację poglądów dotyczących bezpieczeństwa europejskiego oraz sprzyjały poznaniu się stron. Pogłębienie kontaktów RP z NATO pozwoliło budować wzajemne zaufanie w coraz lepszej atmosferze, co miało istotny wpływ na późniejszą ewolucję w wyborze kierunku rozszerzenia NATO.

Do najważniejszych wydarzeń na płaszczyźnie dyplomatycznej należały:

1. Wizyta Sekretarza Generalnego NATO w Polsce (13 – 15. 09. 1990), podczas której spotkał się on z przedstawicielami władz

państwowych oraz wygłosił przemówienie w parlamencie, podczas którego przedstawił możliwość utworzenia trwałego ładu pokojowego w Europie¹.

2. Przyznanie parlamentom Bułgarii, byłej Czechosłowacji, Polski, Węgier i byłego ZSRR statusu członków stowarzyszonych w Zgromadzeniu Północnoatlantyckim (26 – 28. 11. 1990, Londyn)².

Uzyskanie członkostwa w tym zgromadzeniu zapewniło Polsce współpracę z parlamentami krajów NATO, głównie w sprawach bezpieczeństwa zbiorowego.

3. Wizyty prezydenta RP (3. 07. 1991) i ministra obrony narodowej RP (23. 05. 1991) w Kwaterze Głównej NATO, które zapoczątkowały systematyczne kontakty wojskowe z NATO.

4. Utworzenie Północnoatlantyckiej Rady Współpracy (NACC) na spotkaniu ministrów spraw zagranicznych państw NATO oraz Europy Środkowej i Wschodniej³ (20. 12. 1991). Powołania NACC dokonano pod naciskiem państw środkowoeuropejskich, domagających się zacieśnienia stosunków z NATO. NACC umożliwiła poszerzenie stosunków z Sojuszem Polsce, Czechom i Węgrom, oferując wszystkim zainteresowanym jednakowe warunki współpracy.

Do chwili utworzenia programu „Partnerstwa dla Pokoju”, NACC spełniała kluczową rolę w utrzymywaniu politycznych i wojskowych kontaktów Polski z Sojuszem oraz jego członkami poprzez:

- systematyczne kontakty i konsultacje ministrów spraw zagranicznych oraz obrony, szefów sztabów generalnych i ambasadorów. Tematyka spotkań była zależna od rozwoju sytuacji w Europie. Polska wykorzystała je dla przedstawienia swoich poglądów na bezpieczeństwo europejskie oraz sugestii dotyczących rozszerzenia NATO na wschód. W ramach NACC, również obecnie, prowadzone są konsultacje polityczno-wojskowe;
- opracowywanie rocznych planów współpracy, będących podstawą roboczych spotkań, konferencji i seminariów. Spotkania te były poświęcone

¹ Tekst wystąpienia zamieszczono w [73] s.51.

² Zob. tekst przemówienia ministra spraw zagranicznych RP Krzysztofa Skubiszewskiego do Zgromadzenia Północnoatlantyckiego (Londyn, 29.11.1990), zamieszczonego w [73] s.54.

³ Zob. tekst oświadczenia w sprawie dialogu, partnerstwa i współpracy (Bruksela, 20.12.1991), zamieszczonego w [73] s.89.

strategiom obronnym, planowaniu obronnemu, planowaniu budżetów, konwersji przemysłów zbrojeniowych, strukturom sił zbrojnych i demokratycznej kontroli nad nimi, a także pracom naukowo-badawczym prowadzonym przez Sojusz. NACC stworzyła tą drogą warunki do rozwoju techniczno-wojskowej współpracy z Sojuszem i rozpoczęcia adaptacji natowskich zasad rozwiązywania problemów obronności przez kraje aspirujące do członkostwa oraz do zapoznania się z funkcjonowaniem NATO;

– współpracę w operacjach wojskowych. W NACC powołano grupę roboczą współpracy dla operacji wojskowych, która stała się podłożem polityczno-koncepcyjnym dla późniejszych działań w programie „Partnerstwa dla Pokoju”.

5. Powstanie programu „Partnerstwa dla Pokoju”, który dokonał przełomu we współpracy RP z NATO, umożliwiając praktyczne rozwinięcie działań w sferze wojskowo-technicznej. PdP tworzyło warunki dla wspólnych przedsięwzięć (ćwiczenia z udziałem jednostek WP). Współpraca w ramach PdP odbywała się na podstawie indywidualnego programu partnerstwa RP z NATO,⁴ uzgodnionego 5. 07. 1994 roku.

Zaangażowanie Polski w program PdP systematycznie wzrastało. Wspólnie z Sojuszem zrealizowano około trzystu przedsięwzięć, w tym:

– wspólne ćwiczenia sztabowe oraz z udziałem wojsk. Polska jako jedyne państwo spoza Sojuszu uczestniczyła we wszystkich ćwiczeniach PdP, w sumie ponad sześćdziesięciu. Udział w ćwiczeniach sojuszniczych miał charakter szkoleniowy i pozwalał na pogłębienie znajomości natowskich struktur i procedur planistyczno-operacyjnych. Był też sprawdzianem osiągniętego poziomu interoperacyjności;

– wydzielenie jednostek polskich sił zbrojnych do struktur międzynarodowych i ich udział w misjach pokojowych (np. batalionu

⁴ Polska zadeklarowała określone działania w „Polskim dokumencie prezentacyjnym” (2.2.1994), zamieszczonym w [73] s.137. Zob. też przemówienie sekretarza stanu w MON RP Jerzego Milewskiego na forum Rady Ambasadorów NATO (Bruksela, 5.7.1994), tamże s.146.

powietrznodesantowego, pułku kawalerii powietrznej, brygady desantowo-szturmowej);

– przygotowanie oficerów łącznikowych w celu zapewnienia systematycznych kontaktów z Sojuszem. Powstało Biuro Łącznikowe RP z NATO. Polscy dyplomaci uzyskali stały dostęp do Kwatery Głównej Paktu;

– uzgodnienie z Sojuszem wspólnych celów interoperacyjności, dotyczących systemów dowodzenia i łączności, wyposażenia technicznego, zasad szkolenia oraz logistycznego wsparcia wojsk.

2.1.2. Chronologia wydarzeń istotnych dla integracji

W końcu lat osiemdziesiątych i w latach pięćdziesiątych XX wieku miały miejsce wydarzenia, które należy określić jako epokowe:

1. W Polsce – zawarcie porozumienia Okrągłego Stołu, wyciszającego protesty społeczno-polityczne i otwierającego drogę do reform politycznych (5. 04. 1989)
2. W Niemczech – zburzenie Muru Berlińskiego i początek zjednoczenia byłej RFN z byłą NRD, określane później jako upadek komunizmu w Europie Środkowej (9–10. 11. 1989).
3. W Moskwie – formalne rozwiązanie struktur wojskowych Układu Warszawskiego⁵ (31. 03. 1991).
4. W Moskwie – proklamowanie Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP) w miejsce byłego ZSRR, określane jako rozpad imperium (8. 12. 1991).
5. W Warszawie – przyjęcie przez Polskę nowej polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej, zakładającej jako cel strategiczny wstąpienie do NATO w latach pięćdziesiątych (2. 11. 1992).

⁵ Zob. „Protokół o uchyleniu porozumień wojskowych zawartych w ramach Układu Warszawskiego oraz o rozwiązaniu jego organów i struktur wojskowych” (Budapeszt, 25. 2. 1991)”, zamieszczony w [73] s. 66. Tamże s.70 „Protokół o utracie mocy Układu o Przyjaźni, Współpracy i Pomocy Wzajemnej” z 14. 5. 1955, oraz „Protokółu o przedłużeniu jego obowiązywania” z 26. 4. 1985 (Praga, 17. 1991).

6. W Europie Środkowej – wycofanie wojsk byłego ZSRR (z Polski – 1993, z Niemiec – 1994).
7. W Brukseli – oficjalne potwierdzenie woli rozszerzenia NATO na wschód i zaproszenie państw z NACC i OBWE do współpracy w programie „Partnerstwa dla Pokoju”⁶ (10 – 11. 01. 1994).
8. W Paryżu – podpisanie przez NATO i Rosję „Aktu stanowiącego o wzajemnych stosunkach, współpracy i bezpieczeństwie” oraz utworzenie Stałej Wspólnej Rady NATO - Rosja. Wydarzenie to było punktem zwrotnym w historii po okresie zimnej wojny i dało podstawę pod nowe strategiczne partnerstwo NATO – Rosja, będące stałym elementem bezpieczeństwa europejskiego (19 – 20. 05. 1997).
9. W Madrycie – ogłoszenie deklaracji w sprawie euroatlantyckiego bezpieczeństwa i współpracy oraz sformułowanie przez NATO protokołu przystąpienia Czech, Węgier i Polski, jego aprobata i podpisanie przez Radę Północnoatlantycką (08. 07. 1997).
10. W państwach NATO – ratyfikacja przez parlamenty oraz akceptacja przyjęcia Czech, Węgier i Polski do Sojuszu (30. 04. 1998 – senat USA);
11. W Warszawie – zgoda Sejmu RP na członkostwo w NATO i przyjęcie stosownej ustawy (17. 02. 1999).
12. W USA – złożenie przez Czechy, Węgry i Polskę dokumentów akcesyjnych rządowi USA i formalne przyjęcie tych państw do NATO (12. 03. 1999).

Przedstawione wydarzenia były rewolucją, która położyła kres zimnej wojnie oraz zburzyła istniejący porządek, ustanowiony po II wojnie światowej (Jałta). „Przestrzeń niczyja” między granicami Rosji i NATO, w której znalazły się państwa suwerenne i demokratyczne, została objęta systemem bezpieczeństwa zbiorowego, adaptującym się do zmian w nowej sytuacji politycznej i strategicznej. Wolę przystąpienia do NATO i struktur europejskich Polska wyraziła oficjalnie w 1992 roku, czyli 7 lat temu. Wolę rozszerzenia NATO wyraziło formalnie w 1994 roku, czyli 5 lat temu, kierując się obawami co do rozwoju nowo powstałych demokracji oraz

⁶ Zob. zaproszenie do programu „Partnerstwa dla Pokoju” w [73] s.115.

nieprzewidywalną przyszłością Rosji. Protokół przystąpienia Czech, Węgier i Polski do Sojuszu Rada Północnoatlantycka akceptowała w 1997 roku. Siedmioletnie starania Polski o uzyskanie członkostwa Sojuszu zakończyły pierwszy etap integracji wejściem do najbardziej skutecznego systemu bezpieczeństwa zbiorowego (12. 3. 1999).

2.1.3. Etapy integracji

Integracja RP z NATO jest zmieniającym się z upływem czasu rezultatem długotrwałych procesów, polegających na budowaniu racjonalnych powiązań między Polską a krajami członkowskimi NATO oraz organizacjami międzynarodowymi w celu zapewnienia im zbiorowego bezpieczeństwa. Powiązania te były i będą budowane w trzech głównych etapach.

Etap 1., przystępowania do NATO, polegał na realizacji procesów społeczno-politycznych oraz ekonomicznych, prawnych, militarnych i ekologicznych, które postrzegano jako jeden proces - przygotowania RP do wstąpienia do Sojuszu. Proces ten został zrealizowany w latach 1990-1999, licząc od pierwszej wizyty Sekretarza Generalnego NATO w Polsce. W etapie tym Polska i państwa NATO spełniły formalne wymagania, określone w „Studium o rozszerzeniu NATO”⁷.

Etap 2., modernizacji SZ RP, polega na systematycznym zwiększaniu stopnia interoperacyjności i kompatybilności naszych sił zbrojnych z PSZ NATO. Formalne rozpoczęcie etapu 2. nastąpiło w 1998 roku z chwilą przyjęcia do realizacji rządowego programu „Armia 2012”. Długotrwałość procesów modernizacji SZ RP ujętych w wymienionym programie i związanych z tym zmian, szczególnie w przemyśle zbrojeniowym i infrastrukturze logistycznej, szacuje się na 15 lat (1998 – 2012) lub więcej, zależnie od możliwości budżetu państwa i zakresu pomocy NATO. Modernizację SZ RP rozpoczęto kierując się ich przeznaczeniem do nowych

⁷ Zob. [76], [84].

zadań: wsparcia, (wzmocnienia) działań obronnych Sojuszu oraz udziału w misjach NATO w Europie i na innych kontynentach.

Etap 3., modernizacji infrastruktury obronnej RP, polegać będzie na dostosowaniu systemu obronnego RP do nowej polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej, opartej na zmienionej strategii rozszerzonego NATO. Formalnie etap 3. rozpocznie się z chwilą ogłoszenia przez NATO nowych zasad bezpieczeństwa euroatlantyckiego. Długotrwałość tego najbardziej kosztownego etapu szacuje się na dziesięciolecia (Europa Zachodnia swoją infrastrukturę budowała przez pół wieku). Należy przypomnieć, że modernizacja infrastruktury obronnej RP rozpoczęła się, ale brak jest spójnego planu jej unowocześnienia, który powinien dotyczyć między innymi: transportu (drogowego, kolejowego, lotniczego, morskiego), w tym przebudowy portów lotniczych i morskich oraz łączności. Priorytety powinna otrzymać infrastruktura wojskowa, a szczególnie logistyczna, obejmująca między innymi składy i mobilne wyposażenie logistyczne (pojazdy obsługowo-remontowe, zaopatrywania w amunicję i rakiety, transportu medycznego). Szczególne znaczenie dla modernizacji infrastruktury będzie miało przyjęcie przez Polskę nowej polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej, kompatybilnej z natowską.

2.1.4. Skutki przystąpienia Polski do NATO

2.1.4.1. Korzyści przystąpienia Polski do NATO

Przystąpienie RP do NATO należy rozpatrywać w aspektach historycznym i współczesnym.

W aspekcie historycznym Polska jest w środku Europy, a nie na jej peryferiach. Zamiast nieskutecznych sojuszy dwustronnych, zawieranych w przeszłości, które doprowadziły do rozbiorów Polski i jej osamotnienia w obliczu agresji faszyzmu i komunizmu, pojawiła się realna możliwość skorzystania z gwarancji skutecznego od pół wieku systemu bezpieczeństwa zbiorowego na osi Ameryka - Europa - Azja.

W aspekcie współczesnym:

1. Terytorium Polski przestało być częścią obszaru „niczyjego” w kontekście bezpieczeństwa.
2. Polska uzyskała realną możliwość korzystania z przynależności do NATO, elitarnego klubu polityczno-wojskowego państw Zachodu.
3. Polska, sąsiad mocarstw nuklearnych, uzyskała znaczący wzrost poziomu bezpieczeństwa, gwarantowanego przez Sojusz.
4. Polska uzyskała dostęp do Europy Zachodniej. Dostęp do NATO i Unii Europejskiej oznacza: pomoc w modernizacji gospodarki, infrastruktury i SZ RP, uczestnictwo w procesach dowodzenia systemem obronnym Zachodu, uzyskanie pomocy merytorycznej i finansowej w unowocześnianiu demokratycznego państwa w okresie transformacji ustrojowej.
5. Polska stała się państwem buforowym NATO, co dało możliwość dalszego rozwoju przyjaznych stosunków z sąsiadami, szczególnie o orientacji pronatowskiej. Polska może być pomostem polityki bezpieczeństwa między NATO a Wschodem. Wskazaną korzyść może zniweczyć błędna strategia rozszerzonego NATO.

2.1.4.2. Stosunki Polski z sąsiadami

W interesie Polski jest utrzymywanie przyjaznych stosunków z sąsiadami⁸. Jest to także element polityki NATO. Stosunki bilateralne RP z państwami NATO oraz z sąsiadami są zaawansowane i opierają się na dwustronnych porozumieniach o współpracy obronnej lub deklaracjach o współdziałaniu. Z niektórymi państwami Polska podpisała i realizuje umowy dodatkowe, regulujące poszczególne dziedziny obronności. Przyjazne stosunki Polski z sąsiadami i państwami NATO są istotnym wkładem wnoszonym do rozszerzonego Sojuszu. Bilans współpracy jest następujący: 151 porozumień z 35 krajami, w tym ze wszystkimi sąsiadami. Współpracujemy z 42 krajami i organizacjami międzynarodowymi: NATO, ONZ, OBWE, UE.⁹

⁸ Więcej na ten temat w [37]. [51]. [88].

⁹ Dane pochodzą z [60] s.16.

Polska realizuje *program współpracy przygranicznej*, którego celem jest rozwój kontaktów wojsk rozmieszczonych w rejonach przygranicznych. Kontakty te dotyczą wspólnych szkoleń, gier sztabowych, imprez kulturalnych i sportowych. Przykładem zaawansowanej współpracy są tworzone bataliony sił pokojowych: polsko-litewski, polsko-ukraiński oraz polsko-niemiecko-duński Korpus Północno-Wschodni.

Stosunki z Rosją i Białorusią budzą więcej obaw niż nadziei.¹⁰ Możliwa jest destabilizacja sytuacji wewnętrznej w tych państwach. Stąd bierze się troska, aby Rosja nie czuła się wyizolowana z systemu bezpieczeństwa europejskiego. Nie wiadomo jak dalej potoczy się proces wchodzenia Rosji w europejski system bezpieczeństwa.

Polityka równoległego rozszerzania NATO i współpracy NATO z Rosją jest w państwie tym podważana. Sprzeciw Rosji wobec rozszerzania NATO ma charakter stały, co wynika z chęci odzyskania statusu mocarstwa. Proponowany przez Rosję projekt bezpieczeństwa europejskiego na płaszczyźnie OBWE, której podstawą byłoby partnerstwo NATO z Rosją jest odrzucane przez Zachód. Prowadzi to do odwlekania kolejnego etapu rozszerzenia NATO o Ukrainę i kraje bałtyckie.

Do rozszerzenia NATO o Czechy, Polskę i Węgry doszło w sytuacji, gdy:

1. Stosunki Rosja – NATO mogą ulec okresowemu zamrożeniu, ale z czasem Rosja zaakceptuje nowy system bezpieczeństwa.
2. Stosunki Rosja – NATO mogą ulec całkowitemu zamrożeniu. Niedopuszczenie Rosji do współpracy z Zachodem oraz jej zależność od pomocy międzynarodowej podczas kryzysu gospodarczego może doprowadzić do konfliktu. Należy więc liczyć się z próbami odbudowania potęgi militarnej i gospodarczej w ramach WNP.
3. Rosja może wyegzekwować prawo wglądu do spraw obronności Polski i krajów bałtyckich. Postrzega ona Polskę na płaszczyźnie wojskowej, jako członka NATO, a nie jako partnera gospodarczego.

¹⁰ Zob. „Akt stanowiący o podstawach wzajemnych stosunków, współpracy i bezpieczeństwie między NATO i Federacją Rosyjską” (z 27.5.1997), zamieszczony w [73] s.221.

4. Rosja ocenia przystąpienie Polski do NATO jako przeszkodę do zbliżenia niemiecko-rosyjskiego. Współpraca wojskowa Polski z Rosją i Białorusią ma ograniczony zakres. Spośród trzech żądań Rosji, dotyczących rezygnacji z rozmieszczenia broni jądrowej, stacjonowania znaczących sił zbrojnych, modernizacji i rozbudowy infrastruktury obronnej na terytoriach nowych państw członkowskich NATO - Zachód zaakceptował dwa pierwsze.

Stosunki z Ukrainą budzą więcej nadziei niż obaw. NATO uznaje Ukrainę za autonomiczne ogniwo nowego systemu bezpieczeństwa euroatlantyckiego. Ukraina może obawiać się rozszerzenia NATO w związku z perspektywą pozostania na ziemi „niczyjej”, między przeciwstawnymi systemami bezpieczeństwa. Stanowisko Ukrainy wobec rozszerzenia NATO jest następujące: nie zgłasza sprzeciwu w kwestii rozszerzenia Sojuszu, kładzie nacisk na nie rozmieszczanie broni jądrowej na terytoriach nowych członków NATO, deklaruje status państwa neutralnego. Należy spodziewać się, że Rosja będzie wpływać negatywnie na dialog NATO - Ukraina, szczególnie gdyby podjęte zostały próby odbudowy bloku polityczno-wojskowego na obszarze WNP. Ocenia się, że dwustronna współpraca wojskowa RP z Ukrainą jest za mała, co wynika z ograniczonych środków finansowych na ten cel po obu stronach.

Stosunki z republikami bałtyckimi rozwijają się pomyślnie. Litwa, Łotwa i Estonia są pronatowskie. Dążą do uzyskania członkostwa Sojuszu i czynią starania o rozpoczęcie rozmów akcesyjnych przez NATO. Aktywny i zdecydowany sprzeciw Rosji oddalać będzie perspektywę członkostwa krajów bałtyckich w Sojuszu, które nie w pełni zadawała współpraca w programie PdP. Oczekują one uzupełnienia współpracą w ramach Unii Europejskiej oraz wsparcia starań bezpośrednio przez USA, Niemcy i państwa skandynawskie. Współpraca wojskowa RP z Litwą rozwija się bardzo dobrze i jest traktowana przez Polskę priorytetowo.

Stosunki z Republiką Czeską i Słowacją mają perspektywę rozwoju. Współpraca polityczna i wojskowa zadawała obydwie strony. W ramach NATO będzie ona bardziej intensywna, szczególnie w zakresie kontroli

przestrzeni powietrznej, współdziałania lotnictwa i obrony przeciwlotniczej. Po regresie współpracy polsko-słowackiej w latach 1997-1998 i skutkach wyborów w 1998 roku należy spodziewać się rozbudowy dwustronnych kontaktów.

2.1.4.3. Stosunki Polski z krajami NATO

Współpraca z krajami sojuszniczymi była częścią polityki uzyskania członkostwa w NATO przez Polskę.¹¹ Dalszy rozwój współdziałania ma na celu umocnienie i uzupełnienie więzów dwustronnych. Szczególne miejsce będzie miał postęp we współpracy RP z Czechami i Węgrami, a przede wszystkim z Niemcami.

Stosunki Polski z Niemcami sukcesywnie rozwijają się. Na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku podstawowym, wspólnym celem była budowa zaufania oraz tworzenie formalnych warunków i koncepcji współpracy. Skutecznymi formami kontaktów, po podpisaniu porozumień i umów o współpracy obronnej, były systematyczne spotkania ministrów obrony narodowej oraz nawiązanie bezpośrednich kontaktów przez wojskowe oddziały przygraniczne. Stosunki wojskowe charakteryzuje systematyczność i planowość. Ich odzwierciedleniem są wspólne ćwiczenia oraz intensyfikacja kontaktów naukowo-technicznych. W Polsce dojrzeła świadomość, że potężne gospodarczo Niemcy są najważniejszym i najpewniejszym naszym sojusznikiem. Korzyści przystąpienia RP do NATO są dla Niemiec oczywiste. Niemcy przestają być państwem frontowym Sojuszu, jego wschodnią rubieżą. Stanowi to dobrą prognozę dla rozwoju stosunków polsko-niemieckich w NATO.

Stosunki Polski z Francją rozwijają się w ślad za postępem w stosunkach niemiecko-polskich. Francja była pierwszym krajem zachodnim, z którym Polska zawarła umowę o współpracy wojskowej. Regularnie rozwija się współdziałanie w zakresie ćwiczeń i szkolenia wojsk oraz zagadnień organizacyjno-technicznych. W stosunkach polsko-francuskich ważnym elementem jest powiązanie ich ze współpracą z Niemcami.

¹¹ Szerzej na ten temat w [2] s.7, [73] s.7.

Współpraca w ramach Trójkąta Weimarskiego, w tym także militarna, rozwijana jest od 1991 roku. Francja werbalnie popierała rozszerzenie NATO na Wschód, ale bliższy jej był i pozostał kierunek południowy.¹² Ambicje mocarstwowe Francji, jej dążenie do utrzymania równowagi lub przewagi nad Niemcami, niechętny stosunek socjalistów i wrogi komunistów francuskich do rozszerzenia NATO - będą rzutowały na przyszłe stosunki Polski z Francją, które obecnie mają szansę znacznego rozwoju.

Stosunki Polski z USA są wiodącymi i zacieśniają się z upływem czasu. Współpraca polsko-amerykańska ma największy zakres merytoryczny. Polska włączona została w amerykański program pomocy szkoleniowej. Coraz więcej polskich oficerów kształci się w amerykańskich uczelniach. Z pomocą USA utworzono cywilno-wojskowy system kontroli powietrznej w Polsce i innych krajach Grupy Wyszehradzkiej w celu włączenia się do zintegrowanego systemu obrony powietrznej NATO. USA są dla Polski strategicznym partnerem w rozwoju uzbrojenia.

Stosunki Polski z innymi państwami NATO mają coraz większe perspektywy rozwoju. Najślabsze kontakty polityczno-wojskowe Polski odnoszą się do Wielkiej Brytanii, kluczowego państwa Sojuszu, ale liczba wspólnych przedsięwzięć stale rośnie. Porozumienie o współpracy wojskowej podpisano w 1993 roku oraz uzgodniono warunki wykorzystywania polskich poligonów do szkolenia brytyjskich sił zbrojnych. We wrześniu 1996 roku przeprowadzono manewry brytyjskiej 7Bpnc. Współpraca wojskowa z Danią, Holandią, Belgią, Grecją i Turcją stopniowo rozwija się i wykracza poza wzajemne wizyty polityków i wojskowych ze szczebli ministerialnych.

2.1.4.4. Perspektywy Polski w rozszerzonym NATO

Przed Polską, członkiem NATO, stoją dwa cele główne:

1. Maksymalizacja korzyści z członkostwa w NATO w dłuższym okresie;
2. Integracja RP z NATO, szczególnie dalsze, skuteczne zacieśnianie więzów SZ RP z PSZ NATO.

¹² Argumentów za słusnością tej koncepcji dostarczyło rozpoczęcie wojny w Kosowie (kwiecień 1999).

Ich realizację będą warunkować zmiany w sytuacji politycznej i strategicznej oraz struktur i procedur operacyjnych NATO z upływem czasu. Zapatrywania na bezpieczeństwo euroatlantyckie oraz decyzje w tej kwestii zależą będą głównie od: rozwoju wydarzeń na Wschodzie oraz w Europie Południowej, rozwoju nowych systemów uzbrojenia i technologii wytwarzania, tendencji do dalszego znacjonalizowania polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej Sojuszu, różnic doktrynalnych między kluczowymi państwami Sojuszu. Jest pewne, że NATO zmieni się z upływem czasu i będzie tworzyć ramy dla funkcjonowania koalicji regionalnych lub rozpocznie adaptację swojego rozwoju do nowych możliwości, zagrożeń i wyzwań, przenosząc część odpowiedzialności za bezpieczeństwo Sojuszu i zdolność do jego zapewnienia na koalicje regionalne. Nowa strategia rozszerzonego NATO będzie podstawą do zmodyfikowania polskiej polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej.

Polska będzie zmuszona do sprecyzowania swoich celów i zadań w NATO w bliższej i dalszej perspektywie. Wybór zadań, które spełniać będzie suwerenna Polska, członek NATO, będzie zależał w dużym stopniu od nas samych. Zbiór przyszłych ról Polski w NATO jest trudny do przewidzenia. Polska może być państwem:

1. Stabilizującym bezpieczeństwo w regionie Bałtyku.
2. Budującym pomost między NATO i Europą Wschodnią. Do tej pory rolę taką pełniły Niemcy.
3. Rozwijającym się ekonomicznie pod tarczą obronną NATO.
4. Zaangażowanym w umacnianie Trójkąta Weimarskiego.
5. Zaangażowanym w umacnianie Grupy Wyszehradzkiej.
6. Integrującym się z Czechami i Węgrami Nowym członkiem NATO.

W rzeczywistości pojawi się określona kombinacja możliwych ról Polski w rozszerzonym NATO, która zostanie zapisana w nowej polskiej polityce bezpieczeństwa i strategii obronnej. Trafny wybór celów i zadań przez Polskę będzie miał zasadniczy wpływ na dalszy rozwój kraju oraz uwarunkowania integracji RP z NATO.

2.2. Uwarunkowania społeczno-polityczne rozwoju integracji RP z NATO

2.2.1. Uwarunkowania polityczno-militarne

Polska znalazła się na progu rzeczywistej integracji, polegającej na realizacji długotrwałych procesów modernizacji sił zbrojnych (etap 2.) oraz infrastruktury obronnej (etap 3.). Co Polska powinna uczynić, aby umacniać swoją pozycję w Sojuszu - jest dziś kluczowym pytaniem. Na to pytanie jest prosta odpowiedź: należy konsekwentnie realizować wskazane procesy integracyjne. Podstawą do sprecyzowania działań jest „Studium o rozszerzaniu NATO”, które zawiera wiedzę o tym jak zostać członkiem Sojuszu. Do szczególnie istotnych ustaleń, zawartych w tym dokumencie, należą następujące zagadnienia:¹³

1. Rozmieszczenia broni nuklearnej na terytoriach państw - nowych członków Sojuszu. Przyjęto, że państwa te zostaną objęte gwarancjami, wynikającymi z Traktatu Waszyngtońskiego (art. 5).¹⁴ Oczekuje się, że nowi członkowie NATO będą wspierać strategię odstraszenia nuklearnego w celu zapobiegania wojnie.
2. Obecności wojsk NATO na terytoriach państw - nowych członków Sojuszu. Dopuszczono możliwość tworzenia stanowisk dowodzenia oraz baz wojskowych, rozmieszczenia sił szybkiego reagowania, prowadzenia manewrów, wykorzystywania portów lotniczych i morskich oraz składów.
3. Udziału nowych członków Sojuszu w zintegrowanej strukturze dowodzenia NATO. Dokument zakłada unikanie nowych form uczestnictwa w systemie bezpieczeństwa zbiorowego.
4. Finansowania rozszerzenia NATO. Przewiduje się uruchomienie programu inwestycyjnego, służącego asymilacji nowych członków Sojuszu. Przyjęto, że będą oni ponosić część kosztów związanych z finansowaniem wspólnych przedsięwzięć.

¹³ Szerzej na ten temat w [76] s.52.

¹⁴ Tekst traktatu jest w [73] s.37.

5. Akceptacji przez nowych członków Sojuszu oczekiwań, dotyczących:

- przywiązania do wartości określonych w Traktacie Waszyngtońskim i programie PdP oraz przestrzegania zasad postępowania NATO i norm OBWE;
- ustanowienia właściwej demokratycznej i cywilnej kontroli nad siłami zbrojnymi;
- dalszego udziału w pracach NACC i programie PdP, które odgrywają ważną rolę również po uzyskaniu członkostwa. Od nowych członków nie jest wymagana pełna interoperacyjność SZ RP z PSZ NATO, lecz osiągnięcie minimalnych standardów, wymaganych w procesach planowania obronnego;
- utworzenia przedstawicielstw przy Kwaterze Głównej NATO oraz dowództwach PSZ NATO: w Europie Środkowej (Allied Forces Central Europe - AFCENT), na Atlantyku (Supreme Allied Command Atlantic - SACLANT), w Europie (Supreme Headquarters Allied Powers Europe - SHAPE);
- oddelegowania wykwalifikowanych przedstawicieli do Sekretariatu NATO, Międzynarodowego Sztabu Wojskowego i określonych agend Sojuszu;
- współuczestnictwa w procesach wymiany informacji niejawnych oraz przyjęcie sojuszniczych zasad zabezpieczenia obiegu informacji;
- akceptacji procedur, dokumentów oraz porozumień w sprawie standaryzacji (Standardization Agreement - STANAG).

Główne zasady przynależności do NATO wymagają sprecyzowania. Zostały one przygotowane z wyprzedzeniem, ale nie skorygowano ich ostatecznie i nie ujęto w jednolitym dokumencie państwowym. Prawdopodobnie będzie to dokument dotyczący nowej polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej RP. Należy się spodziewać, że zostaną w nim określone: polskie interesy narodowe oraz cele w zakresie bezpieczeństwa Polski, zasady organizacji systemu obronnego Polski, strategia obronności i zakres odpowiedzialności za system obronny RP.

Sformułowanie nowej polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej RP warunkują między innymi:

1. Dopasowanie jej do strategii rozszerzonego NATO, która jest w opracowaniu. Sojusz w chwili obecnej nie ogłosił jeszcze nowej doktryny i nie przekazał Polsce odpowiednich dokumentów operacyjnych.¹⁵

2. Sprecyzowanie - co w praktyce oznacza podnoszenie poziomu interoperacyjności i kompatybilności SZ RP z natowskiego punktu widzenia. Polska dysponuje rządowym programem „Armia 2012”, ale nie wiadomo jakie zmiany może spowodować w nim nowa strategia rozszerzonego NATO.

3. Ustalenie nowych, bardziej efektywnych form konsultacji i dialogu między Sojuszem a nowo przyjętymi członkami.

Szczególne znaczenie dla dalszego rozwoju integracji RP z NATO mieć będzie dialog dotyczący określenia: polityczno-militarnej roli Polski w rozszerzonym NATO, jej celów i zobowiązań sojuszniczych, korekty planów modernizacji SZ RP, planu obejmującego całokształt problematyki rozwoju infrastruktury obronnej Polski.

2.2.2. Uwarunkowania polityczno-budżetowe

Decyzje dotyczące wydatków państwa na obronność są decyzjami politycznymi. Finansowy aspekt członkostwa RP w NATO jest i będzie najbardziej istotnym w realizacji dalszych zamierzeń integracyjnych. Od właściwego kształtowania wydatków na obronność w nadchodzących latach będzie zależeć poparcie społeczne dla członkostwa Polski w NATO. Sojusz nie wskazał jeszcze faktycznych kosztów rozszerzenia, a już ma przed sobą perspektywę zwiększenia wydatków obronnych przez dotychczasowych członków, przy założeniu, że część kosztów poniosą nowi członkowie¹⁶.

W Polsce wydatki na obronność kształtują się na poziomie 2,5% produktu krajowego brutto (PKB). Właściwa wielkość i konstrukcja budżetu

¹⁵ Nowy element strategii NATO, zakładający możliwość prowadzenia operacji wojskowych przez Sojusz poza jego terytorium, ogłoszono z okazji 50-lecia NATO (Waszyngton, 4.4.1999).

obronnego zależy głównie od ograniczania wydatków osobowych na rzecz zwiększania nakładów inwestycyjnych na modernizację uzbrojenia i infrastrukturę obronną. Ich udział w budżecie obronnym powinien rosnąć w nadchodzących latach z kilkunastu do 25-30%. Celowym wydaje się wydzielenie w budżecie wydatków bezpośrednio związanych z integracją RP i NATO. W pierwszej kolejności dotyczy to inwestowania środków w:

1. Interoperacyjność i kompatybilność, wydatki na rozwój struktur dowodzenia, technikę wojskową, natowskie systemy łączności.
2. Infrastrukturę wojskową. Inwestycje finansowe dotyczą: dróg samochodowych i kolejowych, portów, poligonów, obiektów przyjęcia wojsk sojuszniczych. NATO przewiduje włączenie się w finansowanie programu adaptacji infrastruktury do jego wymagań.
3. Infrastrukturę logistyczną. Inwestycje finansowe dotyczą pojazdów specjalistycznych, zapasów mobilizacyjnych, medykamentów, środków transportu amunicji, rakiet, paliw płynnych.
4. Siły Szybkiego Reagowania. Inwestycje finansowe będą dotyczyć głównie zakupu sprzętu niezbędnego do funkcjonowania tych sił.
5. Gotowość Głównych Sił Obronnych. Wydatki będą dotyczyć szkolenia i nowych wzorów uzbrojenia.

Dodatkowymi źródłami finansowania integracji RP z NATO w ramach programów modernizacji SZ RP oraz infrastruktury obronnej będą głównie fundusze uzyskiwane między innymi z redukcji stanów osobowych wojsk oraz pracowników cywilnych wojska, a także z wycofania z eksploatacji przestarzałego sprzętu. Przyjmuje się, że leasing może być dobrym rozwiązaniem dla programów zakupu sprzętu, zapewniającym dostęp do nowoczesnego uzbrojenia NATO oraz technologii przyszłości.

¹⁶ Nowi członkowie NATO będą partycypować także w kosztach operacji wojskowych, prowadzonych przez Sojusz w Kosowie, zgodnie z decyzjami podjętymi na szczycie w Waszyngtonie (kwiecień 1999).

2.2.3. Uwarunkowania społeczne

Istotne znaczenie dla rozwoju integracji Polski z NATO mają opinie społeczeństwa, bowiem rządy można zmieniać, a społeczeństw nie. Stosunek polskiego społeczeństwa do różnych aspektów przystąpienia do Sojuszu był przedmiotem systematycznych badań przez wyspecjalizowane ośrodki badania opinii społecznej¹⁷. Z przeprowadzonych sondaży wynika, że na proces integracji militarnej Polski z Zachodem istotny wpływ mają poglądy dotyczące sposobów zapewnienia krajowi bezpieczeństwa, znaczenia integracji Polski z Sojuszem i Unią Europejską, kosztów przystąpienia do NATO, sprzeciwu Rosji w sprawie rozszerzenia Sojuszu na Wschód oraz zagrożeń dla niepodległości Polski.

Opinie o najlepszym sposobie zapewnienia krajowi bezpieczeństwa uzyskano na podstawie następujących pytań:

1. Jaka polityka jest obecnie najkorzystniejsza dla zapewnienia Polsce bezpieczeństwa?
2. Gdyby w Polsce odbywało się referendum w sprawie przystąpienia do NATO, to czy głosowałbyś za czy przeciw?
3. Czy poparłbyś przystąpienie Polski do NATO, gdyby oznaczało to:
 - podporządkowanie oddziałów polskich dowództwu NATO?
 - stacjonowanie na terenie Polski wojsk NATO?
 - udział żołnierzy polskich w operacjach wojskowych w rejonie konfliktów w innych krajach?
 - rozmieszczenie na terytorium Polski broni jądrowej NATO?

Starania o przyjęcie do NATO popiera 75 % ankietowanych. Pogląd ten staje się coraz powszechniejszy. Przełom nastąpił w 1993 roku. Wówczas zwolennicy opcji pronatowskiej stanowili ponad połowę respondentów. Poparcie dla integracji słabnie, gdy brane są pod uwagę możliwe konsekwencje: rozmieszczenie broni jądrowej na terytorium Polski oraz stacjonowanie wojsk NATO w Polsce, udział Wojska Polskiego

¹⁷ Szczegółowe wyniki badań opinii społecznej, przeprowadzonych przez CBOS, które wykorzystałem dla potrzeb pracy studyjnej, zostały zamieszczone w [84] rozdz.1. Prezentowany tu tekst zawiera podsumowanie na podstawie [85] s.37.

w operacjach w rejonach konfliktów zbrojnych. Z najnowszych badań wynika, że przyjęcie RP do NATO 41% respondentów uważa za wydarzenie przełomowe, a 41% za ważne, ale nie pierwszoplanowe. Za fakt bez znaczenia przyjmie to wydarzenie 4% ankietowanych, a jako niezbyt ważny 3%.

Opinie o znaczeniu przystąpienia do NATO i integracji z Unią Europejską wyrażano w odpowiedziach na pytania: co jest w tej chwili ważniejsze dla Polski - przyjęcie do NATO, czy przyjęcie do UE? Większość ankietowanych uznała obydwie sprawy za równie ważne. W grupie zwolenników jednej z tych organizacji nieznacznie przeważa pogląd, że większe znaczenie ma integracja Polski z UE. W ewentualnym referendum więcej ankietowanych byłoby skłonnych zaakceptować przystąpienie do NATO (83%). Poparcie dla integracji z NATO z roku na rok wzrastało, podczas gdy dla UE było traktowane jako proces dłużej trwający niż wejście do NATO. Połowa ankietowanych uważała, że przystąpienie do NATO powinno nastąpić jak najszybciej. Zwolennicy natychmiastowej integracji z UE stanowią 1/3 respondentów.

Opinie o kosztach przystąpienia Polski do NATO wyrażano w odpowiedziach na pytania:

1. Czy polska armia jest bardzo nowoczesna, raczej nowoczesna, zdecydowanie nienowoczesna?
2. Czy wstąpienie do NATO pociągnie za sobą duże wydatki, czy też nie?
3. Jeśli wstąpienie do NATO wiązałoby się z koniecznością zwiększania przez kilka lat nakładów na wojsko, to:
 - czy Polska powinna ponosić te nakłady nawet kosztem innych dziedzin, aby jak najszybciej zostać członkiem NATO?
 - czy należało poczekać z wejściem do NATO, aż sytuacja gospodarcza kraju pozwoli na zwiększenie wydatków na wojsko?
 - jakie wydatki państwa można ograniczyć, aby zwiększyć nakłady na wojsko, gdyby okazało się to konieczne dla wejścia Polski do NATO?

Problem wydatków związanych z przystąpieniem RP do Sojuszu badano w kontekście oceny stopnia nowoczesności WP jako wskaźnika dystansu

dzielącego nas od armii natowskich. Prawie powszechnemu przekonaniu (67%) o tym, że polska armia jest mało nowoczesna, a więc wymaga znacznych nakładów na modernizację towarzyszy pogląd, że wstąpienie do NATO będzie kosztowne. Krytycznej ocenie WP nie towarzyszy przekonanie o potrzebie zapewnienia większych środków na unowocześnienie armii. Zdaniem ankietowanych, rezerwy budżetowe, pozwalające zwiększyć nakłady na wojsko, kryją się głównie w administracji państwowej (71% respondentów), w oddłużaniu upadających zakładów państwowych (31%) oraz w dotowaniu rolnictwa (17%). Opinie te są zróżnicowane, zależnie od sytuacji społecznej i poglądów politycznych respondentów.

Opinie o sprzeciwie Rosji w sprawie rozszerzenia NATO wyrażano w odpowiedziach na pytania:

1. Czy starając się o wejście do Sojuszu Polska powinna brać stanowisko Rosji pod uwagę?

Zdaniem większości badanych, chęć odzyskania wpływów w Polsce jest powodem dominującym.

2. Czy Polska w swoich staraniach powinna ten sprzeciw uwzględnić?

Zwolenników tego poglądu było 28%, a przeciwników dwukrotnie więcej. Połowa respondentów uważa, że prawdopodobnie państwa Sojuszu porozumiewają się z Rosją w sprawach Polski bez naszej wiedzy.

Opinie młodzieży o przystąpieniu Polski do NATO zostały wyrażone w odpowiedziach na pytania:

1. Polska ubiega się o członkostwo w NATO, czy interesujesz się tą sprawą?

2. Jaki jest twój stosunek do udziału polskich żołnierzy w misjach międzynarodowych?

Stanowiska społeczeństwa dorosłego i młodego pokolenia są zbliżone. Młodzież wykazuje mniejszy optymizm niż dorośli. Mniej jest zwolenników opcji pronatowskiej wśród ludzi młodych.

Opinie o zagrożeniach dla niepodległości wyrażano w odpowiedziach na pytania:

1. Czy w chwili obecnej istnieje zagrożenie dla niepodległości Polski?
2. Kto lub co stanowi zagrożenie dla niepodległości Polski?
3. Czy w obecnej sytuacji Polska w razie bezpośredniego zagrożenia niepodległości może liczyć na pomoc Zachodu?
4. Czy sytuacja Polski zależy od polityki Rosji?
5. Czy w najbliższej przyszłości, np. 5-10 lat, Rosja będzie dążyć do odzyskania wpływów w byłych krajach socjalistycznych?
6. Czy w wyniku zjednoczenia Niemiec sytuacja Polski polepszyła się, czy pogorszyła, czy pozostała bez zmian?
7. Czy pojednanie między Polakami i Niemcami jest możliwe?
8. Czy w stosunkach z innymi krajami Polska jest wystarczająco aktywna?

Większość ankietowanych (61%) nie dostrzega zagrożenia dla niepodległości kraju. Blisko połowa respondentów (47%) jest zdania, że kraje Zachodu nie pozostawią Polski samej w obliczu niebezpieczeństwa. Społeczeństwo jest coraz bardziej przekonane, że Polska nie musi obawiać się o swoją niepodległość. Wśród potencjalnych zagrożeń najczęściej wymieniana jest sytuacja w Rosji. Wzrasta odsetek osób dostrzegających pozytywne skutki rozpadu byłego ZSRR. Coraz więcej ludzi dobrze ocenia aktywność naszego kraju na arenie międzynarodowej i ochronę polskich interesów w stosunkach z innymi państwami, ale ocena efektów działań polskiej dyplomacji jest dość krytyczna.

Wyniki badania opinii społecznej potwierdzają słuszność obranych kierunków integracji wojskowej i gospodarczej z Zachodem. Dają one dobrą podstawę ustawodawcom i decydentom do prowadzenia konsekwentnych działań w celu realizacji tych zmierzeń, a państwom Sojuszu z dłuższym stażem członkowskim pewność, że idea budowy nowego systemu bezpieczeństwa przez rozszerzenie NATO na Wschód jest aprobowana przez większą część społeczeństwa polskiego.

2.2.4. Uwarunkowania informacyjne

Środki masowego przekazu codziennie wnoszą ogromny wkład w stymulowanie procesów integracji RP z NATO. Od ich obiektywizmu i sposobów informowania zależy wzrost poparcia społeczeństwa dla polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej Polski, które jest niezbędne zarówno teraz, jak w przyszłości. Od mediów zależy kreowanie nastawienia do inspiratorów i organizatorów procesów integracyjnych. Wiedza o tych procesach, przekazywana społeczeństwu za pomocą radia i telewizji (RTV) oraz prasy do tej pory była uznawana za właściwą, co potwierdzają wyniki badań opinii społecznej.

Największe znaczenie należy przypisywać informacji kumulowanej w umysłach ludzkich. Informacje te stanowią całokształt wiedzy o rozszerzeniu NATO, przyswojonej przez społeczeństwo. Informacje kumulowane w umysłach można podzielić na niezmiennie, trwale zapamiętywane oraz na zmienne, które są zapamiętywane, ale po pewnym czasie wymazywane z pamięci i zastępowane innymi informacjami. Informacje gromadzone w zbiorach (bazach) danych są stosunkowo trwałe, ponieważ nie zmieniają się zbyt szybko. Zapisuje się je w książkach, dokumentach i w innych formach. Informacje bieżące, szczególnie prognostyczne oraz lokowane w komentarzach, wymagają sprawdzenia wiarygodności źródeł ich pochodzenia.

Demokratyzacja mediów, a szczególnie RTV, niesie ze sobą zagrożenia dla obiektywnego kształtowania wizerunku procesów integracyjnych RP z NATO w społeczeństwie. Od właściwego prezentowania w mediach celów, zadań, osiągnięć i niedociągnięć w realizacji procesów integracji zależy ich skuteczność.

Za wiarygodne należy uznać informacje pochodzące z *Internetu*, ze *Zintegrowanej Bazy Danych NATO (NIDS)*. NIDS umożliwia dostęp do dokumentacji NATO, publikacji o tematyce politycznej, ekonomicznej i naukowej, informacji pochodzących z komunikatów i oficjalnych oświadczeń, przemówień, biuletynów i informacji prasowych. Wskazane informacje można otrzymywać drogą elektroniczną przez *e-mail*. NIDS

umożliwia dostęp do periodyku „*The NATO Review*”, wydawanego przez Biuro Informacji i Prasy NATO. W trosce o jakość informowania prowadzone są próby wykorzystania technologii multimedialnej w celu udostępnienia przez *Internet* obrazów ruchomych z dźwiękiem. Informacje dostępne przez NIDS mogą być dostarczane codziennie pocztą elektroniczną. Świadczy to o znaczeniu polityki informacyjnej dla władz Sojuszu.

2.3. Uwarunkowania prawne rozwoju integracji RP z NATO

2.3.1. Podstawy prawne funkcjonowania RP podczas zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny

Bezpieczeństwo państwa zależy od wielu czynników. Silne i bezpieczne państwo charakteryzuje się rozwiniętą gospodarką, dobrze zorganizowaną obroną, sprawnie funkcjonującym systemem politycznym, akceptowanym przez społeczeństwo. Jednym z istotnych elementów bezpieczeństwa państwa jest wola narodu do obrony swojej państwowości. Niezbędna jest powszechna znajomość celów jej obrony oraz zasad funkcjonowania systemu obronnego.

Akty prawne, które regulują funkcjonowanie kraju w czasie zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny, to:

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (z 17. 10. 1997),
2. Ustawa o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (z 21. 11. 1967),
3. Ustawa o stanie wyjątkowym (z 5. 12. 1983),
4. Ustawa o urzędzie ministra obrony narodowej RP (z 14. 12. 1995),
5. Rozporządzenie Rady Ministrów RP w sprawie szczegółowego zakresu działania ministra obrony narodowej RP (MON RP) z 09. 07. 1996.

Konstytucja jest najważniejszym prawem RP i stanowi podstawę do opracowania nowych aktów prawnych oraz nowelizacji istniejących. Po wprowadzeniu w życie nowej Konstytucji wytworzyła się inna sytuacja prawna. W Konstytucji nie występują instytucje, które do tej pory odgrywały ważną rolę w kierowaniu systemem obronnym państwa (KOK - Komitet Obrony Kraju, KSORM - Komitet Spraw Obronnych Rady Ministrów), a pojawiły się nowe - Rada Bezpieczeństwa Narodowego (RBN). Wstąpienie Polski do NATO, zmiany na scenie politycznej oraz w gospodarce wywołały potrzebę opracowania wielu nowych i nowelizacji istniejących ustaw, które zdezaktualizowały się i nie odzwierciedlają

obecnego stanu rzeczy. Obok ciał pozakonstytucyjnych (KSORM), funkcjonuje Rada Bezpieczeństwa Narodowego, którą prezydent RP powołał 20. 01. 1998 roku. Ich kompetencje nakładają się. Istnieje więc pilna potrzeba opracowania ustawy o kompetencjach naczelných organów władzy.¹⁸

Ustawa o powszechnym obowiązku obrony precyzuje obowiązki i zadania poszczególnych organów administracji państwowej, sił zbrojnych oraz obywateli w zakresie działań w sytuacji zaistnienia jednego ze stanów nadzwyczajnych. Ustawa ta była nowelizowana w 1991 roku i ponownie się zdezaktualizowała.

Ustawa o urzędzie ministra obrony narodowej RP określa obowiązki i nakłada zadania na ministra w zakresie przygotowania założeń obrony państwa, sprawowania nadzoru nad realizacją zadań obronnych przez administrację państwową, zarządzania sprawami powszechnego obowiązku obrony. Ministerstwo Obrony Narodowej RP jest wiodącym resortem w przygotowaniach obrony naszego państwa (art. 2 ustawy).

Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie szczegółowego zakresu działania MON (z 9. 07. 1996) jest rozwinięciem zakresu kompetencji. Rada Ministrów wyznaczyła ministra obrony narodowej RP na koordynatora przedsięwzięć realizowanych przez administrację państwową w zakresie obronności. W rozporządzeniu tym brak jest trybu i zasad realizacji niektórych zapisów dotyczących: podziału kompetencji w dziedzinie obrony narodowej między wszystkie jednostki administracji państwowej oraz zasad - utrzymywania i podwyższania gotowości obronnej państwa, planowania obronnego, nakładania zadań obronnych na poszczególne podmioty gospodarcze, niezależnie od formy własności oraz ich realizacji.

Podstawą prawną działań w zakresie bezpieczeństwa i strategii obronnej RP są następujące dokumenty, przyjęte przez naczelne władze państwa 2. 11. 1992 roku:

1. Założenia polskiej polityki bezpieczeństwa,

¹⁸ Idzie tu o uniknięcie gier politycznych w celu pozbawienia prezydenta RP zwierzchnictwa nad siłami zbrojnymi.

2. Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna Rzeczypospolitej Polskiej.

W świetle zapowiedzi dotyczących ogłoszenia przez NATO nowej doktryny należy przyjąć, że wskazane dokumenty są zdezaktualizowane, a polska polityka bezpieczeństwa i strategia obronna powinny być na nowo określone.

2.3.2. Podstawy prawne funkcjonowania NATO

Podstawą funkcjonowania NATO jest współpraca krajów członkowskich w polityce obronnej. Dotyczy to wspólnego podejmowania decyzji w sprawach współpracy militarnej i gospodarczej, polityki nuklearnej, informacyjnej oraz działań w sferach prawnej i ekologicznej. Władze NATO nie posiadają uprawnień prawodawczych i dlatego nie występują w prawie natowskim jednostronne akty prawne, stanowione przez Sojusz. Pierwotne prawo Sojuszu wywodzi się z Traktatu Waszyngtońskiego, który wszedł w życie po złożeniu dokumentów ratyfikacyjnych przez wszystkich sygnatariuszy (24. 08. 1949).

Dokument ten uzupełniają następujące umowy i porozumienia, stanowiące podstawowe prawa Sojuszu:

1. Porozumienie między Stronami Traktatu Północnoatlantyckiego, dotyczące statusu ich sił zbrojnych (SOFA Londyńska, 19. 06. 1951),
2. Porozumienie w sprawie statusu Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, przedstawicieli narodowych i personelu międzynarodowego (Porozumienie Ottawskie, 20. 09. 1951),
3. Protokół w sprawie statusu wojskowych międzynarodowych kwater głównych, ustanowionych na podstawie Traktatu Północnoatlantyckiego (Protokół Paryski, 28. 08. 1952),
4. Porozumienie o zachowaniu tajemnicy wynalazków odnoszących się do obrony oraz co do których zostały złożone wnioski patentowe (Paryż, 21. 09. 1960),
5. Porozumienie NATO w sprawie informacji w zakresie spraw atomowych (CM (68) 41).

W zakresie ochrony praw człowieka Sojusz nie ustanowił własnych rozwiązań, lecz kieruje się postanowieniami zawartymi w:

1. Międzynarodowym pakcie praw obywatelskich i politycznych (1996).
2. Międzynarodowym pakcie praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych (1996).
3. Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolnościach (1950).

Standardem, obowiązującym w krajach NATO są konwencje dotyczące: zakazu ludobójstwa, zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości, tortur oraz pracy przymusowej, a także zapobiegania dyskryminacji poszczególnych grup społecznych.

Państwa członkowskie NATO przestrzegają normy prawa wojennego. Dotyczy to postanowień Regulaminu Haskiego oraz niektórych postanowień Konwencji Genewskich z 1949 roku. Konwencję w sprawie zakazu (ograniczenia) niektórych broni konwencjonalnych (ONZ, 1980) z państw Sojuszu zaakceptowały tylko: Dania, Francja, Holandia, Norwegia.

Przyjęcie Polski do NATO uzależniano od akceptacji i realizacji przez nas postanowień prawnych, określonych w:

- Art.10. Traktatu Waszyngtońskiego,
- Art.18. Porozumienia między stronami NATO, dotyczącym statusu ich sił zbrojnych,
- Art.26. Porozumienia Ottawskiego z 20. 09. 1951 roku,
- Art.16. Protokołu Paryskiego z 28. 08. 1952,
- Art.3. Porozumienia Brukselskiego z 6. 03. 1997,
- Art.6. Porozumienia Brukselskiego z 21. 09. 1960,
- Porozumieniu Paryskim z 21. 09. 1960,
- Porozumieniu Brukselskim z 19. 10. 1970,
- Porozumieniach dotyczących spraw atomowych.

2.3.3. Uwarunkowania adaptacji legislacyjnej Polski do prawa NATO

Prawodawstwo polskie przechodzi ewolucję od chwili podpisania programu „Partnerstwa dla Pokoju” (2. 02. 1994). Ugruntowano w Polsce zasadę cywilnej i demokratycznej kontroli nad armią neutralną politycznie. Zasada ta została zapisana w art. 26, ust. 2 Konstytucji RP. Jej interpretację wskazano w dokumencie prezentacyjnym Polski w programie Partnerstwa dla Pokoju (1994)¹⁹.

Sejm przyjął ustawę o urzędzie ministra obrony narodowej RP²⁰. Rada Ministrów nadała MON statut²¹ oraz określiła szczegółowo zakres działania ministra²². Minister wydał regulamin organizacji MON (z 20. 11. 1996, zastąpiony nowym aktem z 3. 09. 1997). Znowelizowano przepisy ustawy o służbie wojskowej i zawodowej z 30.6.1970 roku. Wprowadzono natowską zasadę kadencyjności i rotacji na stanowiskach zajmowanych przez żołnierzy (31. 07. 1997). Uchwalono nowe prawo o ustroju sądów wojskowych oraz nową ustawę o dyscyplinie wojskowej, zgodną ze standardami prawodawstwa europejskiego. Zreformowano system zaopatrzenia emerytalnego żołnierzy zawodowych (1993). Uchwalono ustawy (1995, 1996): o zakwaterowaniu SZ RP i gospodarowaniu niektórymi składnikami Skarbu Państwa RP oraz o utworzeniu Agencji Mienia Wojskowego, dostosowane do gospodarki rynkowej. Szczególne znaczenie ma nowelizacja ustawy o ochronie tajemnicy państwowej i służbowej z 27. 08. 1997 roku. W NATO obowiązują ścisłe i restrykcyjne zasady ochrony informacji niejawnych. Nowelizację przeprowadzono na podstawie porozumienia o ochronie informacji między RP a rządem USA w sprawie ochrony wojskowych informacji niejawnych z 17. 02. 1995 roku. Pilnego uzgodnienia wymagały sprawy ujednoczenia polskich i natowskich klauzul niejawności oraz fizyczna ochrona obiegu informacji. W rozmowach akcesyjnych problem modernizacji systemu ochrony informacji niejawnych

¹⁹ Zob. „Polski dokument prezentacyjny” w [73] s.139.

²⁰ Dz.. Ust. Nr 10, poz.56 z 1966 r.

²¹ Dz.. Ust. Nr 88, poz.339 z 1966 r.

²² Dz.. Ust. Nr 9, poz.426 z 1966 r.

oraz przyjęcie odpowiedzialności za jego funkcjonowanie przez ministra obrony narodowej RP były traktowane ultimatywnie.

Dostosowanie legislacyjne Polski do podstaw prawnych NATO jest procesem długotrwałym. Zdaniem polskich prawników, obecnie istnieją następujące potrzeby w zakresie tworzenia i nowelizacji prawa, dotyczące opracowania:²³

1. Ustawy o Wojskowych Służbach Informacyjnych (WSI), uwzględniającej tendencje i rozwiązania stosowane w krajach Sojuszu,
2. Ustawy regulującej zasady pobytu wojsk obcych na terytorium Polski,
3. Ustawy o udostępnieniu polskich poligonów wojskowych siłom zbrojnym obcych państw,
4. Nowych uregulowań odnoszących się do służby wojskowej pełnionej z obowiązku,
5. Nowelizacji ustawy o wyższym szkolnictwie, normującej przygotowanie kadr dla SZ RP, w której przywrócono by kształcenie obronne w uczelniach cywilnych,
6. Regulacji prawnych służby wojskowej kobiet, służby zastępczej, militaryzacji oraz świadczeń rzeczowych i osobistych,
7. Ustawy normującej funkcjonowanie Obrony Cywilnej,
8. Uregulowań prawnych zasad pełnienia służby i trybu działania polskich przedstawicieli wojskowych za granicą, szczególnie jako przedstawicieli SZ RP przy organizacjach bezpieczeństwa międzynarodowego (NATO, UE, UZE, ONZ, OBWE)²⁴.

Niezbędne jest uchwalenie aktów prawnych o podstawowym znaczeniu dla zapewnienia przez rząd RP, przewidzianych w długim okresie, środków na finansowanie procesów integracji:

1. Ustawy o wieloletnim planowaniu rozwoju SZ RP.
2. *Ustawy w sprawie procesów integracji ze strukturami NATO.*

²³ Katalog zagadnień, które powinny być objęte uzupełnianiem i nowelizacją przepisów prawnych przedstawiono w „Informacji przewodniczącego Komitetu Integracji Europejskiej o stanie przygotowań negocjacji w sprawie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej” z 18.11.1997 r.

²⁴ Wniosek o ratyfikację „Umowy w sprawie statusu przedstawicielstw i przedstawicieli państw trzecich przy NATO aprobowany został przez MSZ RP 23.10.1998 roku.

3. Aktów wykonawczych do uchwały Sejmu o podstawowych problemach obronności z 16. 02. 1995 roku.

Proces zapewnienia spójności systemów prawnych Polski i NATO powinien doprowadzić do stopniowego przejścia dorobku prawnego Sojuszu, następnie zapewnić uczestnictwo w jego dalszym rozwoju. Niezbędna jest korelacja tego procesu z działaniami legislacyjnymi, związanymi z integracją Polski i UE. Duże perspektywy rozwoju prawodawstwa, związanego z integracją Polski z NATO i UE, prawdopodobnie spowodują opracowanie rządowego, kompleksowego programu działań legislacyjnych w nadchodzących latach. Program ten pozwoliłby na racjonalne uporządkowanie polskiego prawa w celu dostosowania go do prawa natowskiego i unijnego (UE).

Przenoszenie przepisów wojskowych NATO (STANAG-ów) na grunt SZ RP ma charakter przejmowania ustaleń organizacyjnych, technicznych i publicystycznych. Działania te, w rozumieniu prawa polskiego, nie odnoszą się do norm prawnych²⁵. Istotną kwestią wydaje się także potrzeba opracowania szeregu publikacji o charakterze informacyjnym i dydaktycznym z zakresu prawa wojennego i humanitarnego.

²⁵ Zob. „Zderzenia z paragrafem”, zamieszczone w „Polsce Zbrojnej” nr 49 z grudnia 1997 roku.

2.4. Konkluzje

1. Działania prowadzone w celu zapewnienia Polsce bezpieczeństwa zaczęły się dynamicznie rozwijać w ostatnim dziesięcioleciu XX wieku. Potwierdzeniem tej tezy jest wyjście Polski z Układu Warszawskiego i wstąpienie do NATO.

Nad problematyką bezpieczeństwa kraju prowadzono w Polsce wielokierunkowe badania naukowe.²⁶ W badaniach integracji RP z NATO²⁷ nie poszukiwano dotychczas wspólnej płaszczyzny dla wielu uwarunkowań: polityczno-militarnych, budżetowych, społecznych, informacyjnych i adaptacji legislacyjnej. Podejście do przedstawionych spraw było monotematyczne, uwarunkowania traktowano rozdzielnie. Główną przyczyną tego stanu jest profesjonalizm analityków, którzy zostali przygotowani do pracy w jednej dyscyplinie (nauk politycznych, ekonomicznych, wojskowych, prawa, ekologii) i wykazują naturalną tendencję do unikania obcych sobie zagadnień. Z analizy uwarunkowań narodowych wynika potrzeba potraktowania ich w sposób całościowy w celu racjonalizacji oddziaływania, które wymaga wskazania relacji między poszczególnymi grupami uwarunkowań. Jest bowiem oczywiste, że zmiany wprowadzone w jednej grupie uwarunkowań (np. podjęcie decyzji politycznej w sprawie wysłania polskiego oddziału do Albanii) wywołają skutki w innych (np. w finansach, ponieważ trzeba będzie ponieść dodatkowe koszty).

2. W zbiorze uwarunkowań społeczno-politycznych istotne znaczenie mają czynniki:

- a) *polityczno-militarne*, których oddziaływanie wpływa decydująco na formułowanie oraz nowelizację narodowej polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej;
- b) *polityczno-budżetowe*, ponieważ decyzje w sprawie wydatków na obronność są decyzjami politycznymi, zawsze budzą kontrowersje i są obecnie w Polsce podejmowane w sposób demokratyczny;

²⁶ Np. praca badawcza „Kappa” nt. „Przygotowanie i prowadzenie wojny obronnej przez Polskę po 2000 roku”, AON, Warszawa 1966.

²⁷ Np. praca badawcza „Beta”, etap 3. nt. „Integracja z NATO (Studium)”, Warszawa 1996.

c) *społeczne*, bowiem opinie społeczeństwa mają decydujący wpływ na decyzje najwyższych władz w państwie demokratycznym zgodnie z zasadą, że rządy można zmieniać, a naród pozostaje;

d) *informacyjne*, ponieważ potwierdza się teza, że środki masowego przekazu są czwartą władzą. Od treści i sposobów informowania społeczeństwa zależy nastawienie do procesów integracji RP z NATO. Pozytywny stosunek społeczeństwa polskiego do pozostawania w Sojuszu będzie niezbędny w nadchodzących latach, zwłaszcza że najsilniejszy akcent działań społeczno-politycznych dotyczy innych zagadnień (administracji, służby zdrowia, ubezpieczeń społecznych i edukacji).

Racjonalne kształtowanie wymienionych wyżej uwarunkowań wymaga pilnego przygotowania i wprowadzenia w życie ustawy, zawierającej zasady polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej Polski, adekwatne do sytuacji po wstąpieniu RP do NATO.

3. W państwie prawa powinny istnieć rzetelne i sprawdzone przepisy prawne. Analiza dotychczasowych działań dostosowania prawa polskiego do natowskiego świadczy o dużych potrzebach zmian i uzupełnień oraz konieczności ich kontynuacji.

Proces adaptacji legislacyjnej Polski nie zakończy się po przejęciu całości dorobku prawnego Sojuszu, ponieważ niezbędna jest także korelacja tego procesu z dostosowaniem prawa polskiego do wymagań Unii Europejskiej.

Refleksje te wskazują na potrzebę opracowania rządowego, kompleksowego programu działań legislacyjnych i są zgodne z oczekiwaniami Sojuszu. Program ten powinien objąć opracowanie kilkudziesięciu ustaw, korektę obowiązujących przepisów oraz opracowanie dokumentów o charakterze informacyjnym i dydaktycznym.

R o z d z i a ł 3

UWARUNKOWANIA EKONOMICZNO-FINANSOWE INTEGRACJI POLSKI Z NATO

3.1. Koszty ekonomiczne integracji RP z NATO

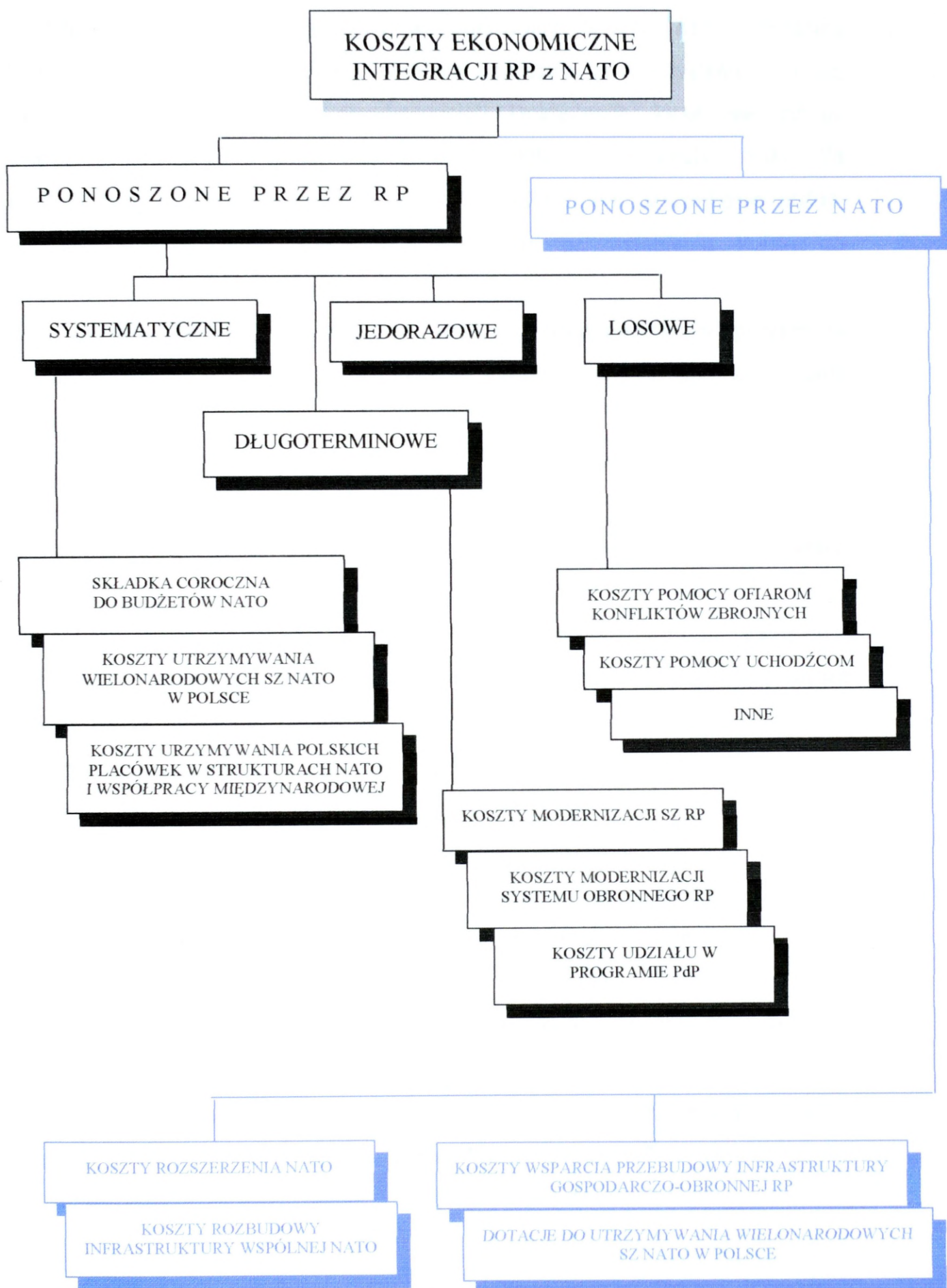
3.1.1. Klasyfikacja kosztów ekonomicznych integracji RP z NATO

Próbe usystematyzowania kosztów ekonomicznych obecnie ponoszonych przez Polskę i NATO oraz nakładów przyszłych przedstawiłem na rys. 3.1 wiedząc, że nie istnieje ich precyzyjna definicja.

KOSZTY PONOSZONE PRZEZ POLSKĘ podzieliłem na systematyczne, jednorazowe, długoterminowe i losowe, przyjmując czas jako kryterium podziału.

Koszty systematyczne, które są i będą ponoszone przez Polskę dotyczą:

1. Składek corocznie wpłacanych do budżetów NATO;
2. Rozlokowania i utrzymywania wielonarodowych PSZ NATO w Polsce (obecnie Dowództwa Korpusu Północno-Wschodniego w Szczecinie, w którego skład wchodzi siły polskie, niemieckie i duńskie);
Funkcjonowania polskich oddziałów poza terytorium kraju (np. w Brygadzie Nordycko-Polskiej, jednostek WP w Albanii);



Rys. 3.1. Próba klasyfikacji kosztów ekonomicznych integracji RP z NATO.

Źródło: opracowanie własne

4. Utrzymanie placówek polskich w strukturach NATO, które obciążają budżet państwa. Członkowie NATO płacą solidarnie za korzystanie z lokali zajmowanych przez swoich przedstawicieli. Dokładnych kwot nie można wskazać. Orientacyjnie koszty osobowe w 1998 roku wynosiły ~5,06 mln USD, a koszty infrastrukturalne ~30,38 mln USD i były stosunkowo niskie. Ich wielkość znacznie wzrosła w 1999 roku, po wstąpieniu Polski do NATO.²⁸

Koszty jednorazowe dotyczą (w 1999 r.) i będą dotyczyć w przyszłości wpłat do określonych budżetów NATO za prawo własności lub/i korzystanie z niektórych obiektów infrastruktury wspólnej NATO.²⁹

Koszty długoterminowe należy rozpatrywać w wieloletniej perspektywie. Dotyczą one:

1. Modernizacji SZ RP prowadzonej według rządowego programu w latach 1998-2012;
2. Udziału Polski w programie Partnerstwa dla Pokoju, który po wstąpieniu do NATO będzie się rozwijał i w związku z tym zwiększą się nasze zobowiązania finansowe;
3. Modernizacji systemu obronnego RP, polegającej na przebudowie m.in. infrastruktury gospodarczo-obronnej: przemysłu zbrojeniowego, łączności, transportu oraz zbudowania nowoczesnych systemów obrony cywilnej, terytorialnej, zarządzania obronnością kraju, gromadzenia zapasów wojennych, rozwijania mobilizacyjnego sił zbrojnych, przyjmowania wojsk sojuszniczych na terytorium Polski.

Koszty losowe są pochodną decyzji politycznych. Dotyczą one udzielania pomocy ofiarom wojen i konfliktów zbrojnych oraz uchodźcom z krajów, w których prowadzona jest wojna lub zagrożonych etnicznie, a także wydatków, które obecnie trudno jest przewidzieć.³⁰

²⁸ Dane pochodzą z Departamentu Finansowania Bezpieczeństwa Państwa Ministerstwa Finansów RP.

²⁹ Sprawa ta wymaga wyjaśnienia w negocjacjach z Sojuszem

³⁰ Na przykład Polska zgłosiła ofertę pomocy uchodźcom z Kosowa. Pomoc zaoferowaną przez Polskę po ataku NATO na Jugosławię (1.4.1999) ocenia się na kilka milionów USD w 1999 roku (prawdopodobnie z budżetu Ministerstwa Spraw Zagranicznych).

KOSZTY PONOSZONE PRZEZ NATO mają charakter długoterminowy i dotyczą:

1. *Rozszerzenia NATO*. Są one związane na przykład z dofinansowaniem polskich przedstawicielstw w strukturach NATO.

Utrzymywania PSZ NATO w Polsce. Ze względu na „buforowe” położenie Polski stacjonowanie sił wielonarodowych w naszym kraju ma duże perspektywy rozwoju. Państwa NATO delegujące swoje oddziały do wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego³¹ oraz w przyszłości do innych związków operacyjnych będą partycypować w finansowaniu ich utrzymania w Polsce.

3. *Wsparcia przebudowy infrastruktury gospodarczo-obronnej RP*. Państwa NATO oraz firmy państw członkowskich już są i będą zainteresowane uczestnictwem w rekonstrukcji łączności, konwersji przemysłu zbrojeniowego, przebudowie transportu (autostrady, koleje, rurociągi). Przetargi są w NATO obowiązującą formą dopuszczenia do udziału we wskazanych przedsięwzięciach.

4. *Rozbudowy infrastruktury wspólnej NATO w Polsce*, która obejmuje między innymi modernizację portów lotniczych i morskich, instalacji MPS, stanowisk dowodzenia i systemów łączności, składów, stanowisk startowych i ogniowych.

Po przyjęciu Czech, Polski i Węgier do NATO liczebność wojsk tej organizacji wzrosła o ponad 8%, obszar oddziaływania o 2%, a ludność na tym obszarze o 8%. Odpowiednio do wskazanych przyrostów wzrosną koszty ponoszone przez NATO, a także jego poszczególne budżety.

Obecnie nie można oszacować całkowitych kosztów ekonomicznych integracji RP z NATO,³² ale można jedynie przedstawić wydatki Polski ponoszone na: udział w programie PdP, modernizację sił zbrojnych w latach 1998-2012 oraz składkę coroczną do budżetów NATO.

³¹ W skład tego korpusu wchodzi: polska 12 DZ, niemiecka 14 DZ oraz duńska DZ.

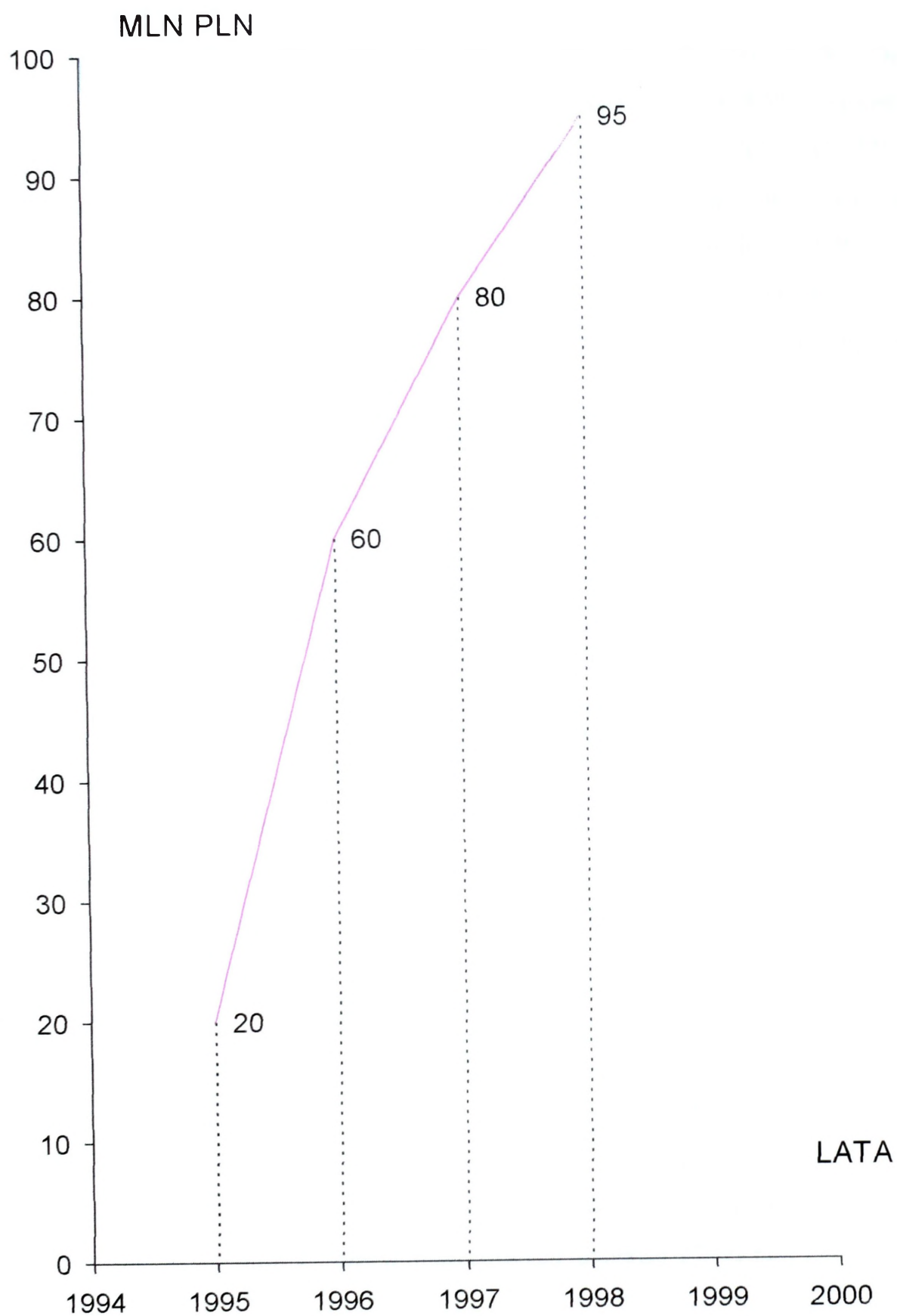
³² Problemem wyliczenia całkowitych kosztów ekonomicznych integracji zajmowały się znane ośrodki m.in. RAND Corporation, niemiecka spółka Eksploatacji Instalacji Przemysłowych (IABG), amerykańskie Biuro Budżetowe (Congressional Budget Office - CBO) oraz Departament Finansowania Bezpieczeństwa Państwa Ministerstwa Finansów RP, Departament Budżetowy MON. Wyniki analiz różniły się znacznie (w granicach 50-60%).

3.1.2. Koszty udziału Polski w programie „Partnerstwa dla Pokoju”

Celem współpracy w programie PdP jest ujednoczenie szkolenia wojsk i sztabów w celu osiągnięcia zakładanego poziomu interoperacyjności SZ RP z PSZ NATO, co wymaga czasu. Z tego powodu program PdP będzie kontynuowany. Priorytetowe cele, które przyjęto w tym programie są następujące:

1. Zintegrowanie systemów dowodzenia SZ RP i PSZ NATO.
2. Wprowadzenie w Polsce natowskich systemów łączności.
3. Zintegrowanie systemów dowodzenia obroną powietrzną.
4. Umocnienie cywilnej kontroli nad siłami zbrojnymi.
5. Przebudowa systemu szkolenia SZ RP.
6. Przejście Polski na natowski system planowania obronnego.
7. Prowadzenie wspólnych ćwiczeń (z wojskami, sztabowych).
8. Współpraca w modernizacji wojskowego systemu logistycznego.

Wskazane cele zostaną rozszerzone po 1999 roku, zależnie od zobowiązań, jakie Polska przyjmie w rozszerzonym NATO. Będą one rzutować na koszty ponoszone przez Polskę. Ich wzrost w latach 1995-1998 ilustruje rys. 3.2



Rys. 3.2. Koszty ponoszone przez Polskę w programie „Partnerstwa dla Pokoju”.

Źródło: opracowanie własne

Koszty te są wynikiem decyzji politycznych³³, a zatem są one trudne do przewidzenia w nadchodzących latach.

Nakłady³⁴ na udział RP w programie PdP w 1995 roku w kwocie 20 mln PLN wykorzystano następująco: 15,7 mln PLN (78,5% ogólnej kwoty) przeznaczono na zakupy uzbrojenia, 4,3 mln PLN (21,5%) przeznaczono na zadania realizowane przez I zastępcę ministra obrony narodowej, okręgi wojskowe i RSZ oraz Departament Rozwoju i Wdrożeń MON. Znaczną część tej kwoty wydatkowano na ćwiczenia wojskowe. Z budżetu MON finansowano wyjazdy zagraniczne i udział w konferencjach naukowych (131,4 tys. PLN) oraz współpracę w zakresie cywilnej kontroli nad siłami zbrojnymi i planowania obronnego (90 tys. PLN).

Nakłady na udział Polski w programie PdP w 1996 roku w kwocie 3-krotnie większej (60 mln PLN) podzielono następująco: 50,4 mln PLN (84% ogólnej sumy) wydatkowano na zakupy uzbrojenia, 4.462,5 tys. przeznaczono na szkolenie jednostek wchodzących w skład sił szybkiego reagowania oraz na kursy języka angielskiego, 1.520,7 tys. na ćwiczenia wojskowe, 358,9 tys. na doradztwo i kontakty ekspertów w zakresie standaryzacji i interoperacyjności.

Nakłady na realizację programu PdP w 1997 roku wynosiły 80,125 mln PLN, z czego: 68,625 mln przeznaczono na zakupy sprzętu dla jednostek uczestniczących w programie (wyposażenie okrętu ratowniczego *PIAST*, 10 BKPow, 11 DKPanc, szpitala polowego, 16 bpd), 11,5 mln wykorzystano na organizację ćwiczeń wojskowych oraz uczestnictwo w konferencjach, konsultacjach i seminariach.

Istotnym obciążeniem było finansowanie polskiego batalionu wchodzącego w skład Brygady Nordycko-Polskiej z budżetu państwa (4 mln PLN w 1995 r, 52 mln w 1996 r.), z jednorazowych oszczędności budżetowych MON oraz z rezerw budżetowych państwa (1997 r).

³³ Zob. pkt. 2.2.2.

³⁴ Dane liczbowe pochodzą z Departamentu Budżetowego MON. Opublikowano je także w [20] s.37.

Mimo znacznych wydatków na zakupy uzbrojenia nie osiągnięto istotnego wzrostu wskaźnika nowoczesności techniki WP. Poprawę odczuły jedynie wojska przeznaczone do sił szybkiego reagowania.

3.1.3. Koszty modernizacji SZ RP w latach 1998-2012

Rządowy program modernizacji SZ RP ustala osiągnięcie minimalnego poziomu interoperacyjności i kompatybilności z PSZ NATO oraz ich rozszerzenie w okresie 15 lat. Program ten określa główne kierunki restrukturyzacji SZ RP, ich docelową strukturę, liczebność i wyposażenie oraz wskazuje źródła finansowania przemian.

Prognoza budżetowa w nim ujęta obejmuje nie cały budżet MON, lecz jego najważniejszy dział - wydatki na obronę narodową. Przyjmuje się w nim, że wydatki w pozostałych dziedzinach będą kształtowane adekwatnie do polityki państwa w nadchodzących latach.

Przewidywany wzrost nakładów na obronę narodową³⁵ w latach 1998-2012 wyniesie 33,1 mld PLN (9,5 mld USD). W wyniku działań oszczędnościowych planuje się uzyskać kwotę około 3 mld PLN (0,85 mld USD). Przyrost możliwości budżetowych MON ocenia się łącznie na 36 mld PLN (10,3 mld USD). Przyjmuje się, że najkosztowniejsze zamierzenia modernizacji technicznej, na przykład zakup samolotu wielozadaniowego, nie będą finansowane ze środków MON.

Podział środków budżetowych w ciągu 15 lat byłby następujący: 61% na zakupy uzbrojenia, inwestycje, prace badawczo-rozwojowe; 19% na szkolenie wojsk i eksploatację techniki wojskowej, 6% na uzupełnianie zapasów wojennych, 6% na zapewnienie warunków do skrócenia zasadniczej służby wojskowej do roku.

Środki potrzebne na modernizację techniczną oszacowano na około 55 mld PLN w ciągu 15 lat, z tego na zakupy uzbrojenia i sprzętu wojskowego przeznaczono by niecałe 40 mld. Ponad 15 mld na jego

³⁵ Dane liczbowe pochodzą z informacji o projekcie budżetu MON na 1998 rok.

eksploatację. Oznacza to ograniczenie określonych programów modernizacji technicznej.

Nakłady na modernizację techniczną SZ RP w okresie 15 lat razem wyniosłyby 40.651,88 mln PLN, z czego dla Wojsk Lądowych 23.453,14, Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej 1.906,28, dla Marynarki Wojennej 4.218,32 oraz dla pozostałych jednostek 1.074,14

3.1.4. Składka coroczna Polski do budżetów NATO

Składka poszczególnych państw do budżetów NATO wynosi około 0,5% ich wydatków na obronę. Środki finansowe są wydatkowane na utrzymanie zintegrowanej struktury wojsk Sojuszu, zapewnienie jej spójności, zwiększenie zdolności bojowej sił narodowych oraz wsparcie narodowych możliwości obronnych. Wysokość składki jest ustalana indywidualnie i zależy między innymi od wielkości kraju, dochodu narodowego brutto, wydatków na obronę, czynników historycznych. Polska podczas rozmów akcesyjnych w 1998 roku wynegocjowała wkład do budżetów NATO w wysokości około 38 mln USD.

Prognozy wskazują, że składka coroczna Polski po 2000 roku będzie wynosiła³⁶ ogółem 28,6 - 44,1 mln USD, z tego do budżetów: cywilnego 2,5 - 3,8, wojskowego 11,1 - 15 oraz inwestycyjnego 15 -25,3. Ostateczna wysokość składki ustalana jest podczas negocjacji, a decyzja wiążąca w tej sprawie należy do Rady Północnoatlantyckiej.

³⁶ Dane pochodzą z Departamentu Finansowania Bezpieczeństwa Państwa Ministerstwa Finansów RP.

3.2. Finansowanie integracji RP z NATO

3.2.1. Źródła finansowania obronności RP

Przedsięwzięcia związane z integracją RP i NATO finansowane są z kilku źródeł.

Budżetowi MON przypisuje się największe obciążenie finansowe i jest on głównym źródłem pieniędzy dla modernizacji SZ RP.

Budżet państwa, szczególnie jego rezerwy celowe, są źródłem finansowania przedsięwzięć, na które nie wystarcza środków w budżecie MON. Bezpośrednio z budżetu państwa finansuje się obecnie: niektóre przedsięwzięcia programu PdP (w tym celu utworzono rezerwę zasobów już w 1995 roku); modernizację niektórych systemów uzbrojenia (np. samolotu *IRYDA*, w tym celu utworzono rezerwę zasobów finansowych już w 1996 roku zgodnie z ustawą budżetową - 92 mln PLN); funkcjonowanie kontyngentów polskich poza terytorium kraju (rezerwa budżetowa przeznaczona na ten cel w 1996 roku wynosiła 26 mln PLN).

Budżet Komitetu Badań Naukowych finansuje przedsięwzięcia naukowo-techniczne dotyczące rozwoju wyrobów polskiego przemysłu zbrojeniowego (np. dział artyleryjskich, śmigłowców, stacji radiolokacyjnych - kryjących się pod kryptonimami *LOARA*, *GROM*, *HUZAR*).

Z budżetu KBN finansuje się także zadania pośrednio związane z obronnością na przykład dotyczące kryptografii, ale w niewielkim wymiarze.

Budżet Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP pokrywa wydatki na utrzymanie polskich przedstawicielstw w NATO, na realizację niektórych przedsięwzięć w programie PdP oraz pracach NACC, a także składkę coroczną Polski do budżetów NATO. Na integrację z NATO w 1999 roku zaplanowano kwotę 81,24 mln PLN, z tego w budżecie MSZ 61,24 mln i w budżecie Urzędu Ochrony Państwa 20 mln.³⁷

³⁷ Kwota zaplanowana w budżecie UOP dotyczy zapewne łączności oraz problematyki ochrony informacji niejawnych.

Przyjęty w Polsce sposób finansowania obronności nie jest spójny z natowskim. Należy zwrócić uwagę na fakt, że obronność we wskazanych budżetach jest traktowana jako jeden z wielu problemów finansowych, ale nie priorytetowych.

Budżet MON jeszcze przez wiele lat będzie w Polsce źródłem finansowania przedsięwzięć modernizacji strukturalnej i technicznej SZ RP i w dużej mierze źródłem finansowania infrastruktury wojskowej.

3.2.2. Budżety Ministerstwa Obrony Narodowej zaplanowane w latach 1997-1999

*PLAN BUDŻETU MON W 1997 ROKU*³⁸ ustalał wydatki w wysokości 9.961,751 mln PLN. Udział budżetu MON w produkcji krajowym brutto wynosił 2,39% (w 1996 roku 2,32%), natomiast w budżecie państwa 7,79% (w 1996 roku 7,61%).

Wzrost nakładów na obronę był pozorny i spowodowany zmianą sposobu liczenia budżetu, likwidującego zerową stawkę podatku VAT na wyroby i usługi nabywane przez wojsko. Realny wzrost w porównaniu do 1996 roku wynosił 0,6%, podczas gdy w 1996 w porównaniu z 1995 rokiem wzrósł do poziomu 5,6%.

Z tego względu nastąpiło przesunięcie wydatków w 1997 roku, w którym priorytetowo potraktowano przedsięwzięcia dotyczące: modernizacji technicznej SZ RP, utrzymania gotowości bojowej jednostek pierwszej kolejności użycia, poprawy warunków socjalno-bytowych i sytuacji mieszkaniowej żołnierzy zawodowych oraz realizacji programu Pdp.

Wskazane priorytety spowodowały przesunięcia w wydatkach rzeczowych na korzyść zakupów części zamiennych, umundurowania, MPS, leków oraz przeprowadzenia remontów techniki wojskowej - kosztem ograniczenia wydatków na potrzeby bieżące i szkoleniowe.

Na zakupy uzbrojenia przeznaczono kwotę 1.071,925 mln PLN (10,9% budżetu MON), która była o ~5% niższa w porównaniu z 1996

³⁸ Ocena budżetu i dane liczbowe pochodzą z [21] s.14

rokiem. Skromne środki przeznaczone na zakupy uzbrojenia w 1997 roku nie pozwoliły na poprawę stopnia nowoczesności oraz ograniczyły wycofywanie wyeksploatowanej techniki z wojsk. Nakłady na zakup części zamiennych zaspokoily potrzeby w ~24% i nie pozwoliły na odtworzenie zapasów do wymaganych norm.

Na prace badawczo-rozwojowe w budżecie MON przeznaczono 76,075 mln PLN (w 1996 - 55,496), a w budżecie KBN kwotę 78,462 mln z przeznaczeniem na finansowanie części badawczej strategicznych programów rządowych. Środki te pozwoliły zaledwie na kontynuację prac realizowanych w 1996 roku.

W wydatkach budżetowych MON na 1997 rok wyodrębniono zadania przewidziane w programie PdP i przeznaczono na ten cel kwotę 80,125 mln PLN (0,8% budżetu).

Projekt budżetu MON na 1997 rok był podstawą projektu budżetu na najbliższe 5 lat, przeznaczonego na realizację rządowego programu modernizacji SZ RP, w którym założono 3% przyrost wydatków rzeczowych budżetu MON ponad wzrost budżetu państwa w latach 1998-2002. W projekcie budżetu na lata 1998-2002 przyjęto także korzyści ze zmniejszenia liczebności wojsk z 215,6 tys. do 180 tys. żołnierzy oraz z redukcji infrastruktury wojskowej o 20% i reorganizacji szkolnictwa wojskowego. Budżet ten zaplanowano w kwocie 11,4 mld PLN, a natomiast potrzeby na modernizację techniczną gestorzy sprzętu zgłosili w kwocie 169,8 mld PLN, którą zminimalizowano do 70,3 mld i oszacowano możliwości jej zabezpieczenia na 13%.

Niski poziom nakładów na obronę narodową wymusił w 1997 roku działania w celu znalezienia dodatkowych nakładów wewnątrz budżetu MON i poza nim.

*PLAN BUDŻETU MON W 1998 ROKU*³⁹ zakładał wydatki budżetowe w kwocie 11.416 mln PLN po korekcie dokonanej przez rząd obejmujący władzę.

³⁹ Wszystkie dane pochodzą z informacji o projekcie budżetu MON w 1998 roku.

Wydatki zaplanowano w następujący sposób (w mln PLN), przeznaczając na: ochronę zdrowia 596, opiekę społeczną 41, administrację państwową i samorządową 125, wymiar sprawiedliwości i prokuraturę 25, ubezpieczenia społeczne 2.349, dotacje na finansowanie zadań gospodarczych 16, obronę narodową 8.264.

Wydatki na ochronę zdrowia w wysokości 596 mln PLN (5,2% budżetu MON) przeznaczono na wynagrodzenia, utrzymanie placówek służby zdrowia (15 szpitali ogólnych, 6 szpitali klinicznych, 21 specjalistycznych przychodni, 5 szpitali uzdrowiskowych) oraz na wydatki majątkowe. Z tego działu finansowano zaopatrzenie dla inwalidów, uposażenia żołnierzy służby zasadniczej i rezerwy oraz ekwiwalenty. Wydatki bieżące obejmowały podatki na rzecz budżetu państwa i gmin, zakup towarów i usług. Wydatki majątkowe dotyczyły zakupów sprzętu medycznego oraz inwestycji.

Wydatki na opiekę społeczną przeznaczono na ~69 tys. zasiłków rodzinnych i 9,4 tys. zasiłków pielęgnacyjnych oraz na waloryzację zasiłków rodzinnych. Były one wyższe o 30,5% w stosunku do 1997 roku.

Wydatki na administrację obejmowały wynagrodzenia dla 32 jednostek organizacyjnych urzędu MON, nagrody, odpisy na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych, zakupy towarów i usług oraz finansowanie inwestycji budowlanej.

Wydatki na wymiar sprawiedliwości przeznaczono na funkcjonowanie 11 sądów i 22 prokuratur wojskowych.

Wydatki na ubezpieczenia społeczne zaplanowano na wypłatę świadczeń emerytalnych i rentowych dla 127 tys. uprawnionych i 6,5 tys. żołnierzy zwolnionych ze służby oraz na funkcjonowanie Wojskowych Biur Emerytalnych.

Dotacje na finansowanie zadań gospodarczych wykorzystano na utrzymanie zdolności produkcyjnej wojskowych przedsiębiorstw remontowo-produkcyjnych na poziomie 1997 roku.

Wydatki na obronę narodową stanowiły 71,1% ogółu wydatków MON. Z działu 98 przeznaczono (w mln PLN) dla: Wojsk Lądowych 4.203,

Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej 1.964, Marynarki Wojennej 702, Wojskowych Służb Informacyjnych 95, Wojskowej Agencji Mieszkaniowej 323 oraz pozostałych jednostek 977.

Wymienione środki zarezerwowano na utrzymanie żołnierzy, infrastruktury wojskowej, szkolnictwa wojskowego oraz modernizację techniczną.

Dowódcy rodzajów sił zbrojnych (RSZ) po raz pierwszy w 1998 roku dysponowali własnym budżetem.

Z budżetu MON przeznaczono następujące kwoty (w mln PLN) na: utworzenie Korpusu Północno-Wschodniego NATO (dowództwo w Szczecinie) 28, odtworzenie potencjału operacyjnego wojska po akcji powodziowej w 1997 r. 20, kartografię cyfrową 15, działalność ordynariatu rzymskokatolickiego 10,54, prawosławnego 1,19, ewangelickiego 0,487.

PLAN BUDŻETU MON W 1999 ROKU⁴⁰ ustala wydatki na obronę narodową w kwocie 9.080,352 mln PLN, z tego: w budżecie MON 9.065,499, w budżetach innych resortów i wojewodów 14,853.

Kwotę 9.065,499 mln PLN rozdysponowano w następujący sposób dla:

– Wojsk Lądowych	4.579,991
– Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej	2.181,479
– Marynarki Wojennej	770,859
– pozostałych jednostek	1.098,469
– Wojskowych Służb Informacyjnych	102,113
– Wojskowej Agencji Mieszkaniowej	332,588

Kwotę 9.065,499 mln PLN w budżecie MON przeznaczono na: wydatki bieżące 6.410,003, wydatki majątkowe 1.541,496, świadczenia pieniężne dla osób fizycznych 616,281 oraz dotacje (bez wydatków inwestycyjnych) 497,719.

Wydatki bieżące stanowią 71% wszystkich wydatków na obronę narodową i przeznaczono je na uposażenia i wynagrodzenia (2.974,095 mln PLN). Powyższa kwota została rozdysponowana na uposażenia żołnierzy (1.960,220) i wynagrodzenia pracowników wojska (690,006), pozostałe należności żołnierzy (105,869) oraz honoraria (0,833). Wydatki bieżące

⁴⁰ Dane liczbowe pochodzą z Departamentu Budżetowego MON.

przeznaczono ponadto na: zakupy towarów i usług 2.811,522, pochodne od wynagrodzeń 340,821, podatki i opłaty na rzecz gmin 67,881, *utrzymanie placówek zagranicznych* 35,142, odpisy na zakładowy fundusz socjalny 29,768, podatki i opłaty na rzecz budżetu państwa 3,572, *składki do organizacji międzynarodowych* 0,172.

Świadczenia pieniężne na rzecz osób fizycznych zaplanowano w wysokości 616,281 mln PLN z przeznaczeniem na: świadczenia społeczne - 14,262, stypendia - 0,183 oraz inne świadczenia - 601,836, które obejmują wydatki planowane na fundusz operacyjny (13,633), środki pomocnicze dla uprawnionych (0,206), nagrody i wydatki osobowe nie zaliczone do wynagrodzeń (578,233).⁴¹

Dotacje (w mln PLN) zaplanowano dla: państwowych jednostek organizacyjnych 490,556, jednostek niepaństwowych 7,163.

Dotacje dla jednostek niepaństwowych obejmują zadania zlecone stowarzyszeniom i fundacjom współpracującym z MON na: przygotowanie imprez sportowych, krajowych i międzynarodowych oraz reprezentantów z wojskowych klubów; szkolenia lotnicze, spadochronowe, paramilitarne i utrzymanie lotnisk; propagowanie obronności w środowiskach cywilnych.

Dotacje (w mln PLN) dla państwowych jednostek organizacyjnych przydzielono: Wojskowej Agencji Mieszkaniowej - 248,456, z przeznaczeniem na równoważniki i ekwiwalenty dla osób uprawnionych na podstawie ustawy o zakwaterowaniu sił zbrojnych oraz na remonty kwater i utrzymanie miejsc internatowych; a także uczelniom wojskowym - 233,029, z tego: Wojskowej Akademii Technicznej - 110,665, Akademii Obrony Narodowej - 57,751, Wojskowej Akademii Medycznej - 38,811, Akademii Marynarki Wojennej - 25,802.

⁴¹ Nagrody i wydatki osobowe nie zaliczone do wynagrodzeń obejmują wypłatę (w mln PLN): uposażenia żołnierzy niezawodowych (134,879), odpraw dla żołnierzy po zwolnieniu ze służby (47,547), równoważniki (mundurowy - 176,431, żywnościowy - 69,108, w zamian za środki higieny - 17,413), pozostałe należności i wydatki.

3.2.3. Natowski system finansowania

Środki finansowe NATO ulokowano w kilkudziesięciu budżetach głównych: cywilnym, wojskowym, inwestycyjnym i emerytalnym.⁴² Rys. 3.3 ilustruje systematyzację budżetów Polski i NATO.

Budżety NATO służą do realizacji zadań obronnych Sojuszu, sprecyzowanych w określonych programach na dany rok. W NATO brak jest centralnej instytucji zarządzającej budżetami. Liczba państw partycypujących w poszczególnych budżetach jest zmienna, zależnie od polityki i strategii NATO dotyczącej określonego państwa, miejsca i czasu.

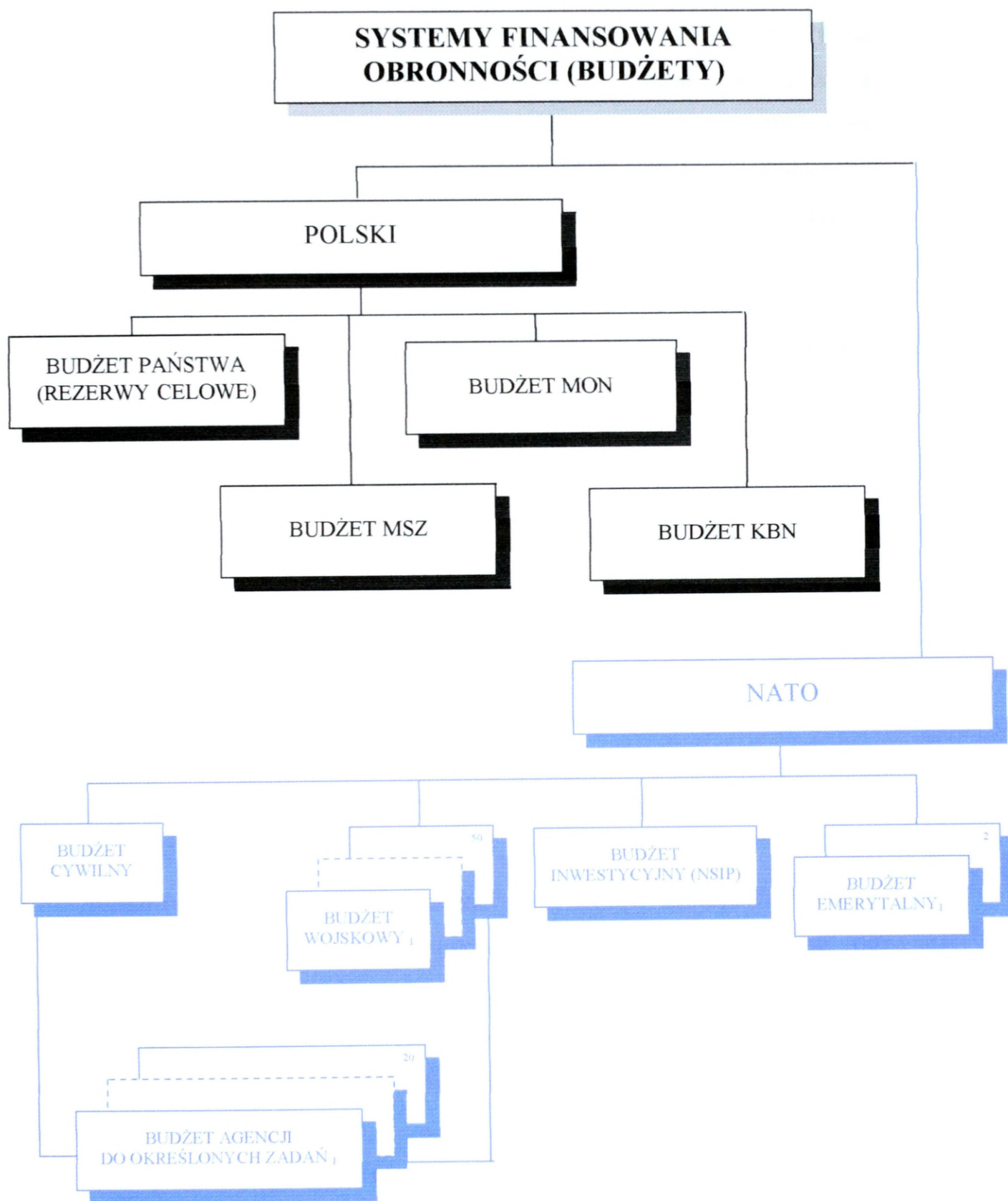
Budżet cywilny NATO finansuje: wydatki administracyjne (np. na funkcjonowanie sekretariatu cywilnego Kwatery Głównej), działalność i utrzymanie urzędów NATO (np. nieruchomości), usługi, obsługę delegacji narodowych; realizację programów cywilnych (np. części PdP, naukowego, wspomaganie obrony, planowania cywilnego obrony).

Budżet cywilny NATO w 1997 roku wynosił 158,69 mln USD i nie wzrastał realnie. W związku z rozszerzeniem NATO należy przewidywać jego wzrost od 2000 roku.

Budżet wojskowy NATO jest finansowany z budżetów ministerstw obrony państw członkowskich. Składa się on z 50 oddzielnych budżetów, z których finansuje się na przykład: system wczesnego ostrzegania oraz kontroli przestrzeni powietrznej, utrzymanie i działalność struktur wojskowych oraz agencji związanych z nimi, wsparcie C3 (komunikacja, dowodzenie, kontrola).

Budżet wojskowy różni się od cywilnego konstrukcją i nie jest w całości jawny.

⁴² Dane pochodzą z Departamentu Finansowania Bezpieczeństwa Państwa Ministerstwa Finansów.



Rys. 3.3. Systematyzacja budżetów Polski i NATO przeznaczonych na finansowanie obronności.

Źródło: opracowanie własne

Wkład finansowy państw członkowskich do budżetu wojskowego zależy głównie od potrzeb obronnych i znaczenia potencjału obronnego danego państwa w strukturze militarnej Sojuszu. Nie wszystkie państwa uczestniczą w poszczególnych przedsięwzięciach NATO co powoduje, że struktura budżetu wojskowego jest złożona. Budżet wojskowy NATO w 1997 roku wynosił 670,31 mln USD. Elementy finansowania działań militarnych zawartych w programie PdP występują w różnych działach budżetu wojskowego. Utrzymanie personelu wojskowego opłacają oddzielnie państwa członkowskie.

Budżet inwestycyjny NATO jest programem inwestycyjnym w dziedzinie bezpieczeństwa (NATO Security Investment Programme - NSIP), obejmującym finansowanie działań długookresowych⁴³ (w ciągu dziesięcioleci).

Polega on na wspólnym finansowaniu przedsięwzięć inwestycyjnych wspierających struktury militarne NATO. Finansowany jest z budżetów ministerstw obrony państw członkowskich.

Budżet inwestycyjny Sojuszu w 1997 roku dysponował kwotą 697,67 mln USD. Przykładowo z tego budżetu w 1994 roku przeznaczono następujące sumy (w mln USD) na: lotniska 270,86, systemy ostrzegania 194,25, komunikację 90,3, kwatery główne 79,34, rurociągi i magazyny 68,4, bazy morskie 57,46.

Budżet emerytalny NATO składa się z dwóch budżetów. Pierwszy z nich finansowany jest przez państwa członkowskie i obsługuje on personel, który zatrudniano do 1974 roku. Drugi budżet gromadzi składki personelu (8% zarobków), rekrutowanego po 1974 roku. Część środków z budżetu cywilnego (25%) przeznaczana jest na koszty operacyjne i wypłaty emerytur wojskowych.

Budżety agencji. W NATO funkcjonuje około 20 agencji powołanych do wykonania specyficznych zadań. Są one finansowane przez ministerstwa obrony narodowej państw członkowskich. Każda agencja ma swój budżet

⁴³ Prognozy ulokowania znacznych inwestycji infrastrukturalnych na terytoriach Polski, Czech i Węgier mają duże prawdopodobieństwo realizacji, jeśli nie wystąpią znaczne komplikacje związane z odbudową Jugosławii po interwencji w Kosowie.

oraz inny klucz podziału środków. Są one agencjami wojskowymi lub zależnymi od Sojuszu.

Część agencji jest finansowana niezależnie (np. Agencja NATO do spraw Logistycznej Gotowości i Zaopatrzenia, NATO Maintenance and Supply Agency - NAMSA), a część - przez budżety wojskowy i inwestycyjny (np. Agencja NATO do spraw Zarządzania Systemem Dowodzenia i Kontroli Przestrzeni Powietrznej, NATO Air Command and Control System Management Agency - NACMA).

W systemie finansowym NATO kwoty przedstawiane są w walutach własnych państw członkowskich. Do przeliczania walut stosuje się *jednostkę przeliczeniową NATO NAU*.⁴⁴

Parytety NAU co tydzień ustala Kontroler Finansowy Sztabu Międzynarodowego. W budżecie inwestycyjnym parytet NAU obowiązuje przez 3 miesiące, od pierwszego dnia miesiąca poprzedzającego nowy kwartał.

Projekty budżetów przygotowują odpowiednie urzędy na przykład dyrektora zarządzającego (dla personelu międzynarodowego NATO), kontrolera finansowego (dla struktur wojskowych). Dyskusja projektów odbywa się w komisjach finansowych, złożonych z przedstawicieli państw członkowskich.

Budżety podlegają akceptacji przez Radę Północnoatlantycką, a w przypadku budżetów agencji - przez radę dyrektorów.

⁴⁴ NAU - NATO Accounting Unit.

3.3. Uwarunkowania ekonomiczno-finansowe modernizacji SZ RP

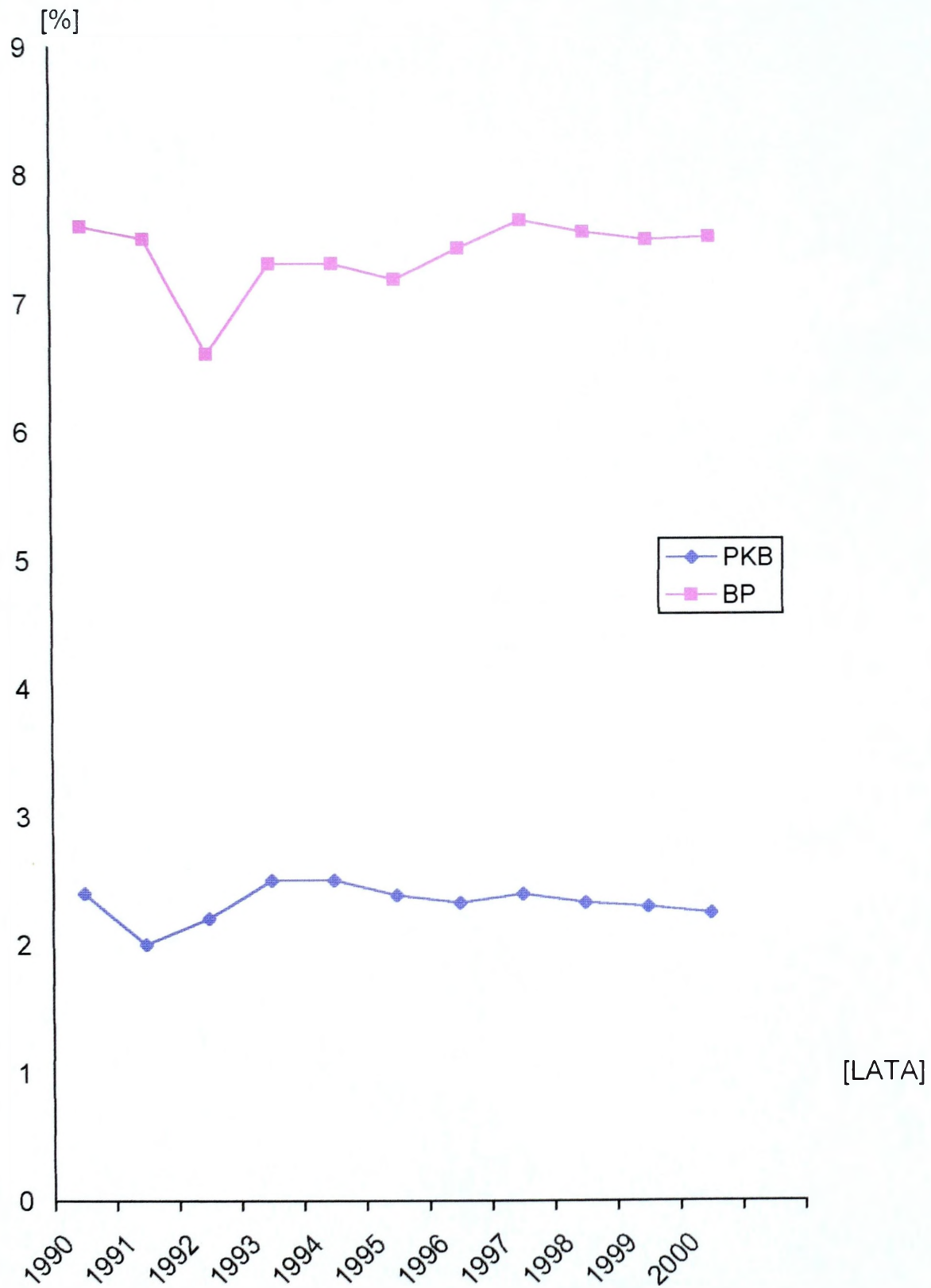
Etap 2. integracji RP z NATO polega na modernizacji polskich sił zbrojnych, która ma być w ciągu 15-lecia. Dla osiągnięcia celów modernizacji w 2012 roku istotne znaczenie mają: stan obecny SZ RP oraz zagwarantowanie możliwości budżetowych adekwatnie do potrzeb.

Stan SZ RP na początku zmian zależał w dużej mierze od wysokości nakładów finansowych, przeznaczanych corocznie na ich utrzymanie w ubiegłych latach.

W mijającym dziesięcioleciu nakłady na wojsko były znacznie ograniczone, co ilustruje rys. 3.4. W obowiązujących dokumentach państwowych, dotyczących społeczno-ekonomicznego rozwoju kraju, obronność nie została zakwalifikowana do priorytetowych kierunków działania.⁴⁵

⁴⁵ Idzie tu o dokumenty dotyczące „Założeń polityki społeczno-gospodarczej na poszczególne lata” oraz prognostyczne, np. „Strategia dla Polski 2000”.

LATA	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	PROGNOZY		
	1998	1999	2000								
PKB	2,4	2	2,2	2,5	2,5	2,38	2,32	2,39	2,32	2,29	2,24
BP	7,6	7,5	6,6	7,6	7,3	7,18	7,42	7,64	7,55	7,49	7,51



Rys. 3.4. Udział wydatków budżetowych MON w PKB oraz w budżecie państwa w latach 1989 - 2000.

Źródło danych liczbowych: *Sprawy Międzynarodowe nr 1/1996, s. 39.*

Źródło: opracowanie własne

Wzrost środków finansowych na obronność musi odbywać się systematycznie i zależnie od sytuacji finansowej państwa, które znalazło się w trudnym okresie transformacji ustrojowej. Z uwagi na rozpoczęcie w 1999 roku reform systemowych oraz kontynuowanie restrukturyzacji - problematyka modernizacji sił zbrojnych pozostała nadal jedną z wielu. W praktyce oznacza to, że udział wydatków na obronność w PKB nadal będzie się kształtować na poziomie 2,4% i prawdopodobnie obniży się w najbliższych latach.

Sytuacja finansowa państwa i zbyt mały budżet MON w stosunku do potrzeb, doprowadziły SZ RP do ograniczenia:

1. Zakupów uzbrojenia do śladowych ilości i przerwania procesu przeobrażania wojska. Wskaźnik nowoczesności uzbrojenia WP zmniejszył się do poziomu niebezpiecznego dla obronności kraju.
2. Zakupów części zamiennych oraz usług remontowych. Spowodowało to spadek sprawności eksploatowanej techniki wojskowej do ~40% w 1996 roku (wymagany wskaźnik ~80%).
3. Zakupów zapasów wojennych, co doprowadziło do niebezpiecznego zminimalizowania możliwości prowadzenia działań bojowych w przypadku zagrożenia lub wojny.
4. Nakładów na prace naukowo-badawcze, co uniemożliwiło opracowanie i wdrażanie nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-technicznych w wojsku.
5. Inwestycji niezbędnych do utrzymania infrastruktury obronnej, co spowodowało jej dekapitalizację.

Na zdolność do wypełniania zadań obronnych zaczęła oddziaływać kumulacja negatywnych skutków wieloletniego niedoinwestowania sił zbrojnych. Zły stan polskiej armii wpłynął negatywnie na wiele dziedzin życia państwa, szczególnie na degradację przemysłu zbrojeniowego (brak zamówień), na rynek pracy (redukcje pracowników), odchodzenie z wojska najlepszych specjalistów.

Modernizacja SZ RP zgodnie z rządowym programem rozpoczęła się w 1998 roku w przedstawionym wyżej stanie ich złej kondycji.

W programie tym podstawowe znaczenie ma osiągnięcie wymaganego poziomu interoperacyjności i kompatybilności polskich sił zbrojnych z PSZ NATO.⁴⁶ Z uwagi na nieokreślenie jeszcze celów i zadań Polski w Sojuszu oraz trwające rozmowy w tej sprawie, nie można wykluczyć zmian w 15-letnim programie modernizacji SZ RP. Do istotnych uwarunkowań tej modernizacji należą: właściwy rozwój budżetu obronnego państwa oraz struktury wydatków na obronę, a także racjonalizacja i kontrola wydatkowania pieniędzy.

Rozwój budżetu obronnego RP powinien zagwarantować w ciągu 15-lecia kwotę 28.42 mld PLN (8,3 mld USD), przeznaczoną wyłącznie na modernizację sił zbrojnych.⁴⁷ Budżet MON powinien kształtować się na poziomie 2,4% PKB, co w porównaniu z budżetami państw NATO jest zbliżone do przeciętnej, jeśli nie uwzględnia się obecnego stanu polskich sił zbrojnych.

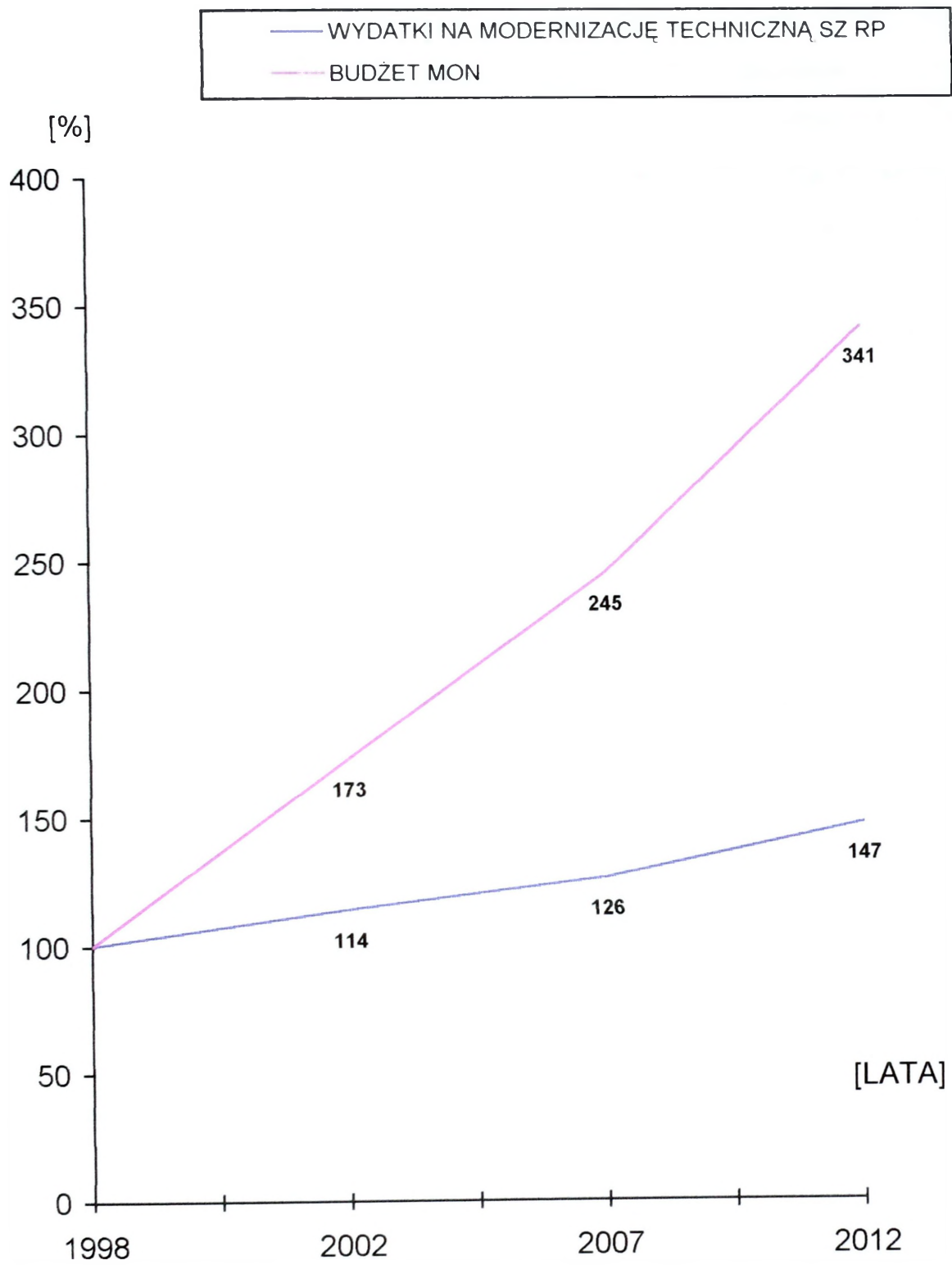
Przewiduje się, że wydatki na obronę w latach 1998-2012 będą wzrastać średnio w roku o 3,2%. Gdyby tak było, to w 2012 roku budżet byłby większy o 56% w porównaniu z budżetem z 1998 roku.

Zgodnie z deklaracją rządu RP, wydatki na zakup uzbrojenia, infrastrukturę, prace naukowo-badawcze będą wzrastać corocznie do 2002 roku o 3% ponad realny wzrost budżetu państwa, a w latach następnych co najmniej zgodnie z tempem jego wzrostu.

Oznacza to 4-krotny wzrost wydatków na modernizację techniczną SZ RP, co ilustruje rys. 3.5. Szacunki te nie obejmują wydatków na zakup samolotów wielozadaniowych. Zgodnie z podjętymi decyzjami program zakupu nowych samolotów będzie finansowany z budżetu państwa.

⁴⁶ Nowi członkowie NATO muszą dostosować się do ponad 1200 porozumień. Zob.[76] s.56.

⁴⁷ Dane liczbowe pochodzą z „Przeglądu Środkowoeuropejskiego” nr 22/1998 s.16.



Rys. 3.5. Prognoza wzrostu nakładów na modernizację techniczną SZ RP oraz budżetu MON w latach 1998 - 2012.

Źródło danych liczbowych: *Przegląd Środkowoeuropejski* nr 22/1998, s. 16.

Źródło: opracowanie własne

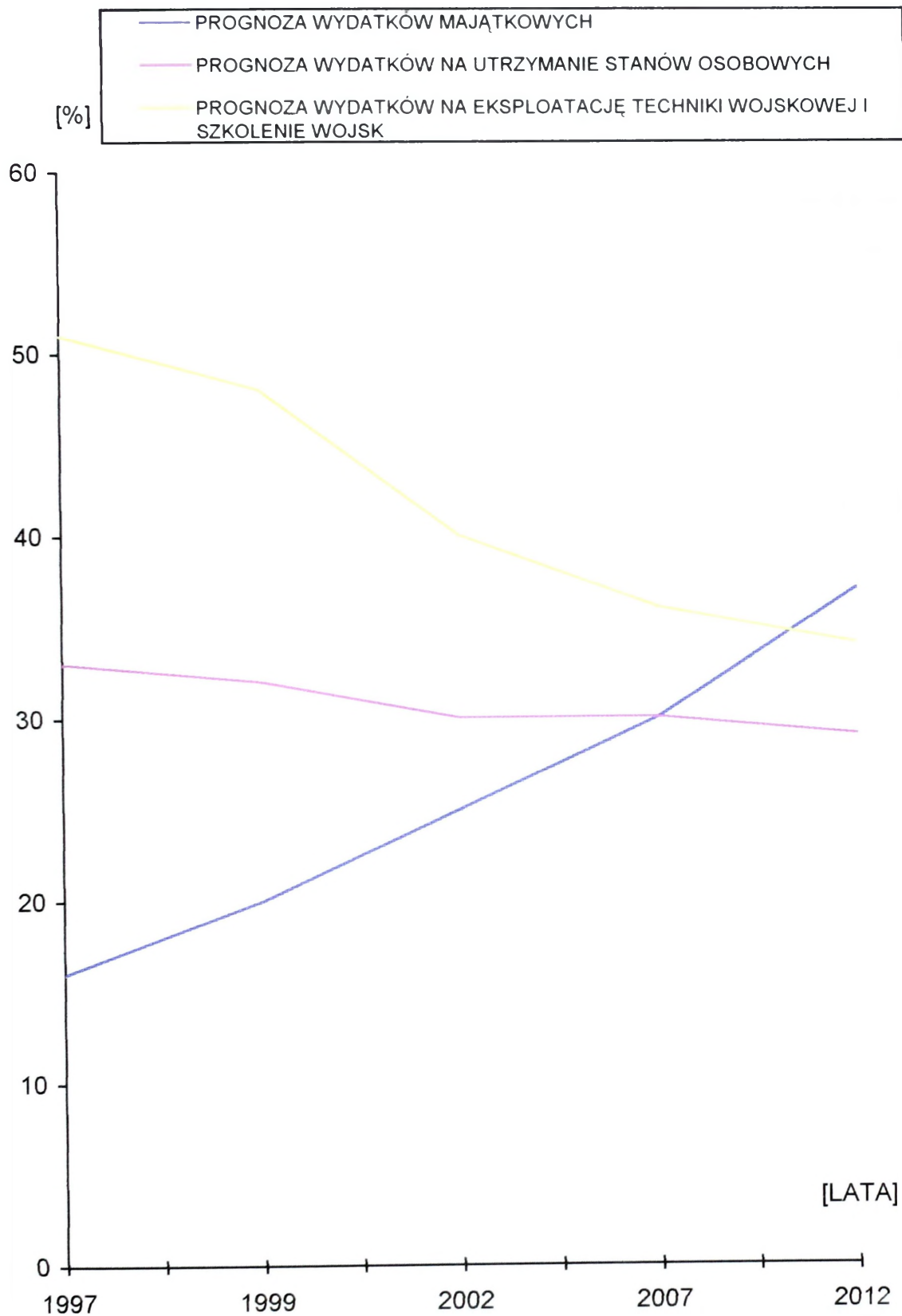
Rozwój struktury wydatków na modernizację SZ RP w latach 1998-2012 ilustruje rys.3.6. Prognoza ta wskazuje, że do 2012 roku powinien zmaleć udział wydatków na utrzymanie stanów osobowych z 51% (w 1997 roku) do 34%. W związku z redukcją stanów osobowych oraz zbędnej infrastruktury powinny zmniejszyć się koszty eksploatacji techniki wojskowej i szkolenia wojsk z 33% do 29%. Powinien nastąpić wzrost wydatków rzeczowych. Zakładane zmiany w strukturze wydatków na obronę RP w 15-leciu powinny ją uczynić podobną do struktur wydatków przyjętych w krajach NATO.

Racjonalizacja i kontrola wydatkowania pieniędzy na obronę dotyczy w dużej mierze modernizacji technicznej SZ RP. Nie zawsze są znane i jawne przykłady marnotrawstwa publicznych pieniędzy.⁴⁸ Wybór systemu uzbrojenia musi być poprzedzony głęboką analizą zakupu i produkcji, szczególnie ekonomiczną oraz z uzasadnieniem ich celowości.

Budżet MON, główne źródło finansowania obronności, ma również *przychody*, uzyskiwane w działach: ochrona zdrowia, ubezpieczenia społeczne, obrona narodowa.

Dochody budżetowe MON pochodziły w 1998 roku głównie z: dzierżawy i leasingu, usług, sprzedaży wyrobów i majątku, nadwyżek środków obrotowych zakładów budżetowych i specjalnych oraz z zysku gospodarstw pomocniczych. Muszą zostać podjęte bardziej skuteczne działania dotyczące *maksymalizacji przychodów* budżetowych MON. Szczególnie dotyczy to Agencji Mienia Wojskowego.

⁴⁸ Znany jest fakt zażądania przez wicepremiera-ministra finansów i ministra obrony narodowej w 1997 roku przeprowadzenia przez NIK kontroli celowości i rzetelności wydatkowania funduszy na samoloty *IRYDA* przez PZL-Mielec. Minister obrony narodowej określił wydatkowanie 300 mln USD na program *IRYDA* i zgłaszanie dalszych potrzeb finansowych (z budżetu państwa) jako dramatyczną sprawę. Źródło: „Polska Zbrojna” nr 48/1997, s.6.



Rys. 3.6. Prognoza wydatków na obronność w latach 1997 - 2012.

Źródło danych liczbowych: *Report on Poland's Integration with NATO nr 2/1998, s. 30.*

Źródło: opracowanie własne

3.4. Uwarunkowania ekonomiczno-finansowe rozwoju infrastruktury obronnej

3.4.1. Stan narodowej infrastruktury obronnej

Etap 3. integracji RP z NATO polega na systematycznym unowocześnianiu infrastruktury obronnej, a w pierwszej kolejności na jej adaptacji do wymagań Sojuszu.

*INFRASTRUKTURA OBRONNA*⁴⁹ jest systemem, którego elementami są instytucje zarządzające, przedsiębiorstwa, instalacje i urządzenia, połączone określonymi więzami decyzyjnymi, informacyjnymi i zasileniowymi. System ten zapewniającym podstawy materialne funkcjonowania systemu obronnego państwa (SOP).

Stan i rozwój infrastruktury obronnej nie leżą w sferze odpowiedzialności militarnej, lecz są wynikiem polityki finansowej i gospodarczej państwa.

Do najważniejszych elementów infrastruktury obronnej należą:

1. Przemysł zbrojeniowy, produkujący systemy uzbrojenia i wraz z nimi wyposażenie techniczne, rakiety i amunicję, części zamienne i narzędzia.
2. Łączność i informatyzacja, zapewniające nowoczesne komunikowanie się między ludźmi.
3. Transport i drogi, zapewniające zorganizowane i sterowane przemieszczanie się wojsk po lądzie; w powietrzu lub w wodzie.
4. Przemysł przetwórstwa ropy naftowej oraz system dostaw paliw płynnych, zapewniające energię silnikom spalinowym.
5. Przemysł spożywczy, wytwarzający żywność, napoje i specjalne zapasy dla żywienia żołnierzy.
6. Przemysły medyczny i farmaceutyczny, wytwarzające sprzęt medyczny i leki, w tym specyficzne w celu leczenia żołnierzy wraz z systemem gromadzenia krwi i płynów infuzyjnych.

⁴⁹ Termin ten nie jest jednoznacznie zdefiniowany. Przedstawioną tu definicję oraz wyliczenie elementów infrastruktury obronnej opracowałem dla potrzeb tej pracy.

7. Przemysł odzieżowy, wytwarzający zapasy odzieży wykorzystywanej przez wojska.

8. Systemy składowania i dystrybucji wszystkich produktów, które wskazane wyżej przemysły wytwarzają.

Infrastruktura wojskowa według NATO, element infrastruktury obronnej, obejmuje instalacje stacjonarne, niezbędne do szkolenia sił zbrojnych podczas pokoju oraz ich zabezpieczenia w czasie zagrożenia lub wojny. NATO dzieli infrastrukturę państw członkowskich na wspólną i narodową.

Infrastruktura wspólna NATO charakteryzuje się sposobem finansowania (ze wspólnych funduszy), uznaniem przez kierownictwo Sojuszu jej elementów za wspólne, oraz przeznaczeniem (dla wojsk sojuszniczych).

Infrastruktura narodowa jest finansowana z budżetów narodowych, ale budowana zgodnie ze standardami NATO i zasadami międzynarodowej konkurencji. Infrastruktura narodowa w Polsce nie spełnia wymagań Sojuszu i nie dorównuje standardom zachodnioeuropejskim. Dotyczy to stanu ogólnego w 1999 roku, jej charakterystyk organizacyjno-technicznych, niezawodności, energochłonności, kapitałochłonności, mobilności i jej bezpieczeństwa.

MODERNIZACJA ŁĄCZNOŚCI w rozwoju infrastruktury obronnej zajmuje priorytetowe miejsce. W Polsce system łączności jest niespójny i w gestii kilku dysponentów, resortów: Łączności, MON, MSW i A, MSZ oraz spółek. Sprzęt łączności jest przestarzały w stosunku do państw Europy Zachodniej. Technika analogowa stosowana w większości w Polsce nie jest kompatybilna z cyfrową, jaką ma Zachód, co wymaga wprowadzenia urządzeń sprzęgających oraz adaptacyjnych w celu zapewnienia łączności między kierownictwem NATO i władzami państwowymi RP.

Istnieje program modernizacji łączności w Polsce pod nazwą Krajowy System Łączności, który ma integrować systemy łączności RP z NATO.

Dotychczasowe prace służyły głównie rozwojowi łączności międzynarodowej i międzymiastowej oraz komórkowej. Priorytety te będą utrzymane do 2000 roku i obejmują rozbudowę linii światłowodowych oraz automatyzację połączeń międzymiastowych i międzynarodowych (nowoczesne centrale). Nakłady inwestycyjne związane z rozwojem telekomunikacji w Polsce ponoszone są i będą przez operatorów krajowych.⁵⁰ Przewiduje się także udział finansowy firm zagranicznych zgodnie z prawem przyznawania koncesji. Nakłady na modernizację i rozwój infrastruktury łączności w Polsce wyniosą 26,9 mld PLN do 2000 roku, a w następnym pięcioleciu przewiduje się wydatkować na ten cel 35,5 mld PLN. Najbardziej zauważalny jest w Polsce rozwój telefonii komórkowej.

POLSKI PRZEMYSŁ ZBROJENIOWY obejmuje około 90 przedsiębiorstw, z których 31 stanowi jego podstawę. Są to spółki akcyjne skarbu państwa: HSW S.A., WSK PZL Rzeszów S.A., ZM Bumar-Łabędy S.A., FLT Kraśnik S.A., CNPEP Radwar S.A., WSK PZL Świdnik S.A., ZM Mesko S.A., ZST Erg-Bieruń S.A., ZTS Gamrat S.A., ZTS Nitron S.A., WSK PZL Mielec S.A., GZPG Stomil Grudziądz S.A., PCO S.A., Stomil Poznań S.A., PZL Warszawa-Okęcie S.A., ZM Łucznik S.A., ZTS Pronit S.A., Kombinat PZL-Hydral S.A., ZM Radmor S.A., ZM PZL Wola S.A., BZE Belma S.A., ZTS Nitro-Chem S.A., ZM Tarnów S.A., TM Pressta S.A., PSO Maskpol S.A., ZM Dezamet S.A., ZM Niewiadów S.A., WSK PZL Warszawa II, ZE Warel S.A., GZE Unimor S.A., ZSP Progaz S.A.

Przemysł ten zatrudniał w 1997 roku 71.310 pracowników, a w 1998 - 64.226.⁵¹

Przychody ze sprzedaży wyrobów przez przemysł zbrojeniowy w 1997 roku wynosiły 3.549.802 tys. PLN, a w 1998 - 3.447.385,5 tys.

Wynik finansowy netto tego przemysłu w 1998 roku był ujemny i wynosił - 239.874,8 tys. PLN. Największe straty w 1998 roku przyniosły: WSK

⁵⁰ Telekomunikacja Polska S. A. w styczniu 1999 roku wygrała przetarg na dzierżawę łączności dla łączności wojskowej RP z NATO o wartości 566 tys. USD. Źródło: Gazeta Bankowa z 20-26.02.1999 roku

⁵¹ Dane liczbowe oraz niektóre oceny stanu przemysłu zbrojeniowego pochodzą z „Raportu - Wojsko, Technika, Obronność” nr 3/1999 s. 4.

PZL Mielec S.A. (-133.931,1 tys. PLN), HSW S.A. (-41.170,2 tys.) oraz ZM Lucznik S.A. (-32.991,9 tys.).

Do przedsiębiorstw, które zamknęły rok 1998 największym zyskiem należały: CNPEP Radwar S.A. (+28.771 tys. PLN) oraz WSK PZL Rzeszów S.A. (+11.752 tys.).

Polski przemysł zbrojeniowy znajduje się na skraju bankructwa. Rząd RP 8. 02. 1999 roku przyjął *Program restrukturyzacji przemysłu obronnego i wsparcia w zakresie modernizacji technicznej SZ RP*. Program ten zakłada: restrukturyzację finansową, prywatyzację, restrukturyzację zatrudnienia, promocję eksportu, wprowadzenie transakcji kompensacyjnych oraz docelowo włączenie się do programu przemysłów państw NATO i UE jako inwestorów strategicznych. Przyjmuje się, że skarb państwa będzie kontrolował grupę przedsiębiorstw ważnych dla bezpieczeństwa kraju.

Restrukturyzacja finansowa pozwoliłaby na oddłużenie przedsiębiorstw (pierwsze przeprowadzono w 1991 roku), które kwalifikują się do procedur upadłościowych. Polegałaby ona na: umorzeniu całości lub części zobowiązań pieniężnych, odroczeniu terminów spłat lub rozłożeniu ich na raty oraz zamianie spłat na akcje i udziały prywatyzacyjne. Szacuje się, że umorzenie składek dla ZUS wyniosłoby ~200 mln PLN, a redukcja zadłużenia wobec skarbu państwa ~36 mln.

Prywatyzacja przemysłu zbrojeniowego byłaby całkowita lub częściowa i objęłaby wszystkie spółki zaliczone od przemysłowego potencjału obronnego. Spółki zajmujące się handlem uzbrojenia nie byłyby prywatyzowane.

Strategię prywatyzacji określałby zespół międzyresortowy, powołany przez premiera.

Dochody ze sprzedaży akcji przez skarb państwa wspierałyby restrukturyzację i zostałyby przeznaczone na pożyczki inwestycyjne i obrotowe, promocję eksportu uzbrojenia, finansowanie analiz. Dysponentem dochodów byłby minister gospodarki.

Prywatyzacja ma być powiązana z zakupami uzbrojenia i transakcjami kompensacyjnymi.

Restrukturyzacja zatrudnienia w przemyśle zbrojeniowym polegałaby na zwolnieniach z pracy 18,3 tys. zatrudnionych, co ma wpłynąć na zmniejszenie kosztów w przedsiębiorstwach o ~330 mln PLN rocznie.

Realizowana byłaby ona przez: skrócenie o 2-5 lat stażu pracy uprawniającego do uzyskania pełnych świadczeń emerytalnych oraz program szkoleń i przekwalifikowania pracowników w określonych zakładach.

Koszty restrukturyzacji zatrudnienia w 1999 roku zaplanowano w kwocie 42 mln PLN, a 2-letni program szkoleń na ~18 mln. W programie zakłada się także wykorzystanie środków europejskiego funduszu EFSAL.

Promocja eksportu wyrobów przemysłu zbrojeniowego byłaby realizowana w jednolitym systemie, za który odpowiadałby minister gospodarki, dysponujący nowo utworzonym Funduszem Promocji Eksportu. Nadzór nad eksportem należałby do Zespołu do spraw Obrotu Specjalnego KSORM. Celem działań promocyjnych byłoby rozpoznanie i analiza rynków techniki wojskowej oraz potencjalnych inwestorów strategicznych, określenie priorytetów eksportowych oraz opracowanie 3-letnich planów przedsięwzięć promocyjnych.

Wprowadzono by możliwość korzystania z kredytów i poręczeń na produkcję i eksport wyrobów nowych. W programie założono utworzenie instytucji koordynującej finansowanie eksportu wyrobów przemysłu zbrojeniowego (Konsorcjum Finansowania Eksportu S.A.) przez określony bank oraz wybrane towarzystwo ubezpieczeniowe. Konsorcjum to pośredniczyłoby w uzyskiwaniu środków na produkcję eksportową, leasing oraz rozliczenia barterowe i offsetowe,⁵² udzielałoby pomocy w opracowywaniu systemów finansowania kontraktów i monitorowałoby wykonawstwo zobowiązań. Nakłady na Konsorcjum i koszty promocji oszacowano na ~50 mln PLN do 2000 roku.

Transakcje kompensacyjne (offsetowe) regulowałaby ustawa, której projekt przewiduje utworzenie Biura Offsetowego przy Ministerstwie Gospodarki.

⁵² Ang. OFFSET = równoważenie, kompensowanie.

Zadaniem tego biura byłaby pomoc w transferze nowych technologii, rozwoju inwestycji produkcyjnych i pozyskiwaniu nowych rynków zbytu.

Transakcje offsetowe polegają na otrzymywaniu nowych technologii i wsparciu promocyjnym swoich wyrobów w zamian za zakup uzbrojenia u oferenta. Zgodnie z projektem ustawy transakcje kompensacyjne muszą być zawierane w wysokości minimum 50% wartości zakupu uzbrojenia. Offset będzie wymagany przy nabywaniu techniki wojskowej za granicą o wartości ponad 1 mln *euro* drogą przetargu. Zasady te powinny zapewnić korzyści ekonomiczne Polsce we wszystkich transakcjach offsetowych.

W latach 1998-2012 wartość offsetu w przemyśle zbrojeniowym oszacowano w kwocie 1,3 mld PLN, a w latach 1999-2001 około 780 mln PLN.

Perspektywy rozwoju przemysłu zbrojeniowego są fatalne, ponieważ już dziś widoczne są silne ograniczenia rozwoju:

1. Przemysł zbrojeniowy jest sparaliżowany regresem, powstałym na skutek kumulowania się negatywnych zjawisk w mijającym dziesięcioleciu. W gospodarce rynkowej stoi on na krawędzi bankructwa. Program restrukturyzacji opracowano z kilkuletnim opóźnieniem (5-6 lat?), a jego wdrożenie jest odkładane.
2. Realizacja reform systemowych w Polsce, rozpoczęta w 1999 roku, już pochłania większą część środków i sprawia że restrukturyzacja przemysłu zbrojeniowego staje się niechcianym problemem.
3. Reformatorzy nie widzą przemysłu zbrojeniowego w szerszym kontekście i nie traktują go jako głównego elementu SOP, co prowadzi do istotnych rozbieżności w interesach polskich i natowskich.
4. Nieokreślenie roli Polski w rozszerzonym NATO i brak realnego docelowego modelu SZ RP oraz wyczekiwanie na oferty pozbywania się uzbrojenia przez Sojusz - powodują redukcję zamówień przez wojsko do śladowych ilości, a przez to perturbacje w przemyśle zbrojeniowym.

Odkładane wdrożenie programu restrukturyzacji przemysłu zbrojeniowego, zaakceptowanego przez Rząd RP w lutym 1999 roku, zależy teraz od prac legislacyjnych.

Dotyczy to ustawy o restrukturyzacji oraz ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych, prawa bankowego, kodeksu handlowego, prawa budżetowego. Niezbędna będzie ustawa o transakcjach kompensacyjnych.

MODERNIZACJA TRANSPORTU I DRÓG ma szczególne znaczenie w infrastrukturze obronnej. Była ona przedmiotem dyskusji w ubiegłych latach, a najwięcej emocji budziły projekty budowy autostrad. Program modernizacji został przyjęty przez rząd w 1995 roku i określony w dokumencie: *Polityka transportowa i program działania w kierunku przekształcenia transportu w system dostosowany do wymogów gospodarki rynkowej i nowych warunków współpracy gospodarczej w Europie*.⁵³

Zakłada się w nim wdrożenie nowoczesnych technik i technologii transportu oraz poprawę sprawności polskiego systemu transportowego.

Modernizacja infrastruktury transportowej w połowie miała być finansowana przez kapitał zagraniczny.

Transport kolejowy byłby finansowany z budżetu państwa. Modernizacja objęłaby najważniejsze połączenia o znaczeniu państwowym (14 tys. km, 61% łącznej długości krajowych linii). Fundusze na inwestycje dotyczące pozostałych linii pochodziłyby ze środków PKP.

Umowy europejskie o głównych międzynarodowych liniach kolejowych oraz o głównych liniach międzynarodowego transportu kombinowanego zakładały docelowo wybudowanie w Polsce 4 linii kolejowych o znaczeniu europejskim i łącznej długości 2.742 km.

Transport samochodowy uzyska na znaczeniu, ponieważ musi być zmieniona koncepcja zabezpieczenia komunikacyjnego działań obronnych. Wymaga ona nowego ukształtowania sieci połączeń drogowych.

Sytuacja niekorzystna z wojskowego punktu widzenia uległaby poprawie po zrealizowaniu programu budowy autostrad i dróg ekspresowych (docelowo 6.770 km, w tym 2.600 km płatnych autostrad).

Ogólny koszt wybudowania autostrad szacuje się na ponad 1,5 mld USD.

⁵³ Więcej (w:) Wspólna Europa, szanse i zagrożenia dla transportu, materiały Międzynarodowej Konferencji Trans'95, PWE, SGH, Warszawa 1995. Zob. referat s.77.

Program budowy autostrad w Polsce zostałby sfinansowany ze środków koncesjonariuszy, z budżetu państwa, opłat za międzynarodowy transport oraz kredyty Banku Światowego. Autostrady (2.300 km) zbudowano by za pieniądze koncesjonariuszy, a w tym 300 km za środki z budżetu państwa oraz pożyczki z instytucji międzynarodowych.

Transport lotniczy wymaga zapewnienia bezpiecznych korytarzy lotniczych w okresie pokoju, przygotowania infrastruktury na czas zagrożenia i wojny oraz zakupu samolotów transportowych dla przewozu ładunków. Zadania inwestycyjne dotyczą modernizacji portów lotniczych I klasy (Warszawa, Gdańsk, Kraków), portów II klasy (Katowice, Poznań, Rzeszów, Szczecin, Wrocław) oraz portów III klasy (Koszalin, Słupsk, Zielona Góra, Bydgoszcz). Priorytetowo traktowane byłyby: obiekty kontroli i zabezpieczenia ruchu, systemy elektro-energetyczne, systemy kontroli i monitorowania oraz systemy radarowe (w Warszawie, Gdańsku, Krakowie, Katowicach i Poznaniu).

Transport morski wymaga wielu działań modernizacyjnych, a w tym unowocześnienia portów morskich (Gdańsk, Gdynia, Szczecin, Świnoujście). Przedsięwzięcia modernizacyjne określono w: *Projekcie dostępu do portów i zarządzania portami*. Dotyczą one: unowocześnienia połączeń drogowych zespołu portowego w Szczecinie (w tym wybudowanie nowych mostów) oraz unowocześnienia toru wodnego i systemu zarządzania ruchem statków. Potrzeby w zakresie odtwarzania i modernizacji taboru polskich armatorów szacuje się na 38 statków do 2000 roku (koszt zakupu około 720 mln USD).

REFLEKSJE dotyczące stanu infrastruktury obronnej są następujące:

1. Modernizacja łączności i informatyzacji zapowiada się obiecująco.
2. Stan przemysłu zbrojeniowego jest katastrofalny i brak jest racjonalnej koncepcji jego ocalenia.
3. Modernizacja transportu i dróg została odsunięta na plan dalszy w natłoku reform.
4. Obawy budzi stan systemu gromadzenia zapasów wojennych (rakiet i amunicji, paliw płynnych, części zamiennych i narzędzi oraz krwi i płynów

infuzyjnych), co wiąże się z destrukcją systemów ich składowania, dystrybucji i dostaw.

Etap 2. integracji RP z NATO zapowiada się jako długoterminowy okres perturbacji gospodarczych i społecznych mimo pomocy krajów sojuszniczych.

3.4.2. Zasady korzystania z natowskiego Programu Inwestycji Bezpieczeństwa (NSIP)

NATO podjęło decyzję o wsparciu Polski, Czech i Węgier w celu przyspieszenia adaptacji infrastruktury wojskowej. W ciągu najbliższych 10 lat Sojusz zamierza zainwestować 1,5 mld USD.⁵⁴ W budżecie NSIP dla Polski przypadłaby kwota ~650 mln USD na lata 1998-2008. Na inwestycje w tej wysokości budżet państwa nie mógłby sobie pozwolić.

*Procedura akceptacji projektów inwestycyjnych, finansowanych przez NATO z budżetu NSIP jest następująca:*⁵⁵

1. Władze wojskowe NATO ustalają wymagania wojskowe i priorytety w odniesieniu do zgłoszonych projektów inwestycyjnych.
2. Projekty inwestycyjne (propozycje) zgłaszają państwa-gospodarze, dowództwa (np. SHAPE) i agencje (np. NACMA, NAMSA) we współpracy z wyższymi dowództwami NATO i przekazują je do Kwatery Głównej NATO w formie tzw. pakietów potencjału (CP).⁵⁶
3. Weryfikacją propozycji zajmują się Sztab Międzynarodowy NATO oraz Międzynarodowy Sztab Wojskowy, opracowujące wspólny raport, który przekazują Komitetowi Wojskowemu oraz Wyższej Radzie Zasobów.
4. Akceptacja raportu wspólnego należy do: Komitetu Wojskowego (potwierdzenie wymagań i priorytetów); Wyższej Rady Zasobów (potwierdzenie aspektów politycznych, celowości i możliwości realizacji) oraz Rady Północnoatlantyckiej NATO (ostateczne zatwierdzenie).

⁵⁴ Dane pochodzą z Gazety Bankowej z 20-26.02.1999 roku.

⁵⁵ Na podstawie informacji Departamentu Infrastruktury MON.

⁵⁶ Ang. Capability Packages. Są to zwięzłe raporty określające celowość i możliwości realizacji proponowanych inwestycji.

5. Wdrażaniem projektów zajmują się państwa gospodarze lub specjalistyczne agencje działające zgodnie ze szczegółową autoryzacją, udzieloną przez Komitet Infrastruktury, który decyduje o rodzajach przetargów na wykonawców (międzynarodowy, krajowy) i zamówieniach (miejscach zakupów).

Zasady akceptacji wykonawców inwestycji finansowanych z NSIP są następujące:

1. Kontrakt na wykonawstwo mogą otrzymać tylko firmy z państw członkowskich NATO i uczestniczących we wspólnym finansowaniu danego projektu.⁵⁷
2. Informacje o przetargach (zaproszenia) na zawarcie kontraktu przekazywane są do ambasad państw członkowskich w stolicy państwa-gospodarza danego projektu.
3. Procedury przetargowe są ściśle określone przez NATO. Formy organizowania obiegu informacji o przetargach oraz o kryteriach i sposobach kwalifikowania firm jako uprawnionych należą do państwa-gospodarza. Zaleca się stosowanie procedur zamówień publicznych, wypracowanych we własnym kraju.
4. Przedsiębiorstwa zainteresowane udziałem w przetargu muszą uzyskać „deklarację uprawnienia”⁵⁸ za pośrednictwem określonej instytucji rządowej, poświadczającej wiarygodność finansową i profesjonalną firmy. Informacje dotyczące deklaracji firmy i jej uprawnienia są przekazywane następująco: ambasada-organizator przetargu.

Możliwość korzystania z zamówień i pieniędzy NSIP jest w Polsce *nowością* i wymaga popularyzacji. W związku z tym jest niezbędnym opracowanie zasad:⁵⁹ kwalifikowania polskich przedsiębiorstw do udziału w przetargach międzynarodowych i krajowych; obiegu informacji o przetargach w Polsce;⁶⁰ uzyskiwania dopuszczeń do prac niejawnych NATO. Przydatny byłby informator o zasadach i procedurach przetargowych.

⁵⁷ Informacje szczegółowe są podane w dyrektywie NATO (AC/4-D/2261).

⁵⁸ Ang. Declaration of Eligibility.

⁵⁹ Prace te zostały podjęte przez Departament Infrastruktury MON.

⁶⁰ Istotną rolę powinny pełnić imprezy handlowe np. Międzynarodowe Salony Przemysłu Obronnego (VI MSPO '98 zorganizowano 2-5.9.1998 roku w Kielcach).

wymaganiach formalnych i profesjonalnych oraz o nowych inwestycjach wspólnej infrastruktury NATO z wyprzedzeniem. Informator ten powinien być systematycznie aktualizowany.

3.4.3. Stan wspólnej infrastruktury NATO na terytorium Polski

Wspólna infrastruktura NATO w ujęciu szczegółowym obejmuje: lotniska; instalacje telekomunikacyjne; systemy dowodzenia, kontroli i informatyki; wojskowe stanowiska dowodzenia; składnice i rurociągi paliwowe; radarowe instalacje ostrzegawcze i nawigacyjne; instalacje portowe; instalacje rakietowe; wysunięte rejonu składowania i obiekty zabezpieczające siły wsparcia zagrożonego państwa Sojuszu, a także środki mobilne (np. satelity telekomunikacyjne), powiązane ze wskazanymi elementami infrastruktury.

Zgodnie ze strategią NATO infrastruktura obronna jest podstawą wspólnej obrony oraz nowych misji Sojuszu. Polska stając się członkiem NATO może stać się także państwem-gospodarzem ocenianym w aspekcie zdolności państwa goszczącego.⁶¹

Wśród państw Europy Środkowej Polska dysponuje najbardziej rozwiniętą infrastrukturą obronną, która już była wykorzystywana przez NATO w programie PdP (ośrodki poligonowe, składy).

Priorytetowymi elementami wspólnej infrastruktury wojskowej, które będą realizowane w Polsce są: system obrony powietrznej, łączność i informatyka, lotniska i porty morskie oraz instalacje MPS.

W następnej kolejności byłyby adaptowane elementy infrastruktury, służące przyjęciu wsparcia sojuszniczego oraz szkoleniu sił wsparcia na terytorium Polski.

⁶¹ Ang. Host Nation Support Capabilities.

Investycje bezpieczeństwa realizowane w programie NSIP na terytorium Polski są w początkowym stadium i dotyczą następujących pakietów potencjału:⁶²

1. Zapewnienia komunikacji w relacjach Bruksela-stolice państw nowych członków na szczeblach MSZ, MON, SG, dowództwa RSZ. (CP 5A 0039).
2. Udostępnienia infrastruktury dla sił reagowania NATO, operujących na obszarze RP. Głównym zadaniem jest tu modernizacja lotnisk (7), składnic materiałowych (2) oraz portów morskich (2) zgodnie ze standardami NATO (CP 5A 0036).
3. Podłączenia polskiego systemu obrony powietrznej do zintegrowanego systemu NATO (CP 5A 0044).

3.4.4. Uwarunkowania rozwoju infrastruktury obronnej w warunkach gospodarki rynkowej

W gospodarce rynkowej podstawą rozwoju są dwa główne kierunki działania: walka z konkurencją i jej pokonanie w celach zdobycia rynku, pozyskania klienta, wygrania przetargu oraz współpraca z konkurencją w celu uczestniczenia w zyskach po wspólnym zdobyciu rynku, pozyskaniu klienta, wykonaniu zamówienia uzyskanego drogą przetargu.

W walce i we współpracy obowiązuje podstawowa zasada pragmatyzmu gospodarczego - konkurencyjności ofert, możliwości zaspokojenia popytu i jakości wyrobów i usług.

W tym celu niezbędne jest stosowanie nowoczesnych metod organizacji i zarządzania, technik marketingowych, metod logistyki stosowanej, technik negocjacji, metod wsparcia komputerowego zarządzania, nowoczesnych systemów informacyjnych.

Główne elementy infrastruktury obronnej: łączność, przemysł zbrojeniowy, transport i drogi - znalazły się w nowej sytuacji, w gospodarce rynkowej. Pozostały im głęboko zakorzenione przyzwyczajenia do dotacji i ochrony działalności przez państwo. W gospodarce rynkowej konkurencja

⁶² Źródło informacji: Departament Infrastruktury MON.

wewnątrz kraju ma niewielki wpływ na postęp. Istotne znaczenie dla rozwoju infrastruktury obronnej ma oddziaływanie inwestorów zagranicznych w Polsce. Szczególnie dotyczy to współpracy w konwersji narodowych przemysłów zbrojeniowych w celu optymalizacji proporcji między produkcją uzbrojenia a wytwarzaniem wyrobów „cywilnych”.

INWESTORZY ZAGRANICZNI, potencjalni konkurenci i koalicjanci polskich przedsiębiorców, powiększyli swoje zaangażowanie: w 1995 roku było ich 362, w 1996 - 492, a w 1997 - 585.⁶³

Zaangażowanie kapitałowe (inwestycje bezpośrednie) inwestorów zagranicznych w Polsce oszacowano na: 4.320,8 mln USD w 1994 roku, na 6.832 mln w 1995, 12.027,7 mln w 1996 oraz na 20.587,7 mln w 1997.

Na liście 585 dominowali inwestorzy z: Niemiec-134, USA-91, Francji-51. Na kolejnych miejscach znajdowali się inwestorzy z: Włoch-44, Szwecji-36, Holandii oraz Austrii - po 34, Wielkiej Brytanii-26, Danii-22, a także z Chin, Chorwacji, Czech, Hiszpanii, Luksemburga, Singapuru, Słowenii, RPA, Rosji - po jednym. Pod względem wielkości zainwestowanego kapitału kolejność największych inwestorów w 1997 roku była następująca (w mln USD): Amerykanie (+3.981,8; 22,5% inwestycji), koncerny międzynarodowe (szwedzko-szwajcarski *ABB*, holendersko-brytyjski *UNILEVER*, bank *EBOR*, ogółem +1.654), firmy włoskie (1.636,3), francuskie (1.616,4) oraz holenderskie (1.213,6).

Inwestycje krajów należących do UE w 1997 roku wynosiły łącznie 9.561,3 mln USD (54% kapitału zainwestowanego w Polsce).

Inwestorzy azjatyccy zainwestowali w tym czasie 1.185,3 mln USD (6,7% ogółu inwestycji zagranicznych).

Do największych inwestorów zagranicznych w Polsce w 1997 roku należały koncerny:

1. *FIAT* (1.141,9 mln USD), który zainwestował w spółki: *Fiat Auto Poland S.A.*, *Magneti Marelli Poland S.A.*, *Teksid Poland S.A.*

Spółka *Fiat Auto Poland S.A.* jest największym producentem samochodów w Europie Środkowej. Do 2000 roku koncern *FIAT* zamierza zainwestować

w Polsce ~500 mln USD. Warto zauważyć, że *FIAT* to nie tylko producent samochodów, lecz także wytwórca nowoczesnego uzbrojenia oraz sprzętu podwójnego zastosowania-wojskowego i cywilnego.

2. *DAWEOO* (1.011,3 mln USD), który zainwestował głównie w produkcję samochodów (*Daweo-FSO*, *Daweo Motor Poland-Warszawa*, *Lublin* - 930,8 mln), w przemysł elektroniczny (*Daweo Electronics and Machines-Pruszków*-51 mln), w budownictwo (*Daepol Data Communication* 1 mln). W 1998 roku koncern *DAWEOO* zainwestował w *FSO-ŻERAN* 567,4 mln USD.

3. *EBOR* (Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju), który utworzyło 59 państw i Europejski Bank Inwestycyjny w celu wspierania restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych i banków, rozwoju przedsięwzięć telekomunikacyjnych i ekologicznych oraz udzielania pożyczek i gwarancji kredytowych. Na wsparcie firm prywatnych *EBOR* przeznaczają 60% środków i jest on udziałowcem w spółkach polskich m.in.: *Pilkington Sandoglass*, *Fiat Auto Poland*, *Metalplast*, *Fabryka Mebli Forte S.A.*, *Telco S.A.*, *RolimpeX*, *Caresbac Polska*, *BTU i R „Heros”*, *Azur Życie*, *Pioneer Poland Fund*, *Hortex Holding S.A.* *EBOR* jest także udziałowcem banków w Polsce: Wielkopolskiego Banku Kredytowego, Banku Przemysłowo-Handlowego, Kredyt Banku S.A. Wspiera on finansowo budowę systemu telekomunikacyjnego Warszawy, budownictwo mieszkaniowe, telekomunikację komórkową

W grupie inwestorów amerykańskich największym jest *Polsko-Amerykański Fundusz Przedsiębiorczości (PAFP)*, utworzony w 1990 roku w celu wspierania sektora prywatnego i umacniania gospodarki rynkowej w Polsce (w 1997 – 505 mln USD) przez: udzielanie pożyczek i organizowanie szkoleń oraz bezpośrednie inwestycje kapitałowe w firmach prywatnych i prywatyzowanych przedsiębiorstwach państwowych.

Fundusz ten uczestniczył w prywatyzacji spółek polskich: *Energoaparatura (Katowice)*, *Hydrotest (Kraków)*, *Stomil (Sanok)*, *Pakpol (Białystok)*.

⁶³ Dane liczbowe opracowała Państwowa Agencja Inwestycji Zagranicznych (PAIZ) na podstawie badań ankietowych. Źródło: Przegląd Środkowoeuropejski nr 22/1998 s.18.

PAFP był także inwestorem strategicznym w spółkach wchodzących na giełdę: *EsPeBePe (Szczecin)* i w *Polfie (Kutno)*.

Połączenie funduszu z WBK i PHZ Polservice umożliwiło powołanie pierwszego w Polsce prywatnego Polsko-Amerykańskiego Banku Hipotecznego S.A. PAFP jest udziałowcem: Pierwszego Polsko-Amerykańskiego Banku, Banku Rolno-Przemysłowego, Polsko-Amerykańskiego Towarzystwa Prasowego Sp. z o.o., Zakładów Metali Lekkich Kęty S.A., Elektrobudowy S.A. oraz Polskich Książek Telefonicznych Sp. z o.o.

Największy kapitał zagraniczny w Polsce w 1997 r. (mln USD) ulokowano w:

1. Działalności produkcyjnej (11.042; 62,4% kapitału). Inwestycje dotyczyły produkcji: artykułów spożywczych, napojów i tytoniu (3.276,9); środków transportu (2.510,5), papieru, działalności publikacyjnej i poligraficznej (1.158,4); wyrobów chemicznych (1.087,4); urządzeń elektrycznych i optycznych (664,4).
2. Pośrednictwie finansowym (3.130,4).
3. Handlu i naprawach (1.408,5).
4. Transporcie i łączności (743,5).
5. Budownictwie (554,9).

POLSKI PRZEMYSŁ ZBROJENIOWY może znaleźć szansę rozwoju we wspólnej europejskiej polityce rozwoju w najbliższych latach, jeśli ujednoczone zostaną przez Unię Europejską zasady swobodnego przepływu towarów, usług, kapitału i pracy w zjednoczonej Europie.

Rządy większości państw Europy Zachodniej dążą do konsolidacji przemysłu zbrojeniowego, a szczególnie⁶⁴

1. Przemysłu lotniczego. Rozważa się na przykład powstanie spółki w oparciu o konsorcjum *Airbus*, w skład którego wchodzi przedsiębiorstwa: francuski *Aerospatiale*, brytyjski *British Aerospace*, niemiecki *DASA* i hiszpańska *CASA*, włoska *Finmeccanica* oraz szwedzki *SAAB*.

⁶⁴ Źródło: Raport - Wojsko. Technika. Obronność nr 9/1998 s.4.

Rozważa się też koncepcję utworzenia konsorcjum, które produkowałoby nowego myśliwca (*Eurofighter*).

2. Przemysłu pancernego, na przykład w oparciu o Eurokonsorcjum, mającym produkować bojowe wozy opancerzone (BWO) nowej generacji GTK/MRAV. W skład Eurokonsorcjum wchodziły firmy: Krauss-Maffei, MaK, Wegmann, GKN Defence i GIAT.

Załamaniem rynku wewnętrznego oraz eksportu najbardziej odczuwa polski przemysł zbrojeniowy. Wieloletnie rządowe plany zakupów uzbrojenia, środków transportu, sprzętu łączności w praktyce nie istnieją.

O kondycji przedsiębiorstw zbrojeniowych zawsze decyduje rynek wewnętrzny. Eksport uzbrojenia ma mniejszy wpływ na ich rozwój niż sprzedaż wyrobów własnej armii.

UWARUNKOWNIA ROZWOJU INFRASTRUKTURY OBRONNEJ

dotyczą umiejętności adaptacyjnych polskich przedsiębiorstw do warunków gospodarki rynkowej i stosowania sposobów sprawdzonych w Europie Zachodniej:

1. Produkowania wyrobów *podwójnego zastosowania*: cywilnego i wojskowego. Musi systematycznie postępować konwersja produkcji zbrojeniowej na rzecz cywilnej.
2. Tworzenia *fuzji* przedsiębiorstw produkujących podobne wyroby.
3. Włączenia się w europejską integrację produkcji w celu zapewnienia sobie współpracy konkurentów.
4. Tworzenia własnego potencjału ekonomiczno-finansowego.

3.5. Konkluzje

1. Klasyfikacja kosztów integracji RP z NATO wskazuje na *systematyczny i losowy* charakter wpłat do budżetów Paktu. Oznacza to, że koszty będą się zmieniać, głównie ze względu na podejmowane decyzje polityczno-wojskowe. Wzrost kosztów nastąpił z chwilą wstąpienia Polski do Sojuszu.

Polska chcąc zachować wiarygodność członka Paktu będzie solidarnie ponosić wszelkie koszty, wynikające z zasad funkcjonowania NATO oraz jego polityki i strategii obronnej. W wydatkowaniu publicznych pieniędzy na te cele idzie o zachowanie właściwych związków między decyzjami polityczno-wojskowymi a ekonomicznymi.

Koszty modernizacji technicznej SZ RP ściśle wiążą się z unowocześnieniem infrastruktury obronnej, a szczególnie przemysłu zbrojeniowego. Nie ma rozwoju SZ RP bez systematycznej modernizacji infrastruktury obronnej.

Dlatego mylącym jest pogląd, że wliczanie kosztów modernizacji infrastruktury obronnej do kosztów integracji RP z NATO jest metodologicznym błędem.

2. Systemy finansowania obronności w Polsce i przez NATO są odmienne i niespójne.

Środki finansowe przeznaczone na obronność przez naczelne władze państwowe RP są w gestii kilku dysponentów, mających rozbieżne cele i zadania, nie traktujących modernizacji systemu obronnego państwa priorytetowo.

Wewnętrzna niespójność polskiego systemu finansowania obronności jest główną przyczyną reakcji typu: okrojenie budżetu obronnego - zmniejszanie zamówień militarnych - perturbacje w gospodarce narodowej (redukcje pracowników, wzrost bezrobocia, strajki).

Opracowanie jednolitego systemu finansowania obronności rozumianej kompleksowo oraz długoterminowego planowania jej rozwoju jest dziś koniecznością. Planowanie w cyklu rocznym prowadzi do zastoju i regresu.

Sprawdzonym w praktyce i modyfikowanym przez pół wieku jest natowski system finansowania, obejmujący obronność w aspektach: cywilnym, wojskowym, inwestycyjnym (infrastrukturalnym), społecznym i specjalistycznym. System ten powinien stać się dla nas wzorcem.

3. Do istotnych uwarunkowań modernizacji SZ RP (etap 2. integracji), realizowanej według rządowego programu w latach 1998-2012, należą: właściwy rozwój budżetu obronnego RP, a przynajmniej staranie się o realizację prognozy przedstawionej na rysunku 3.5; zmiana struktury wydatków, przynajmniej zgodnie z prognozą przedstawioną na rysunku 3.6 oraz racjonalizacja i kontrola wydatkowania publicznych pieniędzy.

4. Do najważniejszych uwarunkowań rozwoju infrastruktury obronnej RP (etap 3. integracji) należą oddziaływania polityczno-wojskowe w celu: wbudowania jej, a szczególnie polskiego przemysłu zbrojeniowego, w europejską współpracę w produkcji lotniczej oraz broni pancernej, a także dostosowania polskich przedsiębiorstw do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej przez nasilenie działań konsultingowych, szkoleniowych i poszerzenie bezpośredniej współpracy z firmami zachodnioeuropejskimi w klimacie bardziej sprzyjającym po wstąpieniu Polski do NATO.

5. Wymierne korzyści ekonomiczne z uzyskania członkostwa w Sojuszu są już widoczne, szczególnie w zakresie budowania wspólnej infrastruktury NATO na terytorium Polski.

Należy usilnie dążyć do korzystania z możliwości, które dają: natowski Program Inwestycji Bezpieczeństwa (NSIP) oraz inwestycje zagraniczne w Polsce.

Pojawiają się większe możliwości współpracy z Europą Zachodnią w zakresie wymiany handlowej, kooperacji produkcyjnej, przepływów technologii, kapitałów i siły roboczej.

R o z d z i a ł 4

UWARUNKOWANIA MILITARNE I LINGWISTYCZNE INTEGRACJI POLSKI Z NATO

4.1. Ewolucja sił zbrojnych w transformacji ustrojowej Polski

4.1.1. Przemiany w SZ RP w latach 1989-1999

W mijającym dziesięcioleciu dokonały się głębokie przemiany w sferach kontrolowania sił zbrojnych przez państwo oraz w samym wojsku.

Ich celem było zerwanie w armii z tradycjami byłego Układu Warszawskiego oraz stopniowe przejmowanie wzorców NATO.

Szczególne znaczenie przypisano wprowadzaniu zasady cywilnej kontroli oraz systematycznej restrukturyzacji armii.

CYWILNA I DEMOKRATYCZNA KONTROLA nad SZ RP była podstawowym elementem transformacji ustrojowej państwa i narzędziem w adaptacji wojska do wymagań NATO. Wdrażanie cywilnej kontroli nad wojskiem realizowano stopniowo ugruntowując jej zasady na drodze prawnej i parlamentarnej. Na początku lat dziewięćdziesiątych usunięto z wojska pion polityczny i kontrolę partii (PZPR), wyeliminowano indoktrynację

socjalistyczną, zobligowano kadre do apolityczności oraz wprowadzono nową formułę przysięgi dla żołnierzy.

Wprowadzanie nowego modelu stosunków cywilno-wojskowych w Polsce na wzór państw NATO zapoczątkowało przyjęcie nowej polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej RP,⁶⁵ ustalającej zasady funkcjonowania oraz zadania SZ RP w szerszym kontekście systemu obronnego państwa.

Na wzór zachodni, stanowiska ministra obrony narodowej i jego zastępców objęli politycy cywilni. W MON stopniowo zaczęto wprowadzać cywilne instytucje ze stanowiskami dla cywili, ale nie profesjonalistów, lecz reprezentantów opcji politycznych, dominujących z tytułu wygrania wyborów.

W końcowym etapie utworzono zintegrowane MON, w którym Sztab Generalny stał się jednym z wielu pionów funkcjonalnych, podporządkowanym ministrowi.

W siłach zbrojnych wprowadzono *zasadę kadencyjności* na głównych stanowiskach dowódczych, ale nie wyeliminowano możliwości odnawiania kadencji tym samym osobom.

Rozpoczęto procesy nowelizacji i tworzenia nowych aktów prawnych w zakresie obronności, a siły zbrojne poddano kontroli parlamentarnej. Zasadnicze znaczenie dla demokratycznych przemian w SZ RP ma Konstytucja RP, przyjęta w referendum w 1997 roku i podpisana przez prezydenta RP oraz Ustawa o Urzędzie Ministra Obrony Narodowej z 14. 12. 1995 roku wraz z aktami wykonawczymi.

Konstytucja RP uporządkowała stosunki cywilno-wojskowe w państwie, określając:

1. Usytuowanie SZ RP przez wskazanie ich przeznaczenia do ochrony niepodległości państwa i nienaruszalności granic (art.26 ust.1) oraz zasady neutralności w sprawach politycznych, która musi być przestrzegana. Zapisano tu, że SZ RP podlegają cywilnej i demokratycznej kontroli (art.26 ust.2).

⁶⁵ Zapisano ją w dokumentach: „Założenia polskiej polityki bezpieczeństwa” oraz „Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna RP”, opublikowane w „Polsce Zbrojnej” z 3.11.1992 roku.

2. Status prezydenta RP w stosunkach cywilno-wojskowych. Prezydent RP:
- stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium (art.126 ust.2),
 - jest zwierzchnikiem SZ RP. W czasie pokoju pełni tę funkcję za pośrednictwem ministra obrony narodowej. Powołuje premiera i członków Rady Ministrów, w tym ministra obrony narodowej,
 - na wniosek ministra obrony narodowej mianuje szefa Sztabu Generalnego, jego zastępców, dowódców rodzajów sił zbrojnych i okręgów wojskowych.
 - wyznacza głównodowodzącego siłami zbrojnymi na czas wojny,
 - tworzy Radę Bezpieczeństwa Narodowego o funkcjach doradczych w sferze obronności i bezpieczeństwa.

3. Status rządu RP, który sprawuje ogólne kierownictwo nad obronnością kraju w zakresie zapewnienia państwu bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego.

Parlament spełnia w Polsce istotną rolę w cywilnej i demokratycznej kontroli nad SZ RP, gdyż ustanawia on i kontroluje: politykę bezpieczeństwa i strategię obronną RP, prawo w zakresie obronności oraz budżet obronny.

Funkcje te parlament realizuje przez Komisje:

1. Polityki Gospodarczej, Budżetu i Finansów, weryfikującej rządowe projekty budżetu państwa oraz roczne plany polityki obronnej. Parlamentarnej kontroli jest poddawana realizacja budżetu MON, szczególnie w zakresie zakupów uzbrojenia.
2. Spraw Zagranicznych, która rozpatruje politykę obronną w aspekcie zobowiązań traktatowych i procesu integracji z NATO.
3. Obrony Narodowej (Sejmu i Senatu), które zajmują się głównymi problemami SZ RP: celów, zadań, wyposażenia i sytuacji bieżącej w wojsku.

Parlament ma prawo, z którego korzysta, do powoływania komisji specjalnych oraz o uprawnieniach śledczych w sprawach dotyczących wojska i obronności.⁶⁶

Funkcje kontrolne w SZ RP spełnia Najwyższa Izba Kontroli, podlegająca Sejmowi RP.

Ustawa o Urzędzie Ministra Obrony Narodowej ustanawia relacje cywilno-wojskowe wewnątrz resortu:

1. Minister kieruje SZ RP w czasie pokoju.
2. Szef SG WP i dowódcy RSZ są bezpośrednio podporządkowani ministrowi. SG WP jest jednym z pionów funkcjonalnych MON. Szef SG WP odpowiada za przygotowanie sił zbrojnych oraz operacji obronnej, w tym mobilizacji.
3. Pozostałe pionki funkcjonalne MON odpowiadają za politykę obronną, sprawy ekonomiczno-finansowe, zagadnienia społeczne i współpracę parlamentarną oraz uzbrojenie i infrastrukturę.
4. Ministrowi podporządkowano bezpośrednio Departamenty: Kadry i Szkolnictwa Wojskowego, Kontroli, Prawny, Administracji i Koordynacji oraz WSI i Biuro Informacji Prasowej.

W MON wzrosła liczba pracowników cywilnych na stanowiskach kierowniczych. Obserwuje się zbyt małe zatrudnienie analityków obrony o najwyższych kwalifikacjach na stanowiskach eksperckich.

RESTRUKTURYZACJA SZ RP dotyczy działań w celu dostosowania WP do wymagań NATO.

W etapie 1. integracji, w oczekiwaniu na uzyskanie członkostwa Sojuszu, kierując się traktatem CFE,⁶⁷ dokonano w Polsce:

1. Redukcji SZ RP ze stanu 406 tys. żołnierzy w 1989 roku do 230 tys.

⁶⁶ Np. Sejm RP powołał Komisję Specjalną do zbadania katastrofy samolotu *ISKR.1* i śmierci dwóch pilotów, którzy otrzymali zadanie sprawdzenia warunków pogodowych w dniu święta państwowego (3.5.1999).

⁶⁷ Traktat CFE o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie, podpisany 19.11.1990 roku przez 22 państwa NATO i UW, ustanawiał limity żołnierzy i uzbrojenia państw-sygnatariuszy.

2. Zmian w dyslokacji jednostek wojskowych. Obecnie w zachodniej części kraju rozlokowano ~45% wojsk (poprzednio 75%), w centralnej Polsce ~30% (poprzednio 10%), we wschodniej części ~25% (poprzednio 15%).
3. Utworzono czwarty, Krakowski Okręg Wojskowy, który rozformowano z początkiem 1999 roku.⁶⁸
4. Powołano Dowództwo Wojsk Lądowych. W Wojskach Lądowych zmieniono struktury dowództw na wzór armii NATO, zwłaszcza dowództw ZT oraz oddziałów przewidzianych do składu sił szybkiego reagowania oraz wprowadzano organizację brygadową.
5. W WL i OP utworzono dwa korpusy obrony powietrznej i korpus lotniczy. Utworzono zintegrowany, cywilno-wojskowy system zarządzania przestrzenią powietrzną (ASOC).
6. W Marynarce Wojennej zaszły niewielkie zmiany. Pozostawiono trzy flotylle okrętów i brygadę lotnictwa.
7. Zredukowano o ponad połowę wojskowy system logistyczny, starając się dostosować to co pozostało do wymagań NATO.
8. Dowódcom RSZ powierzono odpowiedzialność za finansowanie podległych wojsk, ich wyszkolenie, zabezpieczenie logistyczne oraz utrzymanie infrastruktury wojskowej.

Starano się o uruchomienie 15-letniego rządowego programu modernizacji SZ RP w 1998 roku, a także wiele dyskutowano o programach modernizacji technicznej polskiej armii w celu osiągnięcia kompatybilności z PSZ NATO.

W nowej polityce bezpieczeństwa i strategii obronnej RP ważnym elementem było podjęcie współpracy z NATO w programie „Partnerstwo dla Pokoju” w 1994 roku oraz udział w procesach planowania i oceny (PARP).

W wyniku współpracy z NATO utworzono Brygadę Nordycko-Polską, uczestniczącą w operacji pokojowej SFOR na obszarze byłej Jugosławii oraz dowództwo wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego, organizowanego według struktur NATO.

W wyniku działań zmierzających do uzyskania członkostwa w Sojuszu uzgodniono 65 celów SZ RP (1997 r.), które stały się podstawą rządowego programu Integracji i Modernizacji SZ RP na lata 1998-2012.

W etapie 1. integracji z NATO do najważniejszych przedsięwzięć należały:

1. Ustalenie priorytetów modernizacji SZ RP, które dotyczyły:

– zwiększenia możliwości rozpoznania elektronicznego, radiowego i optoelektronicznego poprzez wprowadzenie nowoczesnego sprzętu do rozpoznania i identyfikacji obiektów naziemnych, powietrznych i nawodnych oraz wymianę urządzeń analogowych na cyfrowe, kompatybilne z natowskimi;

– tworzenia struktur teleinformatycznych dla stacjonarnych stanowisk dowodzenia oraz osiągania gotowości przez narodowy system kontroli przestrzeni powietrznej, pozwalający na integrację systemów dowodzenia obroną powietrzną RP i NATO, automatyzację systemów w WLOP i MW oraz na modernizację łączności.

2. Włączenie się w kolejne cykle planowania obronnego NATO, czego załącznikiem była odpowiedź na Kwestionariusz Planowania Obronnego NATO (DPQ), obowiązujący wszystkich członków Sojuszu.

3. Określenia i akceptacji wymagań Sojuszu wobec SZ RP, istotnych dla integracji: kształcenia kadr i szkolenia wojsk zgodnie z doktryną NATO; dowodzenia, kierowania i łączności; integracji obrony powietrznej; przygotowania i rozwoju wspólnej infrastruktury NATO na terytorium Polski; dopasowania systemów zabezpieczenia logistycznego wojsk oraz kompatybilności uzbrojenia RP i NATO, a szczególnie unifikacji rakiet i amunicji.

REFLEKSJA, która nasuwa się po podsumowaniu przemian w SZ RP oraz ich otoczeniu cywilnym w mijającym dziesięcioleciu jest następująca: były epokowe i dokonane w szybkim tempie.

⁶⁸ Nasuwają się tu pytania: ile kosztowało utworzenie i rozformowanie KOW? Kto za te decyzje ponosi odpowiedzialność? Ile publicznych pieniędzy i dlaczego zmarnowano?

4.1.2. Kierunki przemian w SZ RP do 2012 roku

W uzgodnieniu z Sojuszem opracowano w 1997 roku rządowy „Program Rozwoju SZ RP w latach 1998-2012”. Głównym celem, przyjętym w tym programie jest osiągnięcie przez SZ RP w ciągu 15 lat stanu, odpowiadającego wymaganiom zbiorowego systemu bezpieczeństwa europejskiego. Przyszły stan polskiej armii byłby wynikiem działań modernizacyjnych. Po 15 latach w WP byłoby mniej żołnierzy oraz nowoczesne uzbrojenie i struktury wojskowe, działające profesjonalnie.

ZAŁOŻENIA programu rozwoju SZ RP uwzględniały zły stan WP i jego przyszłą liczebność, zadania i priorytety zamierzeń modernizacyjnych oraz źródła ich finansowania.

Obecny stan SZ RP jest niezadowalający. Złożyły się na to czynniki, z których istotnymi są:

1. Systematyczne zmniejszanie się zdolności bojowej. SZ RP dysponują w większości jednostkami o niskim stopniu ukompletowania i długim czasie osiągnięcia gotowości bojowej.
2. Zmniejszanie się możliwości gromadzenia rezerw osobowych.
3. Regres jakościowy uzbrojenia i sprzętu wojskowego.
4. Obniżanie poziomu zapasów wojennych, a szczególnie zapasów środków bojowych.
5. Wadliwa struktura wojskowej kadry zawodowej.
6. Systematyczne ograniczanie szkolenia bojowego wojsk kosztem udziału w programie „Partnerstwa dla Pokoju”.
7. Kumulowanie się negatywnych zjawisk, które prowadzą wprost do obniżenia potencjału bojowego WP do stanu stanowiącego zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa.

Liczebność SZ RP w 2012 roku oszacowano na 180 tys. żołnierzy, co stanowi 0,5% potencjału demograficznego Polski.

Struktura kadry zawodowej byłaby następująca: oficerów i chorążych po 30%, podoficerów zawodowych 40%.

W okresie pokoju Wojska Lądowe stanowiłyby ~66% stanu SZ RP (~118 tys. żołnierzy), Wojska Lotnicze i Obrony Powietrznej ~21% (37,8 tys. żołnierzy), Marynarka Wojenna ~7% (12,6 tys. żołnierzy). Instytucje centralne MON zatrudniałyby ~1% (1,8 tys. żołnierzy), a szkolnictwo wojskowe ~5% (9 tys. żołnierzy).

Systemy przygotowania rezerw osobowych oraz mobilizacji zapewniłyby rozwinięcie SZ RP do stanu ~450 tys. żołnierzy w czasie wojny, w tym 360 tys. żołnierzy wojsk lądowych, 50 tys. żołnierzy sił powietrznych, 20 tys. żołnierzy Marynarki Wojennej oraz ~20 tys. żołnierzy do centralnej dyspozycji.

Zadania SZ RP, które opracowano z uwzględnieniem prognozy zagrożeń dla warunków po przystąpieniu do NATO, dotyczą:

1. Samodzielnej likwidacji przez Polskę lokalnych zagrożeń militarnych na niewielką skalę.
2. Prowadzenia operacji obronnych wspólnie z PSZ NATO w wypadku agresji.
3. Uczestniczenia w obronie innych członków Sojuszu.
4. Misji związanych z utrwalaniem pokoju lub z jego przywracaniem poza terytorium Polski.
5. Udziału w likwidacji klęsk żywiołowych.

Uwarunkowania, które zapewniłyby zdolność SZ RP do wykonywania wyżej wskazanych zadań, wynikają ze strategii NATO, zgodnie z którą WP powinno:

1. Opierać się w działaniach militarnych na wojskach operacyjnych oraz obrony terytorialnej.
2. Być w gotowości do przyjęcia na terytorium Polski wzmocnienia sojuszniczego - zgrupowań sił lądowych, powietrznych i morskich.
3. Być w gotowości do przyjęcia zapasów wojennych dostarczanych drogami powietrzną, lądową lub morską.
4. Utrzymywać część jednostek w każdym RSZ w gotowości do wypełnienia zadań w składzie Sił Szybkiego Reagowania NATO.

5. Przygotować związki taktyczne do wykonania zadań w składzie korpusów wielonarodowych.

Priorytety zamierzeń, które uwzględniono w założeniach rozwoju SZ RP, są następujące:

1. Usprawnienie systemu dowodzenia na wszystkich poziomach organizacyjnych.
2. Osiągnięcie minimalnego poziomu kompatybilności uzbrojenia WP i armii NATO.
3. Zapewnienie SZ RP wymaganego stopnia mobilności.
4. Systematyczna redukcja stanów osobowych WP do ~180 tys. żołnierzy w 2012 roku oraz skrócenie zasadniczej służby wojskowej do 12 miesięcy.
5. Dostosowanie szkolnictwa wojskowego do zmian w proporcjach kadry zawodowej (oficerów i chorążych po 30%, podoficerów zawodowych 40%).
6. Dostosowanie wojskowego systemu logistycznego do wymagań NATO.
7. Zapewnienie stabilizacji finansowej przedsięwzięciom, które mają być zrealizowane w SZ RP.

Źródła finansowania rozwoju SZ RP powinny zagwarantować realność programu. Przyjęto, że działania modernizacyjne w okresie 15 lat będą finansowane z budżetów MON, uchwalanych corocznie i demokratycznie *bez priorytetu dla wojska oraz bez planów wieloletnich* rozwoju, także z Funduszu Modernizacji Technicznej.⁶⁹

UNOWOCZEŚNIENIE SZ RP zgodnie z programem rozwoju w okresie 15-lecia obejmowałyby zagadnienia dotyczące: modernizacji technicznej armii, przemian w RSZ, koncepcji Sił Szybkiego Reagowania i Sił Obrony Terytorialnej, przemian w szkolnictwie wojskowym i w wojskowym systemie logistycznym oraz w dowodzeniu siłami zbrojnymi.

Modernizacja techniczna SZ RP polegałaby na realizacji 11 programów dotyczących produkcji nowoczesnego uzbrojenia, które podlegają zmianom. Celem, który tu przyjęto jest wyposażenie wojsk w nowoczesne śmigłowce bojowe, samoloty wielozadaniowe, środki rozpoznania, łączności

i informatyczne, sprzęt walki radioelektronicznej, zautomatyzowane systemy dowodzenia, okręty i sprzęt morski.

Wojska Lądowe w polskich siłach zbrojnych obecnie są zorganizowane w dwóch okręgach wojskowych. Okręgi Krakowski i Warszawski zostały rozformowane. Pozostawiono na ich terytorium rejony logistyczne. Utworzono Dowództwo Wojsk Lądowych. Rozpoczęto formowanie lotnictwa Wojsk Lądowych. Trwają przygotowania do rozformowania kilku dywizji z jedenastu. Zakłada się, że ilość czołgów zmniejszy się z 1727 do ~1300, liczba BWO z 1405 do ~1350, a liczba dział artyleryjskich zmaleją o połowę ze stanu 1580. Poprawiłaby się natomiast nowoczesność techniki Wojsk Lądowych (więcej nowoczesnych czołgów, BWO, dział).

Zdecydowano się na nowy podział administracyjny i utworzenie dwóch okręgów wojskowych: Północnego z dowództwem w Bydgoszczy oraz Południowego z dowództwem we Wrocławiu.

W skład wojsk lądowych wchodziłyby dwa korpusy zmechanizowane po trzy dywizje oraz korpus powietrzno-zmechanizowany o strukturze brygadowej.

Wojska Lotnicze i Obrony Powietrznej w dotychczasowym składzie i dyslokacji nie odpowiadają skali zagrożeń oraz wymaganiom NATO.

Zakłada się podział administracyjny na dwa rejony obrony powietrznej: północny i południowy, w których rozmieszczono by w miarę równomiernie dwa korpusy sił powietrznych. W każdym rejonie obrony powietrznej działałyby wojska lotnicze, raketowe i artylerii OPL oraz wojska radiotechniczne. Z pomocą NATO powstało cywilno-wojskowe centrum wspomagania operacji powietrznych.

Marynarka Wojenna powinna dysponować siłami przeznaczonymi do: obrony wybrzeża we współdziałaniu z wojskami lądowymi i siłami powietrznymi; wykonywania uderzeń we współdziałaniu z siłami

⁶⁹ Informacje, które uzyskałem na temat Funduszu Modernizacji Technicznej są nie wystarczające, aby potwierdzić powstanie odpowiedniej fundacji.

powietrznymi oraz udziału w sojuszniczej osłonie komunikacji morskiej w południowej części Bałtyku.

Zdecydowano, że zakres zadań operacyjnych pozwala na pozostawienie Marynarki Wojennej w dotychczasowych strukturach (dwie flotylle obrony wybrzeża, flotylla okrętów, brygada lotnicza), ale o zmienionych strukturach i zmniejszonym potencjale bojowym.

Prognozuje się, że z 70 okrętów może pozostać do 60 jednostek, jeśli zostanie im przedłużony okres eksploatacji.

Priorytetowego potraktowania wymagają dozbrojenie kutrów raketowych oraz wymiana części okrętów.

Sily Szybkiego Reagowania NATO przygotowuje do udziału w akcjach interwencyjnych sił międzynarodowych i w misjach pokojowych, wymagających szybkiej reakcji na zagrożenia. Wojsko Polskie przeznacza do składu sojuszniczych Sił Szybkiego Reagowania: batalion desantowo-szturmowy, dwie brygady kawalerii pancernej, pułk przeciwlotniczy, batalion kawalerii powietrznej, dwie eskadry lotnictwa wielozadaniowego oraz korwetę i dwa okręty ratownicze.

Wymienione jednostki muszą mieć stopień ukończenia w granicach 80-90% oraz struktury, system dowodzenia i uzbrojenie kompatybilne z jednostkami bojowymi NATO.

Sily Obrony Terytorialnej (OT) są przeznaczone do wsparcia wojsk operacyjnych, zabezpieczenia ich działań oraz do prowadzenia samodzielnych działań bojowych.

Jednostki obrony terytorialnej byłyby głównie formowane w wojskach lądowych, w ograniczonym zakresie w siłach powietrznych i Marynarce Wojennej.

Docelowo sformowano by sześć brygad i sześć batalionów OT, wyznaczając im zadania:

1. Operacyjne: obronę wyznaczonych kierunków i rejonów, zwalczanie desantów, grup dywersyjnych i rozpoznawczych oraz wzmocnienie ochrony granic państwowych.

2. Zabezpieczające, ratownicze i ewakuacyjne: rozbudowę inżynierską rejonów, obronę i ochronę przepraw i obiektów, organizowanie akcji ratowniczych i ewakuacyjnych.

Wojskowe szkolnictwo zawodowe podlega systematycznej redukcji i reorganizacji. Dalszy kierunek tym procesom wyznaczać będą następujące uwarunkowania: profesjonalizacja SZ RP na poziomie 60% stanu etatowego; właściwe proporcje stanowisk w wojsku, ustalona liczba żołnierzy kontraktowych, która ma zwiększyć się w korpusach - oficerskim do 20%, chorążych do 40% i podoficerów do 55%.

Zakłada się, że szkoły wojskowe będą kształcić wyłącznie kadry dowódcze i ewentualnie techniczne w specjalnościach, których nie prowadzi się w uczelniach cywilnych.

Infrastruktura wojskowa jest przestarzała i nie spełnia oczekiwań nowoczesnej armii. Dążyć się będzie do zmniejszania kosztów utrzymania nieruchomości przez przekazywanie gospodarce narodowej zbędnych wojsku obiektów oraz rezygnację z dzierżawienia budynków nie będących własnością wojska.

Przewiduje się docelowo przekazanie nieruchomości wojskowych w 87 garnizonach w całości, a w 53 w znacznej części. Łączna kubatura przekazywanych obiektów wynosi ~23% obecnych zasobów, a powierzchnia terenów ~22%.

Oszczędności, które uzyskano by tą drogą, szacuje się na ~70-75 mln PLN.

Wojskowy system logistyczny powinien być narodowym, za którego stan odpowiadałoby państwo, kompatybilny z systemami logistycznymi armii sojuszniczych oraz umożliwiać siłom wielonarodowym⁷⁰ realizację zadań.

Stacjonarna infrastruktura logistyczna wojska była redukowana i reorganizowana od początku lat dziewięćdziesiątych.

Zmodernizowany wojskowy system logistyczny byłby oparty na infrastrukturze stacjonarnej, kontrolowanej przez okręgi wojskowe oraz na mobilnych oddziałach logistycznych, głównie związków taktycznych, rozwijanych podczas zagrożenia lub wojny.

System dowodzenia siłami zbrojnymi podlega istotnym przemianom i jest on elementem systemu kierowania obronnością państwa. *System dowodzenia siłami zbrojnymi podczas pokoju* uwzględnia zasadę cywilnej i demokratycznej kontroli nad armią. Minister obrony narodowej jest przedstawicielem administracji państwowej. Kieruje on siłami zbrojnymi i sprawuje nadzór nad realizacją zadań obronnych realizowanych w układzie poza militarnym.

Szef Sztabu Generalnego w imieniu ministra sprawuje funkcje dowódcze wobec sił zbrojnych, a zwłaszcza nad rodzajami sił zbrojnych w zakresie: planowania strategicznego i operacyjnego oraz mobilizacji i rozwinięcia wojsk; szkolenia dowództw operacyjnych oraz szkolenia bojowego wojsk oraz programowania rozwoju.

Szef SG WP i podlegli mu dowódcy RSZ odpowiadają przed ministrem za działalność podległych wojsk oraz za ich przygotowanie do działań wojennych.

Dowódcy RSZ wykonują zadania stawiane przez ministra obrony narodowej i szefa SG WP, dowodząc podległymi sobie okręgami wojskowymi i korpusami.

W przyszłości dowództwa okręgów wojskowych będą pełnić funkcje dowódcze i sztabowe w stosunku do wojsk obrony terytorialnej oraz funkcje administracyjne w stosunku do terenowej administracji wojskowej, infrastruktury logistycznej, szkół, ośrodków szkolenia.

SG WP zachowa uprawnienia w zakresie planowania strategicznego oraz dowodzenia okręgami wojskowymi. Dowództwa RSZ i okręgów wojskowych będą współdziałać w realizacji zadań mobilizacyjnych i logistycznych.

System dowodzenia siłami zbrojnymi podczas wojny uwzględnia dowodzenie w ramach PSZ NATO. Częścią polskich sił będą dowodzić dowódcy z armii sojuszniczych. Pozostałymi siłami będzie dowodził głównodowodzący (naczelny dowódca), mianowany przez prezydenta RP na wniosek prezesa Rady Ministrów.

⁷⁰ Zob. [11] s.99. Zamieszczono tu opis stanu wojskowego systemu logistycznego oraz perspektywy jego rozwoju.

Naczelnemu dowódcy będzie podlegać Sztab Generalny WP, a do jego zadań należałoby kierowanie rozwinięciem mobilizacyjnym i operacyjnym wojsk, zabezpieczeniem logistycznym wojsk własnych i sojusznicznych oraz wykorzystanie wojsk obrony terytorialnej.

SKUTKI REALIZACJI rządowego programu modernizacji SZ RP do 2002 roku byłyby następujące:

1. Uporządkowanie systemu dowodzenia wojskami i redukcja ośrodków kierowania na szczeblu centralnym, w rodzajach sił zbrojnych i w terenowej administracji wojskowej.
2. Zmniejszenie liczby dywizji lądowych z 11 do 6.
3. Redukcja dowództw w WL i OP z 3 do 2.
4. Uporządkowanie systemu obrony powietrznej i zapewnienie mu interoperacyjności oraz kompatybilności z NATO.
5. Rozformowanie kolejnych placówek szkolnictwa wojskowego.
6. Redukcja terenowych ośrodków administracji wojskowej z 49 do 16.
7. Przekazanie poza resort obrony narodowej ~20% obiektów infrastruktury wojskowej oraz likwidacja określonych garnizonów.
8. Zaprzestanie remontów i eksploatacji przestarzałego uzbrojenia: 300 czołgów, 700 dział artyleryjskich oraz bojowych samolotów (160), śmigłowców (20) i okrętów (30).

4.2. Ewolucja polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej Polski oraz NATO

4.2.1. Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna Polski

Prace nad obowiązującą polityką bezpieczeństwa i strategią obrony podjęto w 1991 roku i zaakceptowano ją w oficjalnych dokumentach.⁷¹

POLITYKA BEZPIECZEŃSTWA, zmieniona po wyjściu Polski z Układu Warszawskiego, zakładała integrację z Europą Zachodnią, zmianę międzynarodowego systemu bezpieczeństwa, nową współpracę regionalną oraz inne podejście do zapewnienia krajowi bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego.

Integracja z Europą Zachodnią ma podstawowe znaczenie dla Polski, która chce stać się partnerem państw rozwiniętych przez włączenie się do politycznej, gospodarczej i militarnej integracji zachodnioeuropejskiej.

Zamiana systemu bezpieczeństwa międzynarodowego dotyczy wejścia Polski do NATO, które RP traktuje jako podstawowy czynnik stabilizacji pokoju w Europie i akceptuje obecność wojsk amerykańskich w Europie. Założono, że uzyskanie członkostwa w NATO wpłynie pozytywnie na stosunki z sąsiadami, sprzyjać będzie zapobieganiu konfliktom, redukcji zbrojeń oraz powoływaniu misji pokojowych..

Nowa współpraca regionalna opiera się na rozpadzie ZSRR, powstaniu niezależnych państw nadbałtyckich i Ukrainy oraz związanych z tym możliwości zwiększenia bezpieczeństwa na wschodzie Europy. W tym regionie mogą wystąpić poważne zagrożenia bezpieczeństwa, związane z istniejącym tu dużym potencjałem militarnym oraz słabą gospodarką.

Współdziałanie Polski z Rosją, Ukrainą, Białorusią i krajami bałtyckimi w sferach gospodarki i bezpieczeństwa może zmniejszyć groźbę konfliktów. W stosunkach z sąsiadami południowymi dążymy do współdziałania w ramach Grupy Wyszehradzkiej, które utrwała bezpieczeństwo w regionie.

⁷¹ Źródło: „Założenia polskiej polityki bezpieczeństwa” oraz „Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna RP” z 2.11.1992 roku.

Polska popiera objęcie państw Europy Środkowej i Wschodniej systemem bezpieczeństwa, w którym głównym elementem jest NATO. Sprzyjamy staraniom państw regionu w celu uzyskania członkostwa w Sojuszu.

Zapewnienie krajowi bezpieczeństwa zewnętrznego opiera się na własnym potencjale militarnym i systemie obrony państwa.

W wypadku agresji podejmiemy działania zbrojne w celu zatrzymania i rozbicia przeciwnika samodzielnie lub z pomocą sojuszników.

Polska nie upatruje zagrożenia w żadnym z istniejących państw. Liczebność WP i jego uzbrojenie są zgodne z przyjętymi zobowiązaniami międzynarodowymi. Wojsko Polskie tworzą żołnierze z obowiązkowego i powszechnego poboru oraz kadra zawodowa, w której liczebność podoficerów będzie stopniowo wzrastać, co gwarantuje obywatelski i profesjonalny charakter polskich sił zbrojnych oraz mobilizację wyszkolonych rezerwistów.

STRATEGIA OBRONY przyjmuje, że głównym celem Polski jest zachowanie suwerenności, niepodległości i integralności terytorialnej państwa.

Cel strategiczny zamierza się osiągnąć przez: przygotowanie, rozbudowę i utrzymywanie infrastruktury obronnej państwa; przygotowanie obronne społeczeństwa oraz działania obronne i interwencyjne SZ RP podejmowane w potrzebie.

Strategia obronna RP nie zakłada istnienia określonego przeciwnika i ustalonego scenariusza działań wojennych, lecz jest ukierunkowana na rozwiązywanie sytuacji kryzysowych drogą negocjacji, mediacji, arbitrażu, sądownictwa międzynarodowego - z pomocą ONZ, OBWE lub innych organizacji, których nasz kraj będzie członkiem.

W razie niemożności zapobieżenia konfliktowi przeciwstawimy się czynnie agresji kontynuując wysiłki dyplomatyczne.

W przypadku wojny wykraczającej poza konflikt lokalny strategią RP będzie możliwie najdłuższe stawianie oporu w celu powstrzymania inwazji, zadania agresorowi maksymalnych strat, zyskania czasu na reakcję innych państw.

W razie konfliktu zbrojnego będą prowadzone działania obronne, przeciw dywersyjne i antyterrorystyczne.

Podczas wojny będą konieczne następujące działania:

1. Ochrony ludności i struktur państwa, przez przeciwdziałanie penetracji wywiadowczej i sił specjalnych przeciwnika, egzekwowanie prawa i postanowień właściwych władz oraz likwidowanie skutków działań wojennych.
2. Organizowanie wsparcia logistycznego sił zbrojnych, obejmującego głównie uzupełnianie ich rezerwistami i poborowymi, zaopatrywanie w uzbrojenie i środki materiałowe, pomoc medyczną, posługi duchowe i wsparcie moralne.
3. Zaspokajanie materialnych i duchowych potrzeb ludności wymagać będzie podporządkowania celom wojny gospodarki narodowej oraz produkcji i dystrybucji dóbr.

Wojsko Polskie musi być w gotowości do wykonania zadań w ramach misji i ekspedycji zbrojnych w składzie wielonarodowych sił sojuszniczych.

SILY ZBROJNE mają charakter ogólnonarodowy i są głównym elementem systemu obronnego RP, w którego skład wchodzi poza militarne ogniwa obronne oraz system kierowania obronnością.

Stoją one na straży suwerenności i niepodległości Narodu Polskiego, jego bezpieczeństwa i pokoju..

Głównym ich zadaniem jest stawienie oporu każdej agresji militarnej przy współdziałaniu z innymi strukturami systemu obronnego. Mogą być one użyte do likwidacji skutków awarii, katastrof i klęsk żywiołowych.

Siły zbrojne RP opierają się na systemie służby obowiązkowej i zawodowej. Zmierzać się będzie do wzrostu udziału żołnierzy zawodowych w WP do ~60-70%, a uzbrojenie nie będzie przekraczać limitów ustalonych traktatami rozbrojeniowymi.

Skład, wyposażenie i rozmieszczenie wojsk mają zapewnić utrzymanie części sił w gotowości do natychmiastowych działań, sprawną realizację mobilizacyjnego rozwinięcia potencjału bojowego oraz przejście państwa na system wojenny.

Siły Zbrojne RP składają się z: Wojsk Lądowych, Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej oraz Marynarki Wojennej.

W ich strukturach występują wojska operacyjne, przygotowane do wykonania głównych zadań podczas wojny oraz siły obrony terytorialnej, które wspierać będą i zabezpieczać wojska operacyjne oraz prowadzić samodzielne działania ochronne i obronne.

Wojska Lądowe stanowią trzon SZ RP i są przeznaczone do odparcia uderzeń lądowych i powietrznych aktywnymi działaniami obronnymi we współdziałaniu z pozostałymi rodzajami wojsk.

Wojska Lotnicze i Obrony Powietrznej są rodzajem sił zbrojnych o najwyższym stopniu gotowości bojowej. Ich głównym zadaniem jest osłona obszaru RP i przeciwdziałanie naruszeniom polskiej przestrzeni powietrznej.

Marynarka Wojenna jest przeznaczona do obrony morskiej granicy państwa, ochrony żeglugi i interesów gospodarczych w polskich obszarach morskich oraz obrony wybrzeża przy współdziałaniu z innymi rodzajami wojsk.

Zdolność bojową SZ RP osiągają przez wysokie morale, dyscyplinę i wyszkolenie żołnierzy oraz wyposażenie oddziałów w nowoczesne uzbrojenie i sprzęt. Priorytetowo traktuje się doskonalenie struktur organizacyjnych wojsk, rozwój środków i systemów rozpoznania, dowodzenia walki elektronicznej, kierowania ogniem oraz obrony przeciwlotniczej i przeciwpancernej. Sprawne funkcjonowanie SZ RP zapewni system wsparcia logistycznego wojska, z wykorzystaniem wydzielonego potencjału wszystkich sektorów gospodarki narodowej.

Potencjał wojska w czasie pokoju jest dostosowany do potrzeb strategicznych, operacyjnych i możliwości ekonomicznych państwa.

Czynnikiem gwarantującym osiągnięcie wymaganego potencjału bojowego jest planowe gromadzenie wyszkolonych rezerw osobowych, środków transportowych i materiałowych. W procesach tych uczestniczą wojskowe ogniwa dowodzenia i zarządzania, administracja państwowa i samorządowa.

Dowodzenie wojskami w okresie zagrożenia i wojny realizuje się przez wojenny system dowodzenia, który jest częścią systemu kierowania obroną państwa.

4.2.2. Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna NATO

Koncepcja strategiczna Sojuszu⁷² zawiera wykładnię polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej. Składa się ona z pięciu części, z których cztery dotyczą polityki bezpieczeństwa, czwarta strategii a piąta wniosków.

CZEŚĆ I – KONTEKST STRATEGICZNY zawiera opis zmian w środowisku strategicznym, wyzwań i zagrożeń dla bezpieczeństwa. Stwierdza się tu, że w Europie Środkowej poważnie zmalało ryzyko niespodziewanego ataku, a groźba równoczesnego ataku na pełną skalę na wszystkich frontach europejskich NATO została usunięta.

Zagrożenia dla bezpieczeństwa sojuszników będą wynikiem niekorzystnych następstw destabilizacji - gospodarki, trudności społecznych i politycznych, rywalizacji etnicznej i sporów terytorialnych.

W skali globalnej interesom Sojuszu mogą zagrażać: rozprzestrzenianie broni masowego rażenia, przerwanie dostaw surowców strategicznych oraz akty terroryzmu i sabotażu. W warunkach współpracy rosyjski potencjał militarny, w tym jądrowy, jest najważniejszym czynnikiem równowagi strategicznej w Europie.

Nowe warunki nie zmieniają celów i funkcji Sojuszu w zakresie bezpieczeństwa.

CZEŚĆ II - CELE I FUNKCJE SOJUSZU W SFERZE BEZPIECZEŃSTWA zawiera opis celów Sojuszu, ich istoty i podstawowych zadań.

Podstawowym celem Sojuszu jest zapewnienie wolności i bezpieczeństwa wszystkim państwom członkowskim środkami politycznymi i wojskowymi.

Sojusz niezmiennie dąży do ustanowienia sprawiedliwego i trwałego ładu pokojowego w Europie.

Główną zasadą działania Sojuszu jest wspólne zaangażowanie i współpraca suwerennych państw w umacnianiu bezpieczeństwa oraz sojusznicza solidarność.

Do podstawowych zadań NATO należą:

1. Umocnienie instytucji demokratycznych i przywiązania do pokojowego rozwiązywania sporów, równoznacznego ze stanem, w którym żaden kraj nie byłby zdolny zastraszyć, wyrzucić przymus lub narzucić swoją hegemonię jakiegokolwiek państwu europejskiemu.
2. Stanowienie form konsultacji Sojuszników oraz koordynacji ich wysiłków.
3. Pełnienie funkcji odstraszenia w odniesieniu do groźby agresji oraz obrony przed atakiem na którekolwiek z państw członkowskich.
4. Utrzymywanie równowagi strategicznej w Europie.

CZĘŚĆ III - SZEROKIE PODEJŚCIE DO PROBLEMU BEZPIECZEŃSTWA zawiera opis zasad zapewnienia pokoju w nowej Europie poprzez dialog, współpracę i wspólną obronę oraz zasad zapobiegania konfliktom i opanowywania kryzysów. *Bezpieczeństwo i stabilność mają elementy polityczne, społeczne, gospodarcze i ekologiczne oraz niezbędny wymiar obronny.*⁷³

To szerokie podejście do problemu bezpieczeństwa ma odzwierciedlenie w: dialogu, współpracy oraz utrzymywaniu zdolności do obrony zbiorowej. Dialog i współpraca mają na celu zmniejszenie ryzyka konfliktów oraz pogłębienie wzajemnego zrozumienia i zaufania między państwami europejskimi.

Prowadzona przez Sojusz polityka kontroli zbrojeń i rozbrojenia przyczynia się do rozwoju dialogu i współpracy oraz do zwiększenia bezpieczeństwa i stabilności w Europie.

⁷² Źródło: [56] s.265. Koncepcja strategiczna NATO przyjęta została przez Radę Północnoatlantycką w 1991 roku w Rzymie.

⁷³ Podejście to starałem się konsekwentnie stosować w opisie uwarunkowań narodowych integracji Polski z NATO wiedząc, że ma ono umocowanie w koncepcji strategicznej Sojuszu.

Sojusz docenia wkład organizacji międzynarodowych oraz uznaje, że funkcje tych instytucji (ONZ, OBWE) i NATO wzajemnie się uzupełniają.

Nowa sytuacja w Europie zwiększyła możliwości dialogu Sojuszu z Rosją oraz krajami Europy Środkowej i Wschodniej na drodze regularnych kontaktów dyplomatycznych.

Wojskowi mogą pomóc w przewycięzaniu podziałów odziedziczonych z przeszłości przez intensyfikację kontaktów i jasne określenie celów oraz sposobów działania w dziedzinie obronności.

Sojusznicy poczuwają się do obowiązku współpracy ze wszystkimi państwami europejskimi. Polityka współpracy oparta jest na przekonaniu, że błędem byłoby utrwalenie nowych podziałów politycznych, gospodarczych lub społecznych, ponieważ prowadzi to do destabilizacji.

Potencjał obronny w połączeniu z polityczną solidarnością jest konieczny do zapobiegania próbom przymusu czy zastraszenia. Agresja zbrojna wymierzona przeciwko Sojuszowi nie może mieć jakichkolwiek szans powodzenia.

Zapobieganie konfliktom zależy od sprawności dyplomacji prewencyjnej i skutecznego opanowywania kryzysów we wczesnej fazie.

Władze Sojuszu będą dokonywać wyboru środków antykryzysowych - politycznych, gospodarczych, militarnych zgodnie z procedurami konsultacyjnymi i decyzyjnymi.

CZĘŚĆ IV - WYTYCZNE DLA OBRONY zawiera opis zasad strategii Sojuszu, zadań sił zbrojnych oraz wytyczne dla ich struktur.

Zasady strategii NATO są następujące: Sojusz ma charakter czysto obronny (*Żadna z posiadanych broni nie zostanie użyta do celów innych niż samoobrona*),⁷⁴ a także nie uważa się za przeciwnika jakiegokolwiek kraju.

Siły zbrojne Sojuszników muszą być zdolne do obrony granic Paktu, powstrzymania ofensywy agresora, utrzymania lub przywrócenia integralności terytorialnej, skłonienia agresora do zaprzestania ataku i wycofania się.

⁷⁴ Zasada ta została złamana podczas interwencji NATO w Kosowie. Z tego względu na szczycie waszyngtońskim z okazji 50-lecia Sojuszu (4.4.1999) wprowadzono poprawkę do strategii dotyczącą możliwości interwencji poza jego granicami w obronie praw człowieka.

Zadaniem Sojuszu jest ochrona terytorialnej integralności i politycznej niezależności państw członkowskich.

Bezpieczeństwo Sojuszników jest niepodzielne: napaść na jednego z nich jest napaścią na wszystkich. Solidarność Sojuszników i spójność strategii są podstawą zbiorowego bezpieczeństwa. Obecność sił konwencjonalnych i nuklearnych USA w Europie pozostaje sprawą kluczową dla bezpieczeństwa europejskiego. Zbiorowa obrona Sojuszu opiera się na zintegrowanej strukturze militarnej, porozumieniach o współpracy i koordynacji zadań.

Główne cechy systemu zbiorowego bezpieczeństwa są następujące: wspólne planowanie sił zbrojnych i ich zadań operacyjnych; tworzenie formacji wielonarodowych; stacjonowanie wojsk poza terytorium macierzystych krajów; przygotowywanie sił wzmocnienia do działań antykryzysowych i operacji wojskowych; przestrzeganie procedur konsultacyjnych dotyczących standardów, wyposażenia, szkolenia wojsk i wspólnych ćwiczeń oraz współdziałanie w dziedzinach infrastruktury wojskowej, uzbrojenia i logistyki.

W celu zapewnienia pokoju w Europie Sojusz będzie utrzymywał siły konwencjonalne i nuklearne, unowocześniane w wymaganym zakresie, ale ilościowo znacznie zredukowane.

Zadania Sił Zbrojnych Sojuszu różnicowane są dla warunków pokoju, kryzysu i wojny.

W czasie pokoju rola sił zbrojnych polega na ochronie państw członkowskich przed zagrożeniami ich bezpieczeństwa, na wspieraniu stabilizacji i równowagi w Europie oraz zapewnianiu pokoju. Zadania te realizowane są poprzez uczestnictwo w działaniach i misjach ONZ, w weryfikowaniu porozumień dotyczących kontroli zbrojeń.

W wypadku kryzysów siły zbrojne mogą wzmacniać działania polityczne i muszą one posiadać zdolność reagowania w porę, odstraszenia przed agresją oraz przywracania integralności terytorialnej państw członkowskich.

W czasie wojny, której nie można wykluczyć, siły zbrojne muszą dysponować potencjałem, który umożliwi im przywrócenie pokoju.

Liczebność, stopień gotowości, dyspozycyjność i dyslokacja sił zbrojnych będą odzwierciedlać obronny charakter Sojuszu.

W skład sił zbrojnych wchodzić będą lądowe, powietrzne i morskie jednostki natychmiastowego i szybkiego reagowania. Siły Sojuszników muszą mieć zdolność do zwiększania potencjału obronnego drogą wzmocnienia, powoływania rezerw lub tworzenia nowych formacji. Władze polityczne Sojuszu będą sprawować ścisłą kontrolę nad siłami zbrojnymi na wszystkich etapach ich aktywności.

SILY KONWECJONALNE Sojuszu składają się z: sił natychmiastowego i szybkiego reagowania, sił głównych i sił wsparcia. Siły główne i siły wsparcia obejmują jednostki liniowe i mobilizowane.

Siły Lądowe są niezbędne do utrzymania lub odzyskania terytorium. Większa ich część będzie miała obniżoną gotowość. Ważniejszą rolę odegrają w nich mobilizacja i zdolność do elastycznego rozmieszczania.

Siły Morskie ze względu na swoją mobilność, elastyczność i zdolność przetrwania wnoszą ważny wkład w możliwości działań antykryzysowych. Zadaniem ich jest zapewnienie kontroli na morzach w celu ochrony linii żeglugowych, wspieranie operacji lądowych i desantowych oraz ochrona rozlokowanych na morzach środków odstraszania nuklearnego Sojuszu.

Siły Powietrzne zapewniają skuteczność siłom zbrojnym Sojuszu. Mogą one prowadzić samodzielne operacje powietrzne i uczestniczyć w operacjach łączonych - zwalczania lotnictwa przeciwnika, tworzenia zapór w powietrzu i ofensywnego wsparcia lotniczego oraz w operacjach wywiadowczych, rozpoznaniu i walce elektronicznej.

Strategia Sojuszu nie zakłada posiadania zdolności do prowadzenia wojny chemicznej ze względu na zaangażowanie w powszechnej weryfikacji zakazu stosowania broni chemicznej.

W nowych warunkach bezpieczeństwa podstawowe znaczenie będą miały kolektywne rozwiązania obronne, w których kluczową rolę pełnią *wielonarodowe siły zbrojne*.

Przygotowania do obrony zbiorowej w coraz większym stopniu będą opierać się na siłach wielonarodowych, uzupełniających narodowe zobowiązania Sojuszników wobec NATO. Mogą one stanowić podstawę do wystawiania formacji bardziej skutecznych niż siły czysto narodowe.

SILY NUKLEARNE Sojuszu przyczyniają się do odstraszenia ogólnego i zapewnienia bezpieczeństwa. Nadrzędną gwarancję bezpieczeństwa zapewniają strategiczne siły jądrowe USA, niezależne siły nuklearne Wielkiej Brytanii i Francji.

Siły nuklearne rozmieszczone w Europie i przydzielone do NATO stanowią istotne polityczne i wojskowe ogniwo między europejskimi i północnoamerykańskimi członkami Sojuszu.

Będą one utrzymywane na minimalnym poziomie wystarczalności w celu zachowania pokoju i stabilności.

Sojusznicy utrzymają odpowiednie siły przedstrategiczne rozmieszczone w Europie, składające się wyłącznie z samolotów o podwójnym przeznaczeniu.

W normalnych warunkach przed strategiczna broń jądrowa nie będzie rozmieszczana na okrętach nawodnych i w uderzeniowych okrętach podwodnych

Zostanie wyeliminowana artyleria jądrowa oraz stacjonowanie na lądzie wyrzutni rakiet krótkiego zasięgu z głowicami jądrowymi.

4.2.3. Rozwój strategii obronnej NATO i Polski

Głównymi elementami koncepcji strategicznej Sojuszu z 1991 roku są: obrona zbiorowa, kontrola zbrojeń, rozbudowa sił zbrojnych zależnie od sytuacji i potrzeb oraz profilaktyka antykryzysowa.

Zapobieganie kryzysom zobligowało NATO do zmiany struktury wojsk sojuszniczych i wyodrębnienia sił natychmiastowego i sił szybkiego reagowania oraz do rozwoju strategii wzmocnienia sojuszników.

ROZWÓJ SIŁ REAGOWANIA KRYZYSOWEGO miał oparcie w skierowaniu wysiłków obronnych sojuszników na formowanie wojsk przeznaczonych do prowadzenia operacji pokojowych (utrzymanie, wsparcie, wymuszanie pokoju) oraz do udzielania pomocy humanitarnej i zapobiegania kryzysom.

W stosunku do Sił Reagowania Kryzysowego stawiano wysokie wymagania, dotyczące: poziomu gotowości i skuteczności bojowej; mobilności wojsk na szczeblach taktycznych i operacyjnych; dysponowania jednostkami logistycznymi oraz podatności na zmiany struktur organizacyjnych (elastyczności).

W Siłach Reagowania Kryzysowego Sojusz wyróżnił wojska:

1. *Natychmiastowego Reagowania* (IRF⁷⁵), które utrzymuje się w najwyższym stopniu gotowości bojowej, z przeznaczeniem do użycia natychmiastowego. Są to wojska powietrzne i desantowo-powietrzne, które mogą działać praktycznie po podjęciu decyzji o ich wykorzystaniu...W wojskach lądowych IRF-L powinny być gotowe do drogi w ciągu kilku dni, rozmieścić się w rejonie w tydzień i być w gotowości do działań w kilka tygodni. IRF-A dysponują odpowiednio czasem: dzień, kilka dni, tydzień, IRF-M powinny być gotowe do drogi w kilka dni, a do działań w kilka dni (tygodni);
2. *Szybkiego Reagowania* (RRF⁷⁶), które są utrzymywane w wysokim stopniu gotowości, ale mogą być w określonym stopniu skadrowane i wymagać uzupełnienia z innych jednostek lub z rezerwy. RRF-L muszą być gotowe do drogi w kilka dni, do wstępnego rozmieszczenia w kilka tygodni, a do działań w kilka tygodni do miesiąca. RRF-A muszą być gotowe odpowiednio w ciągu: kilku dni, tygodnia oraz kilku tygodni.

Wymagania logistyczne dla sił reagowania kryzysowego są istotnym ograniczeniem wpływającym na ich skład i możliwości. Pododdziały

⁷⁵Ang. IRF Instantaneous Reaction Forces. L (Land)- siły lądowe, A (Air)- siły powietrzne, M (Marine) - morskie.

⁷⁶Ang. RRF - Rapidity Reaction Forces.

zaopatrzeniowe, remontowe i medyczne muszą być odpowiednio wyposażone i działać według procedur natowskich.

Transport i rozwinięcie jednostek reagowania na obszarze NATO oszacowano dla batalionu na ~10 dni (1 tys. żołnierzy i ~1 tys. ton ładunków), dla brygady do 25 dni, a dla dywizji do ~30 dni (~50 tys. żołnierzy, 150 tys. ton ładunków).

Sily Główne (MDF⁷⁷) są przeznaczone do zapewnienia integralności terytorialnej Sojuszu i zagwarantowania niezakłóconego korzystania ze szlaków komunikacyjnych.

Sily Wsparcia (AF⁷⁸) będą środkiem wzmocnienia w określonym regionie.

ROZWÓJ STRATEGII WZMOCNIENIA był niezbędny dla sprawnego i skutecznego działania Sił Reagowania Kryzysowego.

Wzmocnienie sojusznicze było istotnym elementem strategii NATO w okresie zimnej wojny i jest nim nadal. W przyszłości będzie ono polegać na stosowaniu mniejszych, ale bardziej mobilnych oddziałów, wyposażonych w nowoczesne systemy uzbrojenia.

Nowelizacja strategii pozwoliła Sojuszowi utrzymywać zdolność do wzmocnienia i rozbudowy sił zbrojnych w Europie i w zagrożonych regionach świata oraz do przyjmowania i zabezpieczania wojsk rozmieszczanych w krajach natowskich.

Infrastruktura obronna krajów członkowskich, mimo drastycznie niekiedy redukowanej produkcji jest traktowana przez władze NATO jako potencjalny wytwórca i dostawca w przyszłości systemów uzbrojenia, a także świadczenia usług, który może w odpowiednim czasie rozwinąć swój potencjał.

Bez względu na rozwój operacji wzmocnienia sił sojuszniczych, Siły Reagowania Kryzysowego będą stanowić ich podstawę.

Dotychczas Sojusz opierał obronność Europy na wzmocnieniu siłami amerykańskimi i sytuacja ta nie zmieni się w dającej przewidzieć się przyszłości.

⁷⁷ Ang. MDF - Main Defence Forces.

Obecnie rozwój strategii wzmocnienia oznacza: wykorzystywanie wybranych sił reagowania kryzysowego stosownie do sytuacji; dostarczanie skutecznych systemów uzbrojenia sojusznikom, głównie przeciwlotniczych i przeciwpancernych oraz przekazywanie określonych oddziałów w celu zwiększenia potencjału bojowego sojuszników.

Wojska wzmocnienia sojuszniczego muszą być zdolne do przemieszczania się w określone rejony i dysponować odpowiednim, samowystarczalnym systemem logistycznym.

Sojusznicy oczekujący na wzmocnienie muszą spełniać wysokie wymagania dotyczące: ustawodawstwa i procedur organizacyjno-technicznych przyjęcia wzmocnienia; przygotowania portów rozładunkowych, świadczenia usług (hotelowych, remontowych); przemieszczania wojsk i ludności cywilnych do wskazanych rejonów; utrzymywania dróg samochodowych i kolejowych; organizowania dostaw żywności, MPS, uzbrojenia, rakiet i amunicji, medykamentów, a także szkolenia wojsk własnych i sojuszniczych.

POLSKA STRATEGIA OBRONNA ma dziś duże perspektywy rozwoju. Dotychczasowe i obowiązujące założenia były spójne ze strategią Sojuszu i spełniły swoje zadanie. Polegały one na dostosowaniu się do sytuacji oczekiwania na wejście do struktur NATO w warunkach samodzielności strategicznej Polski i restrukturyzacji sił zbrojnych zgodnie z oczekiwaniami sojuszników. Po wstąpieniu do NATO Polska znalazła się w nowej sytuacji strategicznej, w której nasze siły zbrojne nie mają jeszcze jasno określonych celów i zadań.

Podejmowane ostatnio prace⁷⁹, dotyczące opracowania nowej koncepcji strategii obrony narodowej, są uwarunkowane przyjęciem przez Sojusz znowelizowanej doktryny obronnej.

Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna NATO i Polski muszą być powiązane silniej niż dotychczas.

Polska polityka bezpieczeństwa i strategia obronna będzie zależeć od roli, jaka RP przypadnie w rozszerzonym So

⁷⁸ Ang. AF - Augmentation Forces.

⁷⁹ Zob. [42]. W [43] S. Koziej przedstawił własny projekt ustawy w sprawie podstawowych założeń bezpieczeństwa oraz strategicznej obrony narodowej RP.

4.3. Uwarunkowania integracji militarnej Polski i NATO

4.3.1. Uwarunkowania związane ze zmianami w polityce bezpieczeństwa i strategii obronnej

Rozwój integracji RP z NATO będą warunkować przemiany dokonujące się w Sojuszu oraz przyjęcie przez Polskę określonej funkcji w rozszerzonym Sojuszu.

Przemiany w NATO silnie będą wpływać na modernizację SZ RP oraz przebudowę infrastruktury obronnej. Są one wymuszane rozszerzeniem Sojuszu na wschód, perspektywą przyjęcia krajów bałtyckich, rozwojem sytuacji na Bałkanach, sytuacją w Rosji i Białorusi, rozbieżnościami poglądów Francji i Niemiec na kwestie przyszłej roli sił zbrojnych NATO, sporami terytorialnymi Grecji i Turcji, a także tendencjami państw członkowskich do znacjonalizowania polityk obronnych.

W NATO nie ma jeszcze decyzji lecz są koncepcje przyszłej struktury. Od dłuższego już czasu trwają dyskusje nad reformą systemu kierowania (np. dyskutuje się redukcję liczby dowództw PSZ z 65 do 22).⁸⁰

Sojusz przygotowuje nową doktrynę. Polska musi zatem aktywnie kontynuować politykę dalszej integracji z NATO, starać się wpływać na kierunki jego rozwoju oraz nadążać za przemianami polityczno-wojskowymi w Europie.

Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna Polski musi być spójną z natowską, a polskie społeczeństwo powinno być rzetelnie informowane o postępujących zmianach, ich przyczynach i skutkach.

Należy sądzić, że w polityce bezpieczeństwa NATO niezmiennymi pozostaną zasady:

1. Gotowości państw członkowskich do samoobrony i ponoszenia odpowiedzialności za obronę swojego terytorium traktowanego jako część obszaru Sojuszu.

⁸⁰ Źródło: „Polska Zbrojna” nr 48 s.30, grudzień 1997. Znajdują się tu także spekulacje, dotyczące zmian w dyslokacji dowództw PSZ NATO i przeniesienia niektórych na terytorium Polski.

2. Strategii wzmocnienia Siłami Reagowania Kryzysowego NATO państw zagrożonych agresją lub zaatakowanych.

3. Gotowości państw członkowskich do uczestniczenia w misjach Sojuszu.

Polska jest zobowiązana i będzie do zapewnienia skuteczności swoim siłom głównym oraz przeznaczonym do obrony granic państwowych.

Prognozy do 2005 roku nie przewidują dla RP poważnych zagrożeń militarnych.

Najważniejszym uwarunkowaniem w sferze polityki bezpieczeństwa po 2002 roku będzie przystąpienie Polski do Unii Europejskiej, które przeniesie dotychczasowe akcenty z integracji z NATO na integrację z UE i zmieni politykę budżetową państwa.

Ze względów finansowych ważnym uwarunkowaniem rozwoju integracji RP z NATO będzie wznowienie spłat zadłużenia Polski z lat dziewięćdziesiątych, co znacznie ograniczy możliwości inwestowania w obronność.

Wybór funkcji Polski w NATO jeszcze nie nastąpił, a jest on głównym uwarunkowaniem dalszej integracji Polski z Sojuszem.

Sojusznicy, szczególnie Niemcy, oczekują przejęcia przez Polskę ich dotychczasowej roli - pomostu między Zachodem i Wschodem.

Kraje bałtyckie akceptują Polskę w roli stabilizatora regionu Bałtyku. Ukraina sprzyja Polsce w pełnieniu roli pomostu między Wschodem i Zachodem Europy.

Dotychczasowe działania podejmowane przez naczelne władze państwowe potwierdzają, że w najbliższej perspektywie Polska dążyć będzie do umocnienia swojego znaczenia w Sojuszu oraz pełnić funkcję głównego czynnika stabilizacji w rejonie Bałtyku i w Europie Środkowo-Wschodniej.

Przyjęcie przez Polskę wskazanych funkcji jest uwarunkowane kontynuowaniem wysiłków w celu modernizacji swoich sił zbrojnych i infrastruktury obronnej oraz wnoszenia systematycznie wkładu w system obronny NATO.

4.3.2. Uwarunkowania związane z modernizacją SZ RP

Nadchodzące lata przyniosą programowi modernizacji SZ RP różne zagrożenia. Realizacja tego programu zależy od następujących czynników: etapowych, systematycznych i skutecznych działań podejmowanych do 2012 roku; racjonalnego wyboru i korygowaniem priorytetów modernizacji z roku na rok oraz w skali kilkuletniej, a także starannego korygowania przedsięwzięć modernizacji technicznej (przebrajania) sił zbrojnych.

Skuteczność modernizacji SZ RP powinna polegać na etapowym budowaniu docelowego modelu, który gwarantowałby armię o wymaganej elastyczności i możliwościach adaptacji do wykonywania różnorodnych zadań w wielonarodowych strukturach.

Według poglądów analityków zachodnich,⁸¹ Polska powinna modernizować swoje siły zbrojne w czterech etapach, czyli tworzenia nowych sił zdolnych do:

1. Obrony granic państwowych.
2. Udzielenia pomocy w obronie sojuszników z Europy Środkowej.
3. Udziału w misjach NATO na terytorium Europy.
4. Uczestnictwa w misjach Sojuszu na terytoriach poza europejskich.

Etapów tych nie należy traktować rozłącznie, lecz trzeba łączyć je w jeden proces.

Racjonalność priorytetów modernizacji SZ RP powinna dotyczyć wyboru przedsięwzięć zapewniających zdolność do samoobrony państwa i uczestnictwa w misjach NATO oraz do skutecznego działania w zintegrowanych strukturach.

Do przedsięwzięć tych należą:

1. Dopasowanie struktur polskich sił zbrojnych do natowskich w celu uzyskania podstawowego stopnia interoperacyjności.
2. Wymiana i uzupełnianie uzbrojenia w celu uzyskania minimalnego stopnia kompatybilności SZ RP z PSZ NATO.

⁸¹ Źródło: Raport Departamentu Bezpieczeństwa Międzynarodowego MON: „Pola polityka obronna oraz struktury SZ RP w warunkach rozszerzenia NATO”. 1997 rok.

3. Modernizacja infrastruktury wojskowej na terytorium Polski, zakwalifikowanej do wspólnej infrastruktury Sojuszu.

4. Utrzymywanie na zadawalającym poziomie Sił Reagowania Kryzysowego.

Modernizacja głównych sił obronnych powinna przebiegać systematycznie tak, aby w 2012 roku zbliżyć się do średniej NATO w dziedzinach systemów dowodzenia i uzbrojenia.

Korygowanie modernizacji technicznej SZ RP jest ściśle związane z sytuacją ekonomiczno-finansową państwa, śledzeniem rozwoju technologii i produkcji nowoczesnego uzbrojenia oraz przemian w NATO i rozwoju sytuacji polityczno-wojskowej, od której zależy uzyskanie dostępu do techniki nowej generacji.

Modernizację techniczną sił zbrojnych RP powinna cechować określona systematyzacja, co oznacza realizację kolejno w ciągu 15-lecia następujących procesów: modernizację systemów uzbrojenia eksploatowanych w wojsku i mających kilkunastoletnią perspektywę dalszej eksploatacji; wprowadzanie nowych wzorów uzbrojenia kompatybilnych z NATO, początkowo niskiej i średniej klasy, a później nowej generacji.

Według opinii natowskich analityków najwyższe priorytety powinny otrzymywać: technika i urządzenia wykorzystywane w dowodzeniu: sprzęt łączności i informatyczny oraz zautomatyzowane systemy dowodzenia, a także wyposażenie obiektów zabezpieczających przyjęcie wojsk sojuszniczych na terytorium Polski.

Wojska Lądowe będą zmuszone w okresie 15-20 lat wymienić swoje systemy uzbrojenia niemal całkowicie. Oznacza to, że średnio w roku wdrażać trzeba będzie do wojsk ~ 50 czołgów oraz ~ 75 - 100 BWO. Największe problemy będzie stwarzać wprowadzenie nowych wzorów śmigłowców uderzeniowych.

Wojska Lotnicze i Obrony Powietrznej stoją przed problemami dalszej redukcji do 40% stanu obecnego oraz wprowadzenia do eksploatacji ~100 nowych samolotów, a następnie wycofania z eksploatacji ~150

samolotów starych wzorów i zastąpienie ich nowoczesnymi (F16, F18, F22⁸²).

Marynarka Wojenna będzie zmuszona do systematycznej, ale powolnej wymiany swoich okrętów. W pierwszej kolejności dotyczy to sprzętu bojowego, niezbędnego do wykonania zadań w ramach natowskich Sił Reagowania Kryzysowego.

W SZ RP istnieje problem wymiany ~200 wyrzutni rakiet ziemia-powietrze (Z-P). Nowe wyrzutnie przeciwlotnicze muszą być kompatybilne z lotnictwem i jego nowymi samolotami.

Wymiana pocisków i rakiet jest szczególnie ważnym uwarunkowaniem, będzie miała ogromny wymiar i przyniesie wiele problemów, między innymi ekologicznych, związanych z utylizacją i niszczeniem przestarzałych wzorów broni, rakiet i amunicji.

Wraz z wymianą broni trzeba będzie wprowadzać nowe rodzaje różnorodnych rakiet i amunicji do uzbrojenia Wojsk Lądowych, Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej oraz Marynarki Wojennej.

Szczególnie znaczenie mieć będzie modernizacja systemów gromadzenia zapasów wojennych oraz dystrybucji i dostaw rakiet i amunicji.⁸³

⁸² F 22 - *Eurofighter*, myśliwiec europejski najnowszej generacji, jeszcze nie produkowany.

⁸³ Prac dotyczących wskazanych systemów jeszcze nie podjęto nawet w sferze koncepcyjnej.

4.4. Uwarunkowania lingwistyczne integracji Polski z NATO

Przygotowanie kadr wojskowych ze znajomością języków obcych jest warunkiem koniecznym uzyskania interoperacyjności SZ RP z PSZ NATO. W latach dziewięćdziesiątych Polska systematycznie kształciła żołnierzy i pracowników cywilnych wojska w kraju i zagranicą w celu przygotowania ich do współpracy z Sojuszem.

Siły Zbrojne RP w 1998 roku wprowadziły natowski system oceny znajomości języków według STANAG-u 6001, w którym precyzyjnie określono wymagania językowe.

Kształcenie specjalistyczne i lingwistyczne w latach 1991-1998 odbywało się w akademiach i ośrodkach szkoleniowych Polski i Sojuszu.

W latach 1991-1997 w państwach NATO przeprowadzono różnego typu studia i kursy językowe, które ukończyło ~1250 oficerów.⁸⁴ studia uniwersyteckie 21 (RFN-13, USA-8); studia dowódczo-sztabowe 32 (Dania-2, Francja-16, USA-14); studia podyplomowe 132 (Francja-10, Kanada-1, RFN-24, USA-71, Wielka Brytania- 16); kursy doskonalące 583 (Francja-43, Hiszpania-90, Kanada-36, NATO-15, Norwegia- 3, PdP-118, RFN-67, USA-160, Wielka Brytania-47, Włochy-16) oraz kursy i staże językowe 476 (Dania-2, Francja-64, Kanada-143, Luxemburg-15, NATO-1, PdP-42, RFN-88, USA-62, Wielka Brytania-53, Włochy-6).

Istnieją zastrzeżenia dotyczące wadliwego systemu kierowania kadr na szkolenie językowe. Jego konsekwencją są i będą przesunięcia kadrowe, związane z koniecznością znajomości języków obcych (głównie angielskiego) przez osoby zajmujące określone stanowiska.

Na podstawie kilkuletnich doświadczeń siły zbrojne zbudowały system przygotowania kadr, który umożliwia nauczanie języków obcych w Polsce: ~1100 osób rocznie, w tym ~800 języka angielskiego.

W 1997 roku wojsko dysponowało⁸⁵ ~3 tysiącami żołnierzy z potwierdzoną znajomością języka angielskiego.

⁸⁴ Źródło: „Przegląd Środkowoeuropejski” nr 22/1998 s.14.

⁸⁵ Źródło: „Polska Zbrojna” nr 52 z grudnia 1998 roku s.20.

W 1998 roku ich liczba wzrosła do 6,3 tys., ale swobodnie porozumiewać się po angielsku mogło 92 oficerów i 2 chorążych posiadających status tłumacza oraz 577 oficerów z 3 stopniem znajomości języka (biegły).

Uwarunkowania lingwistyczne dotyczą osób na określonych stanowiskach w siłach zbrojnych. Zgodnie z ustaleniami z NATO, umiejętnością porozumiewania się w języku angielskim w zakresie terminologii specjalistycznej i procedur dowodzenia muszą opanować do 2000 roku: w siłach reagowania: dowódcy i oficerowie sztabów, personel stacji radiolokacyjnych, piloci, kluczowy personel okrętów oraz w siłach głównych: dowódcy i oficerowie sztabów, piloci i kontrolerzy ruchu lotniczego.

Liczbę stanowisk, których zajmowanie wymaga znajomości języka angielskiego oszacowano na ~2 tysiące. Przyjęto, że w każdej instytucji MON powinno być 4-6 oficerów znających język angielski na wymaganym poziomie.

Prognozowany wzrost liczby osób znających angielski i zaangażowanych w wojsku wyniesie w 1999 roku dodatkowo ~3 tys., a w latach 2000-2001 odpowiednio 8 i 10 tysięcy.

Przedstawione liczby świadczą o słabym opanowaniu języków obcych przez kadrę sił zbrojnych. Znajomość języków obcych będzie nadal w wojsku barierą trudną do pokonania, głównie ze względu na dużą rotację kadr. Mamy w wojsku zbyt małą liczbę oficerów mówiących dobrze językami angielskim, niemieckim i francuskim.

Intensyfikacja nauczania języków obcych w szkołach wojskowych oraz rozwój kontaktów z Sojusznikami jest warunkiem pokonania bariery lingwistycznej.

4.5. Konkluzje

1. W mijającym dziesięcioleciu w SZ RP miały miejsce radykalne przemiany, na które decydujący wpływ wywarły:

- a) zerwanie ze strategią byłego Układu Warszawskiego oraz przyjęcie przez Polskę nowej polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej, spójnej z koncepcją strategiczną NATO;
- b) wdrażanie cywilnej i demokratycznej kontroli nad siłami zbrojnymi;
- c) systematyczna restrukturyzacja i redukcja w oparciu o traktat rozbrojeniowy CFE, udział w programie „Partnerstwa dla Pokoju”, dialog i negocjacje z Sojuszem.

2. Polska dysponuje rządowym programem modernizacji sił zbrojnych w latach 1998-2012. Możliwości jego realizacji są ograniczone następującymi zagrożeniami:

- a) integracją z Unią Europejską po 2002 roku, która osłabi znaczenie integracji RP z NATO;
- b) wznowieniem spłat zadłużenia zagranicznego z początku lat 90-tych przez Polskę.

Uwarunkowania te pojawią się w sferze ekonomiczno-finansowej i przyniosą siłom zbrojnym skutki negatywne.

3. Polska nie dysponuje programem modernizacji infrastruktury obronnej, obejmującym całościowo tą problematykę. Jego opracowanie i wdrażanie warunkuje prawidłową realizację programu „Armia 2012”.

Dopóki programy modernizacji sił zbrojnych oraz modernizacji infrastruktury obronnej nie zostaną skorelowane, dopóty będzie utrzymywała się sytuacja sprzyjająca perturbacjom i regresowi systemu obronnego RP.

4. Polska polityka bezpieczeństwa i strategia obronna spełniły swoją rolę w pierwszym etapie integracji z Sojuszem.

Na realizację kolejnych etapów integracji RP z NATO będzie miała wpływ zmodyfikowana koncepcja strategiczna Sojuszu, oczekiwana przez państwa członkowskie.

Koncepcja ta wpłynie zasadniczo na narodową politykę bezpieczeństwa i strategię obrony oraz na modernizację sił zbrojnych i infrastruktury obronnej Polski.

5. Przygotowanie kadr wojskowych do współpracy z NATO jest warunkiem sprawnej integracji SZ RP ze strukturami militarnymi Sojuszu. Dotychczasowe działania w zakresie kształcenia merytorycznego i nauczania języków obcych przyniosły efekty mniejsze, niż zakładano.

Zastrzeżenia budzi system kierowania kadr do uczelni w kraju, a szczególnie za granicę. Nie gwarantuje on pozostawania w służbie oficerów, przygotowanych do współpracy z NATO, w wystarczająco długim okresie.

R o z d z i a ł 5

UWARUNKOWANIA EKOLOGICZNE INTEGRACJI POLSKI Z NATO

5.1. Zagrożenia i szkody ekologiczne powstające w środowisku na skutek stacjonowania wojsk

5.1.1. Skutki ekologiczne eksploatacji techniki wojskowej

Uzbrojenie i sprzęt wojskowy, jak wszystkie urządzenia techniczne, podlegają procesom starzenia fizycznego.⁸⁶

Ich granicę wyznaczają bezpieczeństwo użytkowania i opłacalność eksploatacji. Wstrzymywanie procesów modernizacji technicznej wojsk prowadzi do przekraczania wskazanych granic.

W wojsku eksploatuje się coraz większą liczbę urządzeń technicznych przestarzałej konstrukcji, nie uwzględniającej wymagań proekologicznych, a więc hałasującego, wydzielającego nadmierne ilości spalin i promieniowania różnego rodzaju oraz zużywającego za dużo energii i paliw. W efekcie rosną góry śmieci z odpadami eksploatacyjnymi, często toksycznymi.

⁸⁶ Więcej na ten temat w [10] s.54.

Użytkowanie maszyn, w tym techniki wojskowej, przynosi korzyści i ułatwienia w działaniu, ale także szkody dla środowiska. Technika wojskowa jest potencjalnym źródłem zagrożeń dla środowiska i życia i jest konstruowana tak, że jej głównym celem jest skuteczne niszczenie różnorodnych obiektów.

*CZYNNIKI DEWASTACJI ŚRODOWISKA*⁸⁷ ujawniają się coraz intensywniej, wraz z postępującymi w czasie procesami fizycznego starzenia maszyn i wstrzymywaniem modernizacji technicznej wojsk.

Do głównych czynników powodujących niszczenie środowiska należą emisje: drgań akustycznych, spalin, promieniowania oraz wytwarzanie odpadów eksploatacyjnych.

Emisja drgań akustycznych ma swoje źródła w elementach obrotowych maszyn (np. wałów napędowych, wirników, śmigieł) oraz w przepływach gazów wylotowych i strumieni powietrza chłodzącego, które powodują hałas (drgania akustyczne powyżej 30 dB są uważane za próg szkodliwości dla organizmów żywych).

Skutki hałasu są zróżnicowane, odbierane w sposób indywidualny i szkodliwe nie tylko dla słuchu. Hałas wywołuje zaburzenia psychiczne (~30-40 dB), polegające na powstawaniu uczucia niepokoju, źle wpływa na układy pokarmowy (~60-70 dB) i wegetatywny, wzrok, słuch i odruchy, a także jest przyczyną bólu fizycznego (~110-130 dB).

Szczególnie uciążliwe są fale uderzeniowe (akustyczne) wywoływane przez samoloty podczas uzyskiwania prędkości naddźwiękowych oraz kolumny pojazdów wojskowych podczas zajmowania rejonów alarmowych.

Infradźwięki są falami dźwiękowymi o częstotliwości mniejszej niż 16 Hz, niestyszalnymi dla ucha ludzkiego. Ich źródłem są głównie silniki wysokoprężne, śmigłowce, samoloty naddźwiękowe, a ściślej elementy obrotowe maszyn. Do emisji infradźwięków dochodzi w określonych przedziałach prędkości obrotowych.

⁸⁷ Źródło: E. Chylak, Ekologiczne aspekty eksploatacji maszyn (w:) materiały konferencji „TRANS'97” na temat: „Wspólna Europa, szanse i zagrożenia dla transportu”, SGH, Warszawa 1997.

Skutkiem infradźwięków jest rezonans narządów wewnętrznych w organizmach żywych, a objawami są: strach, bóle głowy, nudności, zaburzenia równowagi i wzroku oraz zmęczenie.

Przeciwdziałanie drganiom akustycznym polega głównie na eliminowaniu z eksploatacji maszyn emitujących drgania dźwiękowe, przekraczające dopuszczalne normy.

Profilaktyka polega na egzekwowaniu od użytkowników maszyn eksploatacji w zakresie osiągow nie zakłócających środowiska, stosowania tłumików hałasu i ekranów akustycznych.

Emisja spalin jest najpoważniejszym problemem ekologicznym. Maszyny spalają ogromne ilości paliw. Ich składowanie zagraża środowisku. Istnieją ściśle związki między czasem eksploatacji a zawartością związków zatruwających środowisko.

Skutki emisji spalin są zatrważające w skali globu ziemskiego.

Związki ołowiu są silnie toksyczne dla organizmów żywych. Zatrucia następują drogą pokarmową i oddechową. Związki te blokują wytwarzanie hemoglobiny, uszkodzają układ nerwowy (mózg), zakłócają pracę serca, wątroby, nerek i są trudno usuwalne z organizmu. Związki ołowiu pochodzące ze spalin gromadzą się w warstwie powierzchniowej gleby, a dostając się do atmosfery rozpraszają się po całym globie. Tlenek węgla i węglowodory nie spalone w pełni powodują zmiany w układzie krwiotwórczym i nerwowym oraz w narządach mięsnych. Tlenki azotu działają toksycznie, powodują nieodwracalne zmiany dróg oddechowych i układu sercowo-naczyniowego, działają na psychikę. Dwutlenek siarki działa toksycznie powodując podrażnienia szpiku kostnego, śledziony i złą przemianę materii.

Przeciwdziałanie szkodliwej emisji spalin polega na utrzymywaniu w normie parametrów eksploatacyjnych maszyn poprzez systematyczną regulację dysz i gaźników, eliminowaniu z eksploatacji maszyn emitujących nadmierne ilości spaliny, wprowadzanie paliw, które są mniej uciążliwe dla środowiska.

Promieniowanie nie jest do końca poznane, a szczególnie jego szkodliwe działanie na środowisko.

Promieniowanie jonizujące wywołuje jonizację atomów i cząstek w organizmach żywych. Właściwość taką posiadają strumienie jonów helu (promieniowanie alfa), elektronów (promieniowanie beta), fotonów (promieniowanie gamma), neutronów oraz promieniowanie rentgenowskie (promieniowanie x).

Do promieniowania jonizującego zalicza się też promieniowanie elektromagnetyczne (promienie gamma i x).

Źródłami promieniowania jonizującego są urządzenia, których elementami są oscyloskopy, oscylografy i kineskopy.

Najbardziej szkodzą środowisku urządzenia występujące masowo: telewizory kolorowe, monitory komputerów, aparaty rentgenowskie i diagnostyczne, stacje radiolokacyjne na samolotach, okrętach, do obsługi lotnisk, obrony przeciwlotniczej, nadajniki RTV, telefony komórkowe.

Skutki promieniowania jonizującego są nieodwracalne. Jonizacja powoduje zmiany chemiczne i genetyczne w komórkach i tkankach, zależnie od ilości dostarczonej energii. Zmiany te mogą wystąpić w kolejnych pokoleniach.

Oglądanie telewizji kolorowej z odległości ~2 m jest niebezpieczne dla zdrowia. Najwrażliwsze na promieniowanie jonizujące są narządy rozrodcze, układ krwionośny, oczy, jelita i skóra. Bardziej wrażliwe są komórki organizmów młodocianych.

Napromieniowanie powoduje uszkodzenia somatyczne: powstawanie komórek nowotworowych (rak skóry, białaczka) i zmiany genetyczne (opóźnianie wzrostu, skracanie życia). Objawami napromieniowania są wymioty, krwawe biegunki, odwodnienie i ogólne zatrucie organizmu, wywołane produktami rozpadu zniszczonych tkanek.

Promieniowanie elektromagnetyczne wysokiej częstotliwości dotyczy fal długości ponad 1 mm. Ich źródłem są maszyny, w których znajdują się generatory - na przykład: w urządzeniach radiokomunikacyjnych, przemysłowych, medycznych, elektrycznych i elektronicznych, wytwarzające pola elektromagnetyczne wysokiej częstotliwości.

Skutki oddziaływania pól elektromagnetycznych zagrażają zdrowiu i życiu, ponieważ wywołują zaburzenia w regulacji cieplnej organizmów i psychice, polegające na nadmiernej wrażliwości, bezsenności, depresji, osłabieniu pamięci i koncentracji oraz w strukturach komórek.

Promieniowanie elektromagnetyczne niskiej częstotliwości dotyczy głównie linii przesyłowych wysokiego napięcia, wytwarzających pola szkodliwe dla organizmów żywych.

Przeciwdziałanie napromieniowaniu polega na stosowaniu ekranów, promieniowaniu w oznaczonym czasie, stosowaniu odzieży ochronnej, oznakowaniu stref promieniowania.

Wytwarzanie odpadów eksploatacyjnych w najwyższym stopniu zagraża środowisku i jest nieuniknione. Z upływem czasu zachodzi potrzeba utylizacji materiałów eksploatacyjnych: paliw, części wymiennych, amunicji i rakiet, MPS, co wymaga sprawdzonych procedur oraz ogromnych nakładów finansowych.

Skutki wytwarzania odpadów eksploatacyjnych są niebezpieczne dla środowiska i życia. Odpady stałe, porzucone lub zgromadzone wraki maszyn i ich elementów, zwłaszcza opon i części elektronicznych, są problemem ekonomicznym, polegającym na odzyskiwaniu elementów nadających się do ponownego wykorzystania.

Przeciwdziałanie zaśmiecaniu środowiska opiera się na skutecznym motywowaniu finansowym procesów wykorzystywania odpadów i ich przetwarzaniu.

REFLEKSJE, które nasuwają się w związku z negatywną stroną eksploatacji techniki wojskowej, zawierają się w pytaniach:

1. Jak badać skutki eksploatacji techniki wojskowej?
2. Jaki jest obecny stan zdrowia organizmów żywych w środowisku degradowanym eksploatacją techniki wojskowej?
3. Jak skutecznie minimalizować oddziaływanie czynników degradacji środowiska, których źródłem jest technika wojskowa?
4. Jak podnosić poziom oświaty i wychowania w zakresie proekologicznej eksploatacji techniki wojskowej?

5. Jakie procedury proekologiczne wprowadzić do modernizacji technicznej SZ RP?

5.1.2. Skutki ekologiczne eksploatacji infrastruktury wojskowej w Polsce

Obiekty wojskowe zajmują 274 tys. hektarów, co stanowi ~0,88% ogólnej powierzchni kraju (31.269 tys. ha).

W stosunku do powierzchni zajmowanej przez użytki rolne (18.760 tys. ha), czy przez poszczególne gałęzie przemysłu, wojsko jest niedużym udziałowcem w eksploatacji środowiska.

Do głównych czynników zanieczyszczenia środowiska w wyniku użytkowania infrastruktury przez wojsko należy eksploatacja: kotłowni, ujęć wody i oczyszczalni ścieków, lotnisk, magazynów paliw, poligonów, a także unieszkodliwianie i utylizacja odpadów.

Eksploatacja kotłowni w wojsku ma wpływ na zanieczyszczenie powietrza. Zapotrzebowanie roczne na energię ciepłą dla obiektów wojskowych wynosi ~4,5 GW, z czego 25% to ciepło zakupione, a 75% jest produkowane przez 2603 kotłownie będące własnością WP.⁸⁸

Większą część, bo 2376 stanowią kotłownie na paliwa stałe, 119 na paliwa gazowe, 84 na paliwa olejowe i 24 na energię elektryczną.

Produkcja mocy w kotłowniach na paliwa stałe kształtuje się następująco: 1908 małych kotłowni dysponuje mocą poniżej 1 MW każda, 401 kotłowni - 1-5 MW, 45 kotłowni - 5-10 MW, a 22 kotłownie - mocą powyżej 10 MW.

Ciepłownie należące do wojska oraz sieci przesyłowe są przestarzałe, w znacznym stopniu wyeksploatowane i o niskiej sprawności technicznej.

Skutkiem eksploatacji przestarzałych systemów grzewczych w wojsku jest emisja znaczących ilości pyłów i gazów do atmosfery.⁸⁹

⁸⁸ Źródło: materiały z konferencji n. t. „Ekologiczne aspekty funkcjonowania sił zbrojnych” s.60, Warszawa 18.11.1998.

⁸⁹ Nie znane są wyniki badań emisji zanieczyszczeń do atmosfery z kotłowni należących do WP.

Siły zbrojne podejmują działania w celu minimalizacji emisji zanieczyszczeń do atmosfery w oparciu o „Program działań na rzecz oszczędności energii w kompleksach wojskowych, który obejmuje: przebudowę ciepłowni w celu zamiany paliw stałych na paliwa ekologiczne (gaz, olej opałowy, energia elektryczna); likwidację kotłowni małych, opalanych paliwami stałymi; ocieplanie budynków oraz hermetyzację instalacji przesyłowych.

W 1998 roku zlikwidowano 165 małych kotłowni, zmodernizowano 227 (przejście na paliwa ekologiczne) i 240 instalacji przesyłowych oraz ocieplono ponad 200 budynków. Zużycie paliw stałych zmniejszono o ~34%.

Dzięki tym działaniom zmniejszyła się emisja zanieczyszczeń do atmosfery, co powinno zostać potwierdzone wynikami stosownych badań.

Prognozy wskazują, że do 2005 roku ~30% systemów dostarczania energii cieplnej w wojsku zostanie zmodernizowanych.

Eksploatacja ujęć wody i oczyszczalni ścieków dotyczy 1081 ujęć wody, które są wyeksploatowane w ~41% i 219 oczyszczalni, które są zużyte w ~36%.

Oczyszczalnie komunalne, eksploatowane w wojsku, głównie mechaniczne redukują zanieczyszczenia stałe w ~60-70%.

Większość myjni pojazdów w jednostkach wojskowych nie ma zamkniętego obiegu wody, a technologie wychwytywania produktów ropy naftowej stosowane w myjniach są mało skuteczne.

W 1998 roku ~115 oczyszczalni ścieków nie odpowiadało normom. Wojsko wykonuje prace modernizacyjne w zakresie ochrony wód budując lub unowocześniając kolektory ściekowe, oczyszczalnie ścieków i systemy kanalizacyjne oraz stacje odolejania wód.

Unieszkodliwianie odpadów w jednostkach wojskowych jest problemem dotyczącym głównie źródeł światła i odpadów szpitalnych.

Nową technologię niszczenia zużytych źródeł światła stosuje się obecnie w ~70 oddziałach według następujących zasad:

1. Wybór oferenta źródeł światła uzależnia się od uzyskania informacji o szkodliwości produktu dla środowiska, sposobach składowania i niszczenia po zużyciu.
2. Jednostka wojskowa opracowuje system gromadzenia i transportu zużytych świetlówek i żarówek do miejsca niszczenia.
3. Pojemniki przystosowane do składowania i transportu zużytych źródeł światła dostarczają firmy, z którymi wojsko zawiera umowy. Są one zobowiązane do unieszkodliwiania odpadów zgodnie z przepisami oraz do prowadzenia szkoleń w wojsku z dziedziny gospodarowania odpadami niebezpiecznymi dla środowiska.

Odpady szpitalne szacuje się rocznie na ~700-800 ton i obecnie zakazano ich spalania w zwykłych kotłowniach. W 10 szpitalach odpady są niszczone w spalarniach przystosowanych do tego celu, z 8 szpitali odpady są niszczone przez firmy, z którymi wojsko zawiera umowy, w 8 szpitalach funkcjonują lokalne spalarnie.

5.1.3. Skutki ekologiczne eksploatacji poligonów w Polsce

Poligony pełnią funkcję najważniejszą w szkoleniu wojsk; są one imitatorami pola walki, na którym ćwiczy się żołnierzy w używaniu środków pozoracji pola walki, manewru, strzelania bojowego. Zajęcia te dewastują środowisko.

Szkody i zagrożenia, które powstają na skutek eksploatacji poligonów bez troski o środowisko ilustrują wyniki badań ekologicznych miejsc stacjonowania wojsk Federacji Rosyjskiej, przeprowadzonych po opuszczeniu przez nie Polski.⁹⁰

Wojska rosyjskie zajmowały 70 tysięcy hektarów powierzchni kraju i były rozlokowane w 59 obiektach.

⁹⁰ Źródło: Raport końcowy Głównego Inspektora Ochrony Środowiska n. t. „Identyfikacja i wycena szkód ekologicznych, spowodowanych przez stacjonujące w Polsce wojska Federacji Rosyjskiej”, Warszawa 1994.

Badania prowadzono 21 obiektach rozlokowanych na powierzchni 60 tys. ha, uznanych za najbardziej zniszczone i dotyczyły oceny jakościowej i ilościowej oraz wyceny finansowej zanieczyszczeń, zniszczeń i skażeń środowiska.

Celem badań było wskazanie prac zabezpieczających i rekultywacyjnych, pilnych i docelowych, które należy podjąć, aby ochronić środowisko.

Badaniami, które rozpoczęto w 1991 roku, objęto następujące objekty:

1. Poligony w miejscowościach: *STRACHÓW, ŚWIĘTOSZÓW, BORNE SULINOWO, ŚWIDNICA-WITOSZÓW* o łącznej powierzchni ~54 tys. ha.
2. Lotniska w miejscowościach: *BAGICZ, KRZYWA, LEGNICA, WSCHOWA, BRZEG, CHOJNA, KLUCZEWO, STARA KOPERNIA, SZPROTAWA* o łącznej powierzchni ~5 tys. ha.
3. Port wojenny *ŚWINOUJŚCIE* o powierzchni 153,5 ha.
4. Bazy: paliw, transportowe i magazyny w miejscowościach: *KĘSZYCA, WĘDRZYN-TRZEMIESZNO, SZCZECINEK, DUNINÓW, KARCZMARKA, RASZÓWKA, JANKOWA ŻAGAŃSKA* o łącznej powierzchni ~1,1 tys. ha.

Wyniki badań przeprowadzonych w latach 1991-1994 były następujące:

1. Zanieczyszczeniu lub zniszczeniu uległy:

a) *grunty*

- produktami ropopochodnymi o objętości ~18,4 mln m³ na powierzchni ~406 ha. Za szczególnie niebezpieczne uznano zanieczyszczenie strefy saturacji (zawodnionej) o objętości ~5,2 mln m³;
- substancjami chemicznymi, szkodliwymi i trującymi, o objętości ~0,97 mln m³ na powierzchni ~22 ha;

b) *wody*

- -podziemne I warstwy wodonośnej na obszarze ~6,5 tys. ha, o objętości ~145 mln m³. Uznano je za niezdatne do picia i na potrzeby gospodarcze;
- -zbiorniki wód powierzchniowych o wielkości ~17,5 ha;

c) *lasy* na powierzchni ~38,1 ha;

d) *warstwa glebowo-roślinna* na powierzchni ~15,3 ha;

e) *miejsca składowania odpadów* na powierzchni ~98 ha.

Badane obiekty nie były skażone bojowymi środkami trującymi i nie stwierdzono skażeń promieniotwórczych. Wskazane szkody wyceniono na 52,2 mln PLN, a największą część tej kwoty stanowią koszty zanieczyszczenia gruntu oraz wód podziemnych produktami ropopochodnymi.

2. W 15 obiektach stwierdzono warstwę pływającą paliw o objętości ~95 tys. m³ na powierzchni wód podziemnych oraz na wierzchu warstwy nieprzepuszczalnej o grubości do 5 m i łącznej powierzchni ~90 ha.

3. Uznano, że we wszystkich badanych obiektach należy: zorganizować obserwację lokalną wód podziemnych i powierzchniowych; usunąć produkty ropopochodne z gruntu, wód i warstwy nieprzepuszczalnej; prowadzić rekultywację składowisk odpadów i terenów zanieczyszczonych substancjami chemicznymi; oczyścić zbiorniki wód powierzchniowych z odpadów, a także wykonać drenaż zaporowe.

Wartość wskazanych prac oszacowano na 2,3 mln PLN.

Wojsko Polskie przejęło po armii rosyjskiej 1007 budynków i budowli rozlokowanych na pow. ~15,5 tys. ha, a w tym wiaty, ukrycia wojskowe, rampy kolejowe, hydrofornie, oczyszczalnie ścieków.

W większości obiekty te nie nadają się do eksploatacji ze względu na zanieczyszczone środowisko, zły stan techniczny, brak infrastruktury i wyposażenia.

Za najpilniejsze w 1998 roku uznano następujące prace w:

1. Legnicy i we Wrocławiu modernizację sieci kanalizacyjnej o długości łącznej ~10 tys. mb;
2. Świątoszowie: zakończenie modernizacji oczyszczalni ścieków, stacji uzdatniania wody i hydrofornii, sieci wodociągowej, czyszczenie kanałów kanalizacyjnych (~15 tys. mb), modernizację 4 kotłowni, porządkowanie gospodarki wodno-ściekowej;
3. Świnoujściu: budowę sieci kanalizacyjnej i podłączenie jej do przepompowni ścieków.

Obiekty przejęte po wojskach rosyjskich wymagają inwestycji proekologicznych i budowlanych w zakresie, na który wskazują wyniki badań poligonów, lotnisk i składów. W latach 1998-2002 przewiduje się wydatkować na ten cel kwotę ~100 mln PLN

5.2. Prawo, cele i zadania SZ RP w ochronie środowiska

5.2.1. Podstawy prawne działalności proekologicznej SZ RP

Zgodnie z prawem SZ RP podlegają wszystkim regulacjom normatywnym obowiązującym w państwie, a w tym dotyczącym ochrony środowiska. Działalność SZ RP w zakresie ochrony środowiska, podobnie jak w innych państwach NATO, opiera się na przepisach prawa narodowego, którego podstawy tworzą stosowne ustawy i przepisy wykonawcze do tych ustaw.

Odpowiedzialność za ochronę środowiska przez SZ RP i respektowanie prawa ekologicznego w wojsku ponosi minister obrony narodowej zgodnie z uchwałą o ochronie i kształtowaniu środowiska (art.89) oraz rozporządzeniem Rady Ministrów z 1996 roku w sprawie szczegółowego zakresu działania ministra obrony narodowej.

Ochronę i kształtowanie środowiska reguluje właściwa ustawa,⁹¹ która daje podstawy ochrony środowiska, powierzchni Ziemi, zasobów naturalnych, powietrza, wody, flory i fauny.

Ustawa, kilkakrotnie nowelizowana, określa obowiązki w zakresie ochrony powietrza, zapobiegania hałasowi i drganiom akustycznym, ochrony przed promieniowaniem i odpadami.

Gospodarkę i ochronę zasobów wód reguluje ustawa „Prawo wodne”.⁹² Określa ona obowiązki i uprawnienia administracji samorządowej w takich dziedzinach jak: korzystanie z wód, ochrona przed powodzią oraz budownictwo wodne.

Gospodarkę odpadami reguluje stosowna ustawa⁹³, określająca kompetencje administracji samorządowej w: postępowaniu z odpadami, wydawaniu zezwoleń na wytwarzanie odpadów niebezpiecznych, ich transport i unieszkodliwianie oraz ustalaniu opłat za składowanie odpadów.

⁹¹ Dz. U. Nr 49 poz. 196 z 1994 r. z późniejszymi zmianami.

⁹² Dz. U. Nr 38 poz. 230 z 1974 r., zastąpiona nowym aktem prawnym z 1990 roku.

⁹³ Dz. U. Nr 96 poz. 592 z 1997 r. z późniejszymi zmianami.

Korzystanie ze środowiska reguluje ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym⁹⁴ w zakresie kompetencji i wydawania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu.

Ochronę przyrody reguluje stosowna ustawa,⁹⁵ która ustanawia kompetencje administracji państwowej i samorządowej w kwestiach uznawania terenów za obszary chronionego krajobrazu, parki krajobrazowe, rezerwaty przyrody.

Ustawa określa status dyrektora parku narodowego, tryb nadawania uprawnień społecznego opiekuna przyrody, prowadzenia rejestru rezerwatów, parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu oraz prowadzenie indywidualnych form ochrony przyrody.

Ochronę lasów reguluje ustawa o prowadzeniu gospodarki leśnej.⁹⁶ Określa ona zadania administracji samorządowej, dotyczące inwentaryzacji lasów i ich planowego urządzania, dotowania zalesiania gruntów, cechowania drewna, uznawania lasów za podlegające ochronie.

Łowiectwo jest przedmiotem ustawy⁹⁷, w której dokonano zmian w kompetencjach między wojewodą a starostą, któremu przyznano prawo wydawania decyzji na: chwytanie i przetrzymywanie zwierzyny, hodowanie i posiadanie chartów, wydzierzawianie obwodów łowieckich, odstrzał lub odławianie zwierzyny.

Korzystanie z bogactw podziemnych reguluje ustawa o prawie geologicznym i górniczym⁹⁸ w zakresie wydawania koncesji na poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie kopalin pospolitych oraz informowania o prowadzeniu prac geologicznych.

Nadzorowanie ochrony środowiska reguluje ustawa o Inspekcji Ochrony Środowiska⁹⁹, która określa obowiązki i kompetencje głównego i wojewódzkich inspektorów ochrony środowiska, zasady

⁹⁴ Dz. U. Nr 89 poz. 415 z 1994 r. z późniejszymi zmianami.

⁹⁵ Dz. U. Nr 114 poz. 492 z 1991 r. z późniejszymi zmianami.

⁹⁶ Dz. U. Nr 101 poz. 444 z 1991 r. z późniejszymi zmianami.

⁹⁷ Dz. U. Nr 147 poz. 713 z 1995 r. z późniejszymi zmianami.

⁹⁸ Dz. U. Nr 27 poz. 96 z 1994 r. z późniejszymi zmianami.

⁹⁹ Dz. U. Nr 77 poz. 335 z 1991 r. z późniejszymi zmianami.

tworzenia delegatur inspektoratu ochrony środowiska oraz obowiązki i kompetencje administracji samorządowej.

5.2.2. Cele i zadania SZ RP w działaniach proekologicznych

Główne cele działań proekologicznych podejmowanych przez SZ RP są zgodne z prawem polskim, polityką ekologiczną państwa oraz oczekiwaniami NATO, które od początku swego istnienia przywiązuje duże znaczenie do ochrony środowiska. Cele te dotyczą: ochrony środowiska (zasobów naturalnych, przyrody) na obszarach administrowanych przez wojsko; zapobiegania degradacji środowiska (powstawania zagrożeń i szkód); a także likwidacji skutków degradacji środowiska z winy SZ RP oraz przygotowania ich do udziału w akcjach usuwania szkód i skutków katastrof ekologicznych.

Osiągnięcie wskazanych celów wymaga konsekwentnej realizacji zadań z zakresu ochrony środowiska, które powinny być ściśle związane z codziennym funkcjonowaniem SZ RP.

Zadania te skupiają się w działalności szkoleniowej, eksploatacji infrastruktury wojskowej, działalności badawczej, rozwojowej i wdrożeniowej. Dotyczą one głównie:

1. *W działalności szkoleniowej:*

- eksploatacji techniki wojskowej zgodnie z wymaganiami i zasadami ochrony środowiska. Szczególnie dotyczy to emisji promieniowania (np. przez stacje radiolokacyjne) i wykonywania lotów przez samoloty dyżurne;
- eksploatacji poligonów i ośrodków szkoleniowych przy jednostkach wojskowych (strzelnice, place ćwiczeń) w sposób zgodny z prawem ekologicznym.

Istotne znaczenie ma utrzymywanie dyscypliny ekologicznej w poligonowych składach paliw i środków bojowych, ich transporcie, wykorzystywaniu substancji i materiałów niebezpiecznych, korzystanie ze środków pozoracji pola walki, podczas strzelań bojowych;

- edukacji ekologicznej, która jest podstawą racjonalnych postaw żołnierzy w działaniach proekologicznych.

2. *W eksploatacji infrastruktury wojskowej:*

- przestrzegania norm ekologicznych w zakresie korzystania z obiektów koszarowych i gospodarczych (stołówki, łazienki, pralnie, piekarnie), urządzeń technicznych (kotłownie, przepompownie, oczyszczalnie ścieków, myjnie pojazdów, warsztaty) oraz uzbrojenia terenu (ujęcia wody, sieci wodno-kanalizacyjne, gazowe, instalacje elektryczne);
- inwestowania w utrzymanie na właściwym poziomie technicznym wskazanych obiektów i urządzeń;
- dążenia do poprawy dyslokacji infrastruktury wojskowej;
- racjonalizacji gospodarowania odpadami;
- racjonalizacji gospodarki materiałowej i energetycznej;
- ochrony żołnierzy przed hałasem, promieniowaniem, zanieczyszczeniami powietrza, gleby i wody.

3. *W działalności badawczej, rozwojowej i wdrożeniowej:*

- eliminowanie konstrukcji antyekologicznych w uzbrojeniu i sprzęcie wojskowym;
- wdrażanie nowoczesnych urządzeń i technologii do wojsk, służących ochronie środowiska.

5.3. Uwarunkowania determinujące ekologiczną integrację RP z NATO

5.3.1. Dostosowanie polskiego prawa ekologicznego do europejskiego

W 1994 roku zintensyfikowano prace w celu integracji prawa polskiego z europejskim po wejściu w życie uchwał Rady Ministrów (nr 16/1994 i 13/1997).

Uchwały te zobowiązywały do weryfikacji polskich aktów prawnych pod względem zgodności z prawem europejskim.

W dostosowywaniu prawa polskiego do prawa Unii Europejskiej ważną rolę spełnia „Biała księga komisji europejskiej w sprawie przygotowania krajów stowarzyszonych Europy Środkowej i Wschodniej do integracji z jednolitym rynkiem Unii Europejskiej”. Księga zawiera ~750 aktów prawnych, z czego ~60 dotyczy ochrony środowiska. Wprowadzenie ich w życie przebiega z oporami i opóźnieniem z powodu na ograniczonych możliwości gospodarczych i finansowych Polski.

W nowej Konstytucji RP z 1997 roku uwzględniono unijne zasady *zrównoważonego rozwoju* oraz zapobiegania zanieczyszczeniom i odpowiedzialności za szkody.

W nowelizacji ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska z 1997 roku uwzględniono także zasady: przezorności, zintegrowanego podejścia do ochrony środowiska oraz udzielania zezwoleń ekologicznych.

Polskie prawo w przeciwieństwie do europejskiego nie uwzględnia zasady stosowania najlepszych technologii i w niewielkim stopniu wykorzystuje zasadę programowania i planowania określonych działań proekologicznych.

Normowanie działań ekologicznych w polskim prawie występuje w „Polskich Normach”. W prawie europejskim normy techniczne dotyczące np. hałasu, drgań akustycznych, promieniowania - wskazywane są w prawie ekologicznym.

Polskie prawo uwzględnia już wiele zasad obowiązujących w prawie europejskim, na przykład: dostępu do informacji o stanie i ochronie

środowiska; obowiązku sporządzania ocen oddziaływania na środowisko; ograniczania zanieczyszczeń przemysłowych i ocen ryzyka; dbałości o jakość powietrza, gleby i wody; finansowania ochrony środowiska oraz zagospodarowania odpadów.

Istnieją znaczne różnice i rozbieżności w szczegółowych regulacjach prawnych dotyczących filozofii postępowania, terminologii i instrumentów prawnych.

5.3.2. Natowskie podejście do ochrony środowiska

Rozwój technologii i konstrukcji systemów uzbrojenia zagraża środowisku, czego dowodem były wojny światowe oraz konflikty regionalne. Obawy przed użyciem broni masowego rażenia są przejawem troski o przyszłość życia na Ziemi.

Stacjonowanie wojsk oraz ich działania bojowe niosą ze sobą zagrożenia i szkody w środowisku i mają wpływ na: stan (degradację) zasobów naturalnych: wody, czystego powietrza, nieskażonej gleby, a także perturbacje gospodarcze (trudności w eksporcie niezdrowej żywności), powstawanie epidemii wśród ludzi i zwierząt, konfliktów etnicznych, migracji ludności w poszukiwaniu lepszego miejsca, zamieszek w wyniku skażeń i szkód ekologicznych.

Rozumowanie takie ma swoje umocowanie prawne w art.2. Traktatu Waszyngtońskiego,¹⁰⁰ z którego wnioskuje się, że *właściwe kształtowanie środowiska zapewnia trwałą i zrównoważony rozwój społeczeństw.*

Rozwinięcie podejścia proekologicznego w NATO znalazło swój wyraz w:

1. Utworzeniu w 1969 roku *Komitetu do spraw Wyzwań Współczesnego Społeczeństwa (CCMS)*,¹⁰¹ którego zadaniem jest wykorzystywanie doświadczeń i zasobów państw zachodnich w rozwoju społeczeństw w zmieniających się warunkach politycznych i gospodarczych na świecie.

¹⁰⁰ Źródło: [73] s.37.

2. Opracowaniu „Programu Ochrony Środowiska dla Europy”, który obliguje Polskę do współpracy z CCMS poprzez popieranie dialogu między sektorami cywilnym i wojskowym oraz organizacjami ekologicznymi na rzecz ochrony środowiska, a także do opracowania narodowej polityki proekologicznej dla SZ RP.

5.3.3. Intensyfikacja współpracy proekologicznej RP z NATO

Siły Zbrojne RP od 1993 roku delegowały swoich przedstawicieli do współpracy ekologicznej na forum NACC, Komitetu Naukowego NATO (S.C. - Science Committee) i Komitetu do spraw Wyzwań Współczesnego Społeczeństwa (Committee on the Challenges of Modern Society - CCMS). Formami tej współpracy były seminaria, konferencje, warsztaty naukowe i studia pilotowe (ang. Pilot Study).

Komitet Naukowy NATO zaangażował się między innymi w ekologiczne badania podstawowe, pozostawiając CCMS praktyczne problemy z dziedziny ochrony środowiska, które były i są podejmowane w krajach członkowskich.

CCMS spełnia ważną rolę w tworzeniu warunków do wymiany doświadczeń i technologii z zakresu ochrony środowiska.

Studia pilotowe są podstawową formą współpracy na forum CCMS, w których uczestnictwo jest dobrowolne, a wyniki prac są dostępne dla państw członkowskich Sojuszu. Podejmowane tematy służą doskonaleniu metod postępowania proekologicznego w państwach NATO. Wyniki badań są adresowane do polityków i organizacji odpowiedzialnych za minimalizowanie szkodliwego wpływu funkcjonowania sił zbrojnych na środowisko. W latach 1993-1998, w ramach współpracy z CCMS zrealizowano ~40 studiów pilotowych¹⁰², prowadzi się obecnie ~27 prac, rozpatrywane są 4 projekty.

¹⁰¹ Ang. CCMS - Committee on the Challenges of Modern Society.

¹⁰² Źródło: materiały konferencji n. t. „Ekologiczne aspekty funkcjonowania SZ RP”, Warszawa 1998, s.23.

Do najbardziej interesujących polskie siły zbrojne tematów studiów pilotowych, w których uczestniczyli także polscy eksperci, zaliczono:¹⁰³

1. *Ekologiczne aspekty zagospodarowania byłych terenów wojskowych.* Celem studium pilotowego było opracowanie metod zarządzania procesem przejmowania zdegradowanych ekologicznie terenów przez administrację cywilną.

Opracowane metody rozwiązywania problemów finansowych, organizacyjnych i technicznych, dotyczących przekazywania terenów i obiektów wojskowych posłużyły do racjonalnego uporządkowania spraw związanych ze stacjonowaniem wojsk Federacji Rosyjskiej na terytorium Polski.

2. *Wymagania ekologiczne wobec sektora obronnego.* Celem studium pilotowego było porównanie wymagań i standardów stawianych sektorom obronnym w poszczególnych krajach NATO oraz wskazanie sposobów dostosowania sił zbrojnych do tych wymagań.

Wynikiem tych prac było powołanie w polskim MON Biura Ochrony Środowiska, które przekształcono w Oddział Ochrony Środowiska Departamentu Rozwoju i Wdrożeń MON. Konsekwencją tego było skierowanie kadr wojskowych na kursy ekologiczne w uczelniach NATO.

3. *Zarządzanie środowiskiem w sektorze obronnym.* Temat ten dotyczył opracowania modelu zarządzania ochroną środowiska w sektorze obronnym, tworzenia polityki ekologicznej, metod szacowania wpływu wojska na środowisko, planowania i finansowania działań proekologicznych, nadzorowania i kontrolowania stanu środowiska.

4. *Środowisko a bezpieczeństwo w aspekcie międzynarodowym.* Podstawą tematu były założenia, że zmiany klimatu, zubożenie warstwy ozonowej, klęski żywiołowe, zanieczyszczenia między graniczne zakłócają równowagę polityczną i militarną w skali regionu i globu. Niedobór zasobów naturalnych może prowadzić do migracji ludności i wywoływać konflikty.

¹⁰³ Tamże s.23.

5. *Transgraniczne problemy ekologiczne wynikające z działań i instalacji wojskowych.* Celem studium była identyfikacja obszarów zanieczyszczonych na skutek działalności wojskowej oraz ocena zagrożenia. Polska uzyskała informacje dotyczące stanu zagrożenia środowiska Bałtyku na skutek działań wojskowych oraz kierunków współpracy międzynarodowej.

6. *Symulatory jako środek redukcji wpływu ćwiczeń wojskowych na środowisko.* Prace dotyczyły możliwości rozszerzenia zastosowań symulatorów w szkoleniu wojsk ze względów nie tylko ekonomicznych lecz także ekologicznych w celu zmniejszenia obciążenia środowiska hałasem, emisją spalin, drganiem akustycznymi, promieniowaniem oraz ograniczenia skutków stosowania produktów ropopochodnych.

7. *Ochrona ludności cywilnej przed skutkami uwolnień substancji toksycznych podczas transportu materiałów wojskowych.* Wszechstronnie rozpatrywano problemy przeciwdziałania skutkom awarii oraz wypadków podczas transportowania materiałów niebezpiecznych.

Polska uzyskała informacje dotyczące postępowania po zaistnieniu awarii lub wypadku oraz wytyczne dotyczące zwiększenia bezpieczeństwa transportu materiałów niebezpiecznych.

Zasady intensyfikacji współpracy proekologicznej RP i NATO sformułowano po dokonaniu uzgodnień między MOŚZNiL, MSZ, i MON. Dotyczą one: określenia kierunków współpracy z CCMS na podstawie założeń polskiej polityki ekologicznej; trybu organizowania spotkań dotyczących współpracy w dziedzinie ochrony środowiska oraz uczestnictwa w studiach pilotowych z zakresu ochrony środowiska.

Eksploatację poligonów NATO traktuje jako potencjalne źródło powstawania zagrożeń środowiska.

Wprowadzenie ładu przestrzennego na poligonach jest głównym wymaganiem Sojuszu, którego wojska już kilkakrotnie z nich korzystały.

Podstawą korzystania z poligonu jest plan ochrony środowiska i przestrzennego użytkowania. Plan szkolenia bojowego jest podstawą wyłącznie szkolenia.

Głównym elementem planów korzystania z poligonu jest mapa, opracowana według standardów NATO (STANAG 3833). Załącznikami są STANAG-i o numeracji:

- 2019, określający symbole wojskowe;
- 2205, dotyczący oznaczeń i identyfikacji map do działań wojsk lądowych;
- 3675, zawierający znaki umowne na mapach wojsk lądowych, lotniczych i marynarki wojennej;
- 3676, określający elementy marginalne na mapach (lądowych, lotniczych, morskich) i mapach fotograficznych;
- 3677, zawierający standardowy szereg map i zobrazowań lotniczych, ułożonych według skali.

Mapy poligonowe NATO zawierają informacje dotyczące zakazów i ograniczeń ekologicznych, przedstawianych za pomocą znaków umownych. Są to informacje na przykład o: obszarze zamkniętym dla żołnierzy i pojazdów wojskowych; terenach czasowo zamkniętych; zakazach wstępu; drogach czołgowych; miejscach rozbudowy inżynieryjnej oraz rejonach wybuchów i wysadzeń.

Mapy polskich poligonów nie uwzględniają wymagań proekologicznych. Trwają intensywne prace nad ich opracowaniem zgodnie ze standardami NATO oraz oszacowaniem kosztów ewentualnych zniszczeń, spowodowanych niewiedzą w zakresie ekologicznej znajomości poligonu.

Podjęto prace w celu opracowania pełnej dokumentacji polskich poligonów zgodnie ze wskazanymi STANAG-ami i udostępnienia jej wszystkim użytkownikom poligonów. Chodzi tu o pełny plan ochrony środowiska i przestrzennego użytkowania poligonu wraz z załącznikami.

5.3.4. Organizacja i zarządzanie działalnością proekologiczną w SZ RP

W SZ RP nie istnieje etatowa struktura odpowiedzialna za ochronę środowiska, obejmująca wszystkie szczeble dowodzenia wojskami. Przyszłą strukturę ochrony środowiska wymuszają zobowiązania międzynarodowe i wobec NATO, procesy modernizacji SZ RP i infrastruktury obronnej Polski, a ograniczają możliwości gospodarcze i finansowe.

Koncepcja organizacji działalności proekologicznej w SZ RP¹⁰⁴ zakłada zarządzanie działalnością proekologiczną na czterech poziomach:

1. *Podstawowym*, obejmującym jednostki wojskowe, które powinny mieć uregulowane pozwolenia dotyczące eksploatacji środowiska (korzystanie z wód, emisja zanieczyszczeń, niszczenie odpadów, ochrona walorów krajobrazowych, budowa urządzeń ochrony środowiska, składowanie i niszczenie odpadów);

2. *Rejonowym*, który kontrolowałyby rejonowe zarządy infrastruktury oraz infrastruktury lotniskowej.

Do ich zadań należałaby koordynacja działalnością WAK, minimalizacja kosztów utrzymywania nieruchomości, opracowywanie dokumentacji dotyczącej ochrony środowiska, nadzorowanie eksploatacji infrastruktury wojskowej, ewidencjonowanie i statystyka realizacji zadań, edukacja w zakresie ochrony środowiska;

3. *Operacyjnym*, który kontrolowałyby dowództwa RSZ i odpowiadałyby za: planowanie i koordynację działań w zakresie ochrony środowiska, edukację proekologiczną, kontrolowanie wykonawstwa zadań planistycznych i wykonawczych.

4. *Centralnym*, który koordynowałby działania w SZ RP w zakresie ochrony środowiska.

¹⁰⁴ Źródło: materiały konferencji na temat „Ekologiczne aspekty funkcjonowania SZ RP”. Warszawa 1998, s.48.

Do głównych zadań szczebla centralnego należałoby planowanie i koordynowanie przedsięwzięć proekologicznych w SZ RP, współdziałanie z sektorem cywilnym oraz z organizacjami międzynarodowymi.

Wdrażanie koncepcji przedstawionej lub innej będzie wymagać jasnego podziału kompetencji i obowiązków ujętych w stosownym akcie prawnym (np. w zarządzeniu MON). Podstawowym kryterium tego podziału powinno być przypisanie odpowiedzialności za działalność proekologiczną konkretnym osobom funkcyjnym.

5.4. Konkluzje

1. Uzbrojenie i sprzęt polskich sił zbrojnych były konstruowane i produkowane bez uwzględniania wymagań proekologicznych. Technika Wojska Polskiego, na skutek wstrzymania procesów przezbrajania w latach pięćdziesiątych, jest zużyta w ponad 50%, co sprawia, że w SZ RP jest coraz więcej groźniejszych źródeł hałasu, emisji spalin i promieniowania, wycieków szkodliwych substancji oraz niebezpiecznych odpadów.

Należy mieć świadomość, że z upływem czasu starzenie fizyczne techniki wojskowej pogłębia się, a przez to zwiększa się jej potencjał antyśrodowiskowy.

Modernizacja techniczna SZ RP (etap 2. integracji) musi uwzględniać przyczyny i skutki ekologiczne eksploatacji zużytej techniki wojskowej.

2. Infrastruktura wojskowa jest znaczącym źródłem zanieczyszczeń, w których największy udział mają przestarzałe systemy grzewcze (kotłownie), szpitale wojskowe (odpady) oraz budynki (zużyte źródła światła).

SZ RP modernizują swoją infrastrukturę i kontynuują działania w celu ochrony środowiska na miarę, która odpowiada ograniczonym możliwościom finansowym.

3. Polskie poligony nie były badane pod względem ekologicznym, a ich stan jest oceniany intuicyjnie.

Profesjonalnym badaniom ekologicznym poddano poligony, lotniska, bazy materiałowe (paliw), port morski - zajmowane przez wojska Federacji Rosyjskiej stacjonujące na terytorium Polski. Przywrócenie równowagi ekologicznej wskazanym obiektom oszacowano na ~54,5 bln PLN według cen z 1994 roku.

4. Polityki ekologiczna SZ RP musi być spójna z polityką państwa i oparta na narodowym prawie ekologicznym.

Wojsko Polskie ma jasno określone cele i zadania w działalności proekologicznej. Wątpliwości jednak budzi system organizacji i zarządzania ochroną środowiska.

5. Głównymi uwarunkowaniami determinującymi ekologiczną integrację RP z NATO są procesy rozwojowe, dotyczące: dostosowania polskiego prawa ekologicznego do europejskiego, przyjęcia natowskiego poglądu na ochronę środowiska, intensyfikacji współpracy proekologicznej na forum międzynarodowym oraz sprawnego zarządzania działalnością związaną z ochroną środowiska na terenach administrowanych przez wojsko. Zastrzeżenia budzą systemy organizowania, stymulowania i nadzorowania działalności proekologicznej w SZ RP.

R o z d z i a ł 6

KSZTAŁTOWANIE UWARUNKOWAŃ NARODOWYCH INTEGRACJI POLSKI Z NATO

6.1. Hierarchizacja uwarunkowań narodowych integracji Polski z NATO

W przygotowaniu decyzji istotne znaczenie ma trafny wybór zmiennych decyzyjnych (uwarunkowań, czynników) oraz ich uszeregowanie i przypisanie im określonych priorytetów (współczynników wagi). W praktyce decyzyjnej zwykle wskazuje się grupy uwarunkowań, a w nich poszczególne czynniki. Przypisywanie priorytetów dotyczy: grup uwarunkowań oraz czynników; bezpośrednio czynników, jeśli jest ich niewiele oraz wyłącznie grup uwarunkowań, jeśli składają się z większej liczby czynników.

Na przykład w decyzji dotyczącej wysłania wojsk do Kosowa lub zakupu karabinków dla armii zaważyła grupa uwarunkowań politycznych, która zdystansowała uwarunkowania społeczne i ekonomiczno-finansowe. Uwarunkowania stają się wówczas argumentami w uzasadnianiu decyzji.

W podejściu NATO do problematyki bezpieczeństwa hierarchia grup uwarunkowań jest następująca¹⁰⁵: polityczne, społeczne, gospodarcze, ekologiczne, militarne.

Jest ona uzasadniona praktyką działania, trwającą pół wieku istnienia NATO.

W prezentowanej pracy przyjęto uszeregowanie podobne: uwarunkowania społeczno-polityczne, prawne, ekonomiczno-finansowe, militarne, lingwistyczne i ekologiczne. Jest ono uzasadnione względami narodowymi.

Hierarchizacja uwarunkowań nabiera znaczenia, gdy pojawiają się problemy decyzyjne. Wynik uszeregowania zależy od rodzaju decyzji i sytuacji decyzyjnej (warunków). Wybór uwarunkowań jest sprawą subiektywną, nawet gdy wyboru dokonują zespoły ekspertów starające się minimalizować subiektywizm wyboru.

Wynikiem przeprowadzonych analiz jest następujące uszeregowanie uwarunkowań narodowych integracji RP z NATO, które należy traktować jako wniosek końcowy.

W zbiorze *UWARUNKOWAŃ SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH* wskazano:

1. *Uwarunkowania polityczno-militarne*, w których za istotny warunek rozwoju integracji należy uznać potrzebę opracowania nowego dokumentu właściwie ujmującego współczesne i przyszłe zagadnienia polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej.

Ważne znaczenie mają czynniki: określenie roli Polski w rozszerzonym NATO; opracowanie planu obejmującego całokształt rozwoju infrastruktury obronnej kraju oraz korygowanie programu modernizacji SZ RP.

2. *Uwarunkowania polityczno-budżetowe*, które będąc decyzjami politycznymi władz państwowych, wyznaczone są granicami możliwości państwa i oczekiwaniami Sojuszu.

Za mały budżet prowadzi od osłabienia systemu obronnego państwa, a zbyt duży grozi perturbacjami społecznymi.

¹⁰⁵ Źródło: [56] s. 271 pkt.25.

3. *Uwarunkowania społeczne i informacyjne*, które są ze sobą ściśle powiązane. Od polityki informacyjnej zależą opinie społeczeństwa w sprawie członkostwa Polski w NATO. Duże poparcie społeczne dla przyłączenia Polski do Sojuszu, oszacowane przez CBOS na ~75%, ulega z upływem czasu ciągłym zmianom. W przypadku błędnej polityki informacyjnej mogą zmienić się obecne notowania.

W zbiorze *UWARUNKOWAŃ PRAWNYCH* najważniejszym jest dostosowanie prawa polskiego do prawodawstwa NATO oraz Unii Europejskiej.

Prace w tej dziedzinie zapoczątkowano w 1994 roku zakładając, że są to procesy długotrwałe, zależne od warunków gospodarczych i możliwości finansowych Polski.

W zbiorze *UWARUNKOWAŃ EKONOMICZNO-FINANSOWYCH* zwrócono szczególną uwagę na: polski system finansowania obronności, niespójny z natowskim, zły stan narodowej infrastruktury obronnej, a zwłaszcza przemysłu zbrojeniowego sparaliżowanego regresem w warunkach gospodarki rynkowej oraz możliwości korzystania z programu i budżetów inwestycyjnych NATO.

Większość *UWARUNKOWAŃ MILITARNYCH* dotyczy realizacji długoterminowego programu modernizacji SZ RP, z których istotne znaczenie mają: opracowanie programu modernizacji infrastruktury obronnej, dopasowanie go do programu modernizacji armii (naruszanie warunków symbiozy wojsko-infrastruktura zagraża dalszej integracji z Sojuszem) oraz opracowanie sposobów korygowania programu modernizacji SZ RP, a także wyboru priorytetów modernizacji w cyklach kilkuletnich.

Rozwój *UWARUNKOWAŃ LINGWISTYCZNYCH* dotyczy konsekwentnej realizacji programu nauczania języków obcych w szkołach wojskowych oraz rozszerzania kontaktów międzynarodowych w ramach NATO.

Wśród *UWARUNKOWAŃ EKOLOGICZNYCH* na pierwszy plan wysuwają się: dostosowanie polskiego prawa ekologicznego do europejskiego; opracowanie skutecznej struktury w wojsku, odpowiedzialnej

za ochronę środowiska na terenach administrowanych przez siły zbrojne oraz eliminowanie zagrożeń ekologicznych, szczególnie w systemach eksploatacji: techniki wojskowej, infrastruktury wojskowej oraz poligonów.

Przeгляд uwarunkowań integracji RP z NATO prowadzi do następującej refleksji. Najważniejsze są działania:

1. *Dostosowawcze*: prawa polskiego do europejskiego; finansowania obronności na wzór NATO; polityki informacyjnej oraz doskonalenia znajomości języków obcych w wojsku.
2. *Modernizacyjne*, dotyczące harmonijnego rozwoju sił zbrojnych i infrastruktury obronnej (wojskowej, narodowej, wspólnej NATO), polegające na sprawnym zarządzaniu rozwojem systemu obronnego państwa, uwzględniającym wiedzę o zmienności uwarunkowań RP z NATO.

6.2. Diagnozowanie uwarunkowań narodowych integracji Polski z NATO

Przedstawione w pracy uwarunkowania integracji zmieniają się z upływem czasu wraz z transformacją ustrojową państwa i podejściem do tego problemu kolejnych ekip rządzących, przeobrażających system obronny państwa. Zmienność uwarunkowań wywołuje potrzebę systematycznej oceny stanu poszczególnych grup uwarunkowań: społeczno-politycznych, prawnych, ekonomiczno - finansowych, militarnych i lingwistycznych oraz ekologicznych. Na diagnozowanie stanu bieżącego uwarunkowań nie ma obecnie zapotrzebowania.

Racjonalne zarządzanie rozwojem integracji RP z NATO wymaga systematycznego badania i oceny uwarunkowań według kryteriów przydatności dla systemu obronnego państwa.

Uwarunkowania integracji muszą polepszać następujące cechy systemu obronnego państwa¹⁰⁶:

1. *Przydatność* krajowi, który znajduje się w transformacji ustrojowej i reformuje swoje podstawy funkcjonowania.
2. *Chłonność*, obejmującą m. in. kapitałochłonność, energochłonność, materiałochłonność systemu obronnego państwa, zawsze wymagające racjonalizacji.
3. *Gotowość* do samoobrony państwa, udziału w misjach NATO oraz do wsparcia i wzmocnienia sojuszników.
4. *Ekonomiczność*, uwzględniającą racjonalizację funkcjonujących struktur i ich wyposażenia, kosztów utrzymania, ponoszonych strat, stanu zatrudnienia.
5. *Sterowalność*, dotyczącą jakości systemów informacyjnych i łączności, stanu i nowoczesności ich wyposażenia, skuteczności zarządzania.

¹⁰⁶ Kryteria oceny systemu obronnego państwa pochodzą z [9] s. 141.

6. *Mobilność*, odnoszącą się do części systemu, która powinna mieć zdolność do sprawnego przemieszczania się. Dotyczy to szczególnie systemu kierowania obronności SZ RP, a także organizacji paramilitarnych.

7. *Odporność* na zakłócenia na przykład informacyjne, zasileniowe, działania obezwładniające i niszczące.

8. *Bezpieczeństwo*, które powinno gwarantować przetrwanie głównych elementów systemu obronnego państwa w przypadkach agresji obcych wojsk, katastrof, klęsk żywiołowych oraz wszelkich zagrożeń.

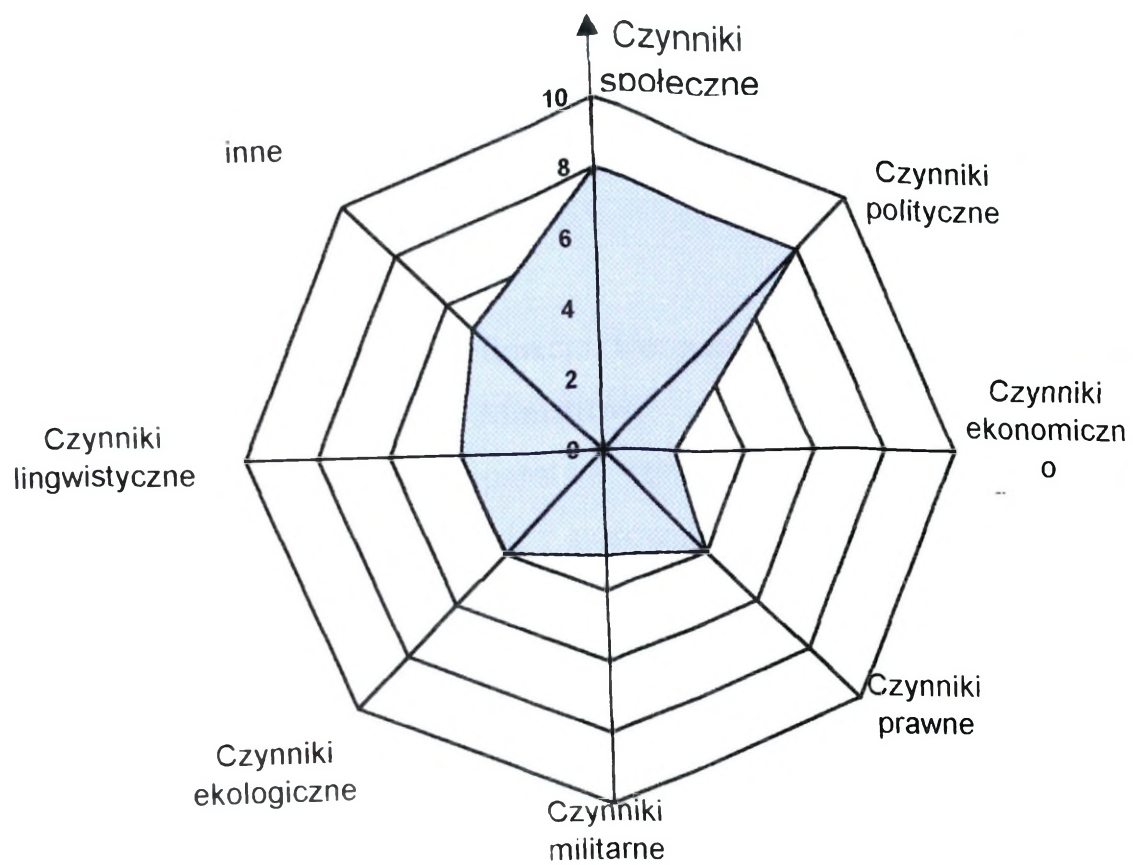
Istotą badań diagnostycznych uwarunkowań integracji RP-NATO powinno być wskazywanie wpływu poszczególnych czynników na wymienione wyżej cechy systemu obronnego państwa. Punktem wyjścia do zbudowania systemu diagnostyczno-wdrożeniowego dla badania uwarunkowań integracji powinien być model,¹⁰⁷ którego elementami są systemy: pomiarowy, ocen, decyzyjny oraz wprowadzania zmian. Sposób ilustracji ocen uwarunkowań narodowych przedstawiono na rys.6.1

Ustalono w nim jednolitą, 10-punktową skalę ocen, którą można zmienić na przykład na 5-punktową lub inną.

Istotne znaczenie ma porównywanie ocen uzyskiwanych przez niezależne od siebie zespoły badawcze oraz wpływu każdej grupy uwarunkowań na system obronny państwa.

Okresowe diagnozowanie uwarunkowań integracji RP z NATO oraz wykorzystywanie jego wyników jest warunkiem koniecznym sprawnego zarządzania rozwojem systemu obronnego państwa.

¹⁰⁷ Idea tego modelu znajduje się w [9] s.139.



Rys. 6.1 Ilustracja ocen uwarunkowań narodowych integracji Polski z NATO. Im większe pole ocen (zaznaczone kolorem) za poszczególne czynniki, tym wyższa ocena kompleksowa przy założeniu, że wszystkie oceny są większe od zera.

Źródło: opracowanie własne

6.3. Zarys koncepcji kierowania rozwojem systemu uwarunkowań narodowych integracji Polski z NATO

Uwarunkowania narodowe integracji kształtują system kierowania obronnością, który zgodnie z obowiązującą polityką bezpieczeństwa i strategią obronną Polski od 1992 roku jest głównym elementem systemu obronnego, obok sił zbrojnych i poza militarnych ogniw obronnych. Jest on w znacznym stopniu zdezaktualizowany.

SYSTEM KIEROWANIA OBRONNOŚCIĄ funkcjonuje obecnie na następujących zasadach:

1. *W czasie pokoju:*

- a) Konstytucja RP określa funkcje kierownicze prezydenta RP, prezesa Rady Ministrów oraz Rady Ministrów;
- b) kierowanie obronnością państwa sprawują wszystkie ogniwa władzy państwowej i samorządowej, stosownie do kompetencji i zadań obronnych, przypisanych im w Konstytucji i innych ustawach. Ich wspólnym celem jest przygotowanie i utrzymanie na odpowiednim poziomie potencjału obronnego państw, jego rozwinięcie oraz skuteczne wykorzystanie w wypadku zagrożenia lub wojny. Podstawę materialną stanowi odpowiednia infrastruktura, zapewniająca organom państwowym możliwość sprawnego wykonania tych zadań;
- c) parlament uchwal regulacje, dotyczące obronności i kontroluje ich stosowanie;
- d) prezydent RP koordynuje działania w zakresie strategii obronnej państwa, a jako zwierzchnik sił zbrojnych ustala główne kierunki ich rozwoju, kontroluje przebieg przygotowań obronnych, realizowanych przez administracją państwową i samorządową, ustala skład i zadania organów doradczych.

2. *W czasie zagrożenia bezpieczeństwa i wojny:*

- a) najważniejszymi ośrodkami decyzyjnymi są prezydent i rząd RP;

b) Sejm RP powołuje na okres wojny naczelnego dowódcę SZ RP, a gdy Sejm nie obraduje - powołuje go prezydent. Naczelnym dowódcą podlega prezydentowi i sprawuje strategiczne dowodzenie całością sił zbrojnych;

c) prezydent ustala skład i zadania Sztabu Wojennego Prezydenta;

d) prezes Rady Ministrów kieruje pracami rządu, ministrów, wojewodów i organów administracji, odpowiedzialnych za funkcjonowanie struktur poza militarnych państwa.

Jego szczególnym zadaniem jest organizowanie wsparcia, zaopatrzenia i obsługi sił zbrojnych przez sektor cywilny oraz ochrona ludności przed skutkami działań wojennych;

e) wojewodowie są upoważnieni do podejmowania decyzji w sprawach obronności, obowiązujących wszystkie jednostki administracyjne, gospodarcze i samorządowe, działające w systemie obrony województwa.

Zapisany w dokumentach system kierowania obronnością jest ogólnikowy, ale jego istota powinna tkwić w dokumentach niższego rzędu, które muszą ustalać szczegółowe rozwiązania. Z analiz wynika, że brak jest wielu precyzyjnych ustaleń dotyczących podziału kompetencji i zadań; kryteriów wyboru naczelnego dowódcy; dyslokacji, składu, zabezpieczenia i ochrony stanowisk kierowania dla administracji państwowej i samorządowej.

Największe zastrzeżenia budzi brak sprawdzeń okresowych funkcjonowania systemu kierowania obronnością. W efekcie system ten nigdy nie był oceniany kompleksowo i korygowany. Obawy te są uzasadnione. Negatywnym przykładem był system zarządzania likwidacją skutków powodzi w 1997 roku.

Nowa sytuacja po wstąpieniu Polski do NATO wymaga nowych rozwiązań, które należy wypracować w wielokierunkowych badaniach, przeprowadzonych przez zespół profesjonalistów, specjalnie powołany w tym celu. Obowiązujący system kierowania obronnością RP nie spełnia oczekiwań Sojuszu, ponieważ nie przystaje do jego koncepcji strategicznej.

Koncepcja znowelizowanego systemu kierowania obronnością państwa, moim zdaniem powinna uwzględniać następujące sugestie, które mają oparcie w przeprowadzonych w tej pracy analizach:

1. Polska jako członek NATO ma obowiązek dostosowania swojego systemu kierowania obronnością do sojuszniczego i zmodernizowania go zgodnie z wymaganiami Sojuszu. Będzie to zmusna praca i trwająca dziesięciolecia. Modernizacja systemu kierowania obronnością powinna być działaniem priorytetowym państwa, ale tak nie jest.

2. Zarządzanie systemem kierowania obronnością wymaga systematycznego przygotowywania kadr administracji państwowej i samorządowej. System dokształcania urzędników w zakresie bezpieczeństwa państwa praktycznie nie istnieje. Wyjątek stanowią studia w Uniwersytecie Warszawskim oraz w Akademii Obrony Narodowej, prowadzone od kilku lat, które są jednak przysłowiową kroplą w morzu potrzeb. Studia podyplomowe i kursy w tej dziedzinie powinny być obowiązkowe dla urzędników na stanowiskach, które w jakimkolwiek stopniu dotyczą spraw obronności państwa.

3. W znowelizowanym systemie kierowania obronnością należy przewidzieć utworzenie instytucji koordynującej działania rozproszonych obecnie biur, departamentów i mniejszych komórek. Istniejące instytucje zajmują się fragmentami obronności państwa, mają ograniczone kompetencje i nie są w stanie działać kompleksowo. Zagrożenie lub ułatwienie, zależnie od rzeczywistego nastawienia do zagadnień obronności, stanowi niedawno wprowadzona „ustawa o działach” (wrzesień 1999 r.), która przyznaje premierowi RP duże uprawnienia w zakresie nowego formowania urzędów centralnych.

4. Nowelizacji wymagają akty prawne, dotyczące obronności państwa, które naruszyła reforma administracji rozpoczęta w 1999 roku. Obserwuje się dominację adaptacji legislacyjnej do prawa europejskiego, ale nie powinno odbywać się to kosztem regulacji wewnętrznych spraw obronności państwa.

5. Znowelizowany dokument dotyczący polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej Polski powinien być ustawą i obejmować całość procesów integracyjnych z NATO. Powinien on precyzyjnie regulować cele, zadania, kompetencje i obowiązki w systemie obrony państwa. Należy wprowadzić i egzekwować zasadę treningów oraz ćwiczeń w celu doskonalenia systemu kierowania obronnością, których zakres i częstotliwość powinna regulować ustawa. Umacniająca się w Polsce zasada cywilnej i demokratycznej kontroli nad armią nie może działać tylko w jednym kierunku - na wojsko, lecz także powinna regulować cywilną część systemu kierowania obronnością państwa.

WNIOSKI KOŃCOWE

Wnioskowanie powinno zostać przeprowadzone z przekonaniem o wiarygodności informacji źródłowych oraz prawdziwości konkluzji, uzyskanych podczas badań. Nie istnieje „logika wnioskowania”, ani też „algorytm wnioskowania” i dlatego wnioskując trzeba także posługiwać się intuicją, która jest cechą indywidualną.

Przedstawione poniżej wnioski końcowe opracowane zostały na podstawie konkluzji, wynikających z badań (pkt. 2.4, 3.5, 4.5, 5.4), z ufnością w wiarygodność materiałów źródłowych oraz z chęcią zminimalizowania ocen subiektywnych. Wnioski uszeregowane zostały w kolejności ich znaczenia dla obronności Polski. Dotyczą one przypomnienia głównych dokonań w Polsce do chwili uzyskania członkostwa w NATO oraz refleksji, od których uwzględnienia zależy moim zdaniem pomyślny przebieg kolejnych, trudniejszych etapów integracji.

1. Polska skutecznie przeszła pierwszy etap integracji z NATO, uzyskując członkostwo w Sojuszu. *W zakresie polityki bezpieczeństwa* RP zaakceptowała i wprowadziła: zasady „Traktatu Waszyngtońskiego” i ideę wspólnoty obronnej, uwzględniającą obowiązek uzgadniania wszystkich problemów bezpieczeństwa europejskiego i światowego w sposób demokratyczny; zasady i normy OBWE, dotyczące pokojowego rozwiązywania konfliktów; zasady liberalizmu gospodarczego, sprawiedliwości społecznej i odpowiedzialnego postępowania w stosunku do środowiska; demokratyczną i cywilną kontrolę nad SZ RP; zasadę wnoszenia odpowiedniego wkładu do

wspólnoty obronnej. *W zakresie strategii obronnej RP*: podporządkowała się strategii obronnej Sojuszu; oddelegowała swoich przedstawicieli do pracy w strukturach NATO; aktywnie uczestniczyła w programie PdP; wprowadziła zasady – rozwoju standaryzacji i efektywności operacyjnej, głównie w dziedzinach łączności i informatyzacji oraz środków wzmocnienia sił sojuszniczych; podwyższała interoperacyjność i kompatybilność wojsk, akceptowała wielo narodowość i elastyczność struktur wojskowych; utworzyła podstawy finansowania rozwoju infrastruktury obronnej oraz zakupów technologii i sprzętu. Spełniając wymienione oczekiwania NATO w określonym zakresie, Polska zapewniła sobie uczestnictwo w europejskim systemie bezpieczeństwa. Było to możliwe dzięki systematycznym działaniom polityczno - militarnym najwyższych władz RP i polskich sił zbrojnych w ciągu mijającego dziesięciolecia.

2. Główne uwarunkowania skutecznej realizacji kolejnych etapów integracji: etapu 2., dotyczącego modernizacji SZ RP w okresie 15-lecia oraz etapu 3., obejmującego modernizację infrastruktury obronnej państwa w ciągu dziesięcioleci, znajdują się w polskiej gospodarce oraz systemie finansowania obronności.
3. Polski system finansowania obronności wymaga zmian w celu dostosowania go do natowskiego. Środki finansowe przeznaczone na obronność są w gestii kilku dysponentów, mających rozbieżne cele i zadania, nie traktujących modernizacji systemu obronnego państwa priorytetowo. Opracowanie jednolitego systemu finansowania obronności oraz wprowadzenie kilkuletniego planowania wydatków na ten cel jest koniecznością. Skutkiem wadliwego finansowania rozwoju obronności są i będą zakłócenia modernizacji SZ RP oraz infrastruktury obronnej państwa. Armia oraz infrastruktura stanowią ściśle powiązaną całość i nie wolno traktować ich inaczej w planowaniu rozwoju gospodarczego, a także w finansowaniu obronności.

4. Polska polityka bezpieczeństwa i strategia obronna (z 1992 roku) spełniła swoją rolę i jest już pora na opracowanie nowych zasad w postaci stosownej ustawy.
5. System kierowania obronnością jest zdezaktualizowany i nie przygotowany do sprawnego działania. Nieznany jest wpływ reform na ten system (szczególnie administracyjnej). Niejasne są kompetencje prezydenta RP, rządu, naczelnego dowódcy, ministra obrony narodowej, szefa Sztabu Generalnego, wojewodów. Trwają spory, które powinna rozstrzygnąć ustawa i akty wykonawcze do niej.
6. System edukacji obronnej w Polsce wymaga radykalnych zmian. Z programów cywilnych szkół państwowych i prywatnych usunięto problematykę obronności. Studia podyplomowe dla kadr administracji państwowej wymagają rozbudowania. Sprawy obronności państwa nie są doceniane przez najwyższe władze, a do wielu obywateli nie dociera informacja, że to Polska jako państwo jest członkiem NATO, a nie jej siły zbrojne, czy też MON.
7. NATO nie stanowi własnego prawa, lecz stosuje prawo międzynarodowe. Prace prowadzone w celu integracji prawa polskiego z europejskim wymagają kontynuacji i intensyfikacji. Celowym byłoby opracowanie kompleksowego programu działań legislacyjnych, powiązanego z przedsięwzięciami edukacyjnymi w zakresie prawa.
8. W SZ RP miały miejsce radykalne przemiany, spowodowane głównie: podporządkowaniem się strategii NATO; wprowadzeniem demokratycznej i cywilnej kontroli nad wojskiem; kontynuowaniem działań, wynikających z traktatu rozbrojeniowego CFE; uczestnictwem w programie PdP. Obecny stan SZ RP oraz infrastruktury obronnej nie gwarantuje skutecznej reakcji na zagrożenia. Niezbędnym staje się przywrócenie priorytetu dla obronności w działaniach władz państwa.
9. Ekologiczną integrację RP z NATO warunkują działania, dotyczące: dostosowania polskiego prawa ekologicznego do europejskiego; przyjęcia natowskiego poglądu na znaczenie ochrony środowiska oraz sprawnego

zarządzania działalnością proekologiczną na terenach wojskowych. W SZ RP należy zorganizować skuteczny system ochrony środowiska.

10. W kształtowaniu uwarunkowań narodowych integracji RP z NATO istotną rolę spełniają systemy: oceny uwarunkowań oraz kierowania obronnością (rys.1.1). Właściwe doradztwo może zapewnić poza rządowe centrum naukowo-badawcze, zatrudniające specjalistów z wielu dziedzin: ekonomistów, finansistów, informatyków, socjologów, oficerów - na wzór amerykańskiej korporacji RAND. Centrum mogłoby dostarczać prognoz, ekspertyz, ocen i wariantów decyzyjnych. Korzystanie z usług ośrodków zagranicznych nie przynosi oczekiwanych efektów, ponieważ obcokrajowcom trudno jest pojąć polskie problemy.

ZAKOŃCZENIE

W krótkim zakończeniu uwagę skupię na: podkreśleniu znaczenia tematu rozprawy dla Polski i związanych z nim - czynnikach inspirujących do badań, barierach je utrudniających, zaletach stosowania ujęcia systemowego, ocenie spełnienia założeń metodologicznych, uzyskanych wynikach badań oraz potrzebie ich kontynuowania i koordynowania.

Znaczenie tematu rozprawy powinno być oczywiste, ale tak nie jest. W Polsce dominuje jeszcze pogląd odziedziczony z czasów Układu Warszawskiego, dotyczący naturalnej odpowiedzialności „starszego brata” za podtrzymywanie integracji byłego imperium. Chyba dlatego obecnie panuje powszechne przekonanie, że zmienił się „starszy brat” i to on będzie odpowiedzialny za integrację nowych członków z NATO. Nie zwraca się uwagi na fakt, że Polska jest obecnie suwerennym państwem, a w NATO decyzje podejmowane są demokratycznie. Prawda jest taka, że to Polska musi wносить znaczący wkład w system bezpieczeństwa euroatlantyckiego, aby w zamian korzystać z jego potęgi. Oznacza to, że rozwój integracji Polski z Sojuszem zależy głównie od naszych, narodowych uwarunkowań, które do tej pory nie były jasno określone. Idzie też o to, aby integracja RP z NATO kosztowała jak najmniej, a koszty społeczne i ekonomiczne integracji były o wiele mniejsze od korzyści uzyskanych po wstąpieniu do Sojuszu. Problematyce zarządzania rozwojem integracji dałem pierwszeństwo wiedząc, że od zarządzania strategicznego zależy postęp. System kierowania obronnością Polski (pkt.6.3) powinien zapewnić skuteczne i sprawne zarządzanie, ale tak nie jest, ponieważ jest on zdezaktualizowany. Sytuację

pogarsza okres transformacji ustrojowej w Polsce oraz natłok reform, w którym niekończące się restrukturyzacje Wojska Polskiego nie mają priorytetu. System kierowania obronnością nie jest przygotowany do funkcji, którą powinien spełniać. Klęski żywiołowe (powódzie w 1997 roku), które w porównaniu z ewentualną agresją na Polskę są mniejszym złem, bezwzględnie obnażyły zły stan tego niezwykle ważnego systemu. Blżej nieznanym jest także stan prac, podejmowanych w celu jego racjonalizacji.

Czynników inspirujących do podjęcia badań nad integracją RP z NATO należy upatrywać w przemianach zachodzących w kraju i jego siłach zbrojnych tak szybko i w tak krótkim czasie. Z literatury i środków masowego przekazu trudno jest wychwycić informacje o istocie zachodzących przemian, ich przyczynach i prognozowanych skutkach. Dlatego ogromne znaczenie ma uzyskanie obiektywnych odpowiedzi na pytania dotyczące przemian. Także obecnie często spotyka się pogląd, że integracja Polski z Sojuszem jest zakończona, bowiem przyjęto nas do NATO. Przekonanie to może stać się niebezpieczne, gdyż będzie przyjmowane jako argument za odsuwaniem modernizacji SZ RP na dalszy plan. Przeciwdziałać temu to znaczy podejmować badania nad integracją i popularyzować ich wyniki. Na decydentów jednak bardziej skutecznie oddziałują impulsy od nowych sojuszników, na przykład dotyczące ostatnio przebrojenia armii europejskich państw NATO oraz unowocześnienia systemów logistycznych.

Bariery utrudniające badania nad integracją RP z NATO mają różnorodne pochodzenie i jest ich wiele. Na rys.1.1 przedstawiłem dwie grupy barier, pierwszą - między sferami praktyki i badań oraz drugą - między sferami badań i wykorzystywania ich wyników. W grupie pierwszej są to między innymi bariery: motywacyjna, dostępu do materiałów źródłowych oraz wiarygodności informacji. Bariera motywacyjna staje na przeszkodzie temu, kto zdaje sobie sprawę ze stopnia złożoności uwarunkowań narodowych integracji. Podejmujący badania w pojedynkę jest przekonany, że decydenci, jeśli w ogóle wezmą pod uwagę wyniki badań, to tylko opracowane przez renomowane firmy, najlepiej zachodnie. Dlatego

sugerowałem w rozprawie utworzenie polskiego ośrodka badawczego, wzorowanego na amerykańskiej korporacji RAND lub niemieckiej spółce IABG. Bariera dostępu do materiałów źródłowych umocni się, ponieważ we wrześniu 1999 roku wprowadzono w Polsce „ustawę o działach”, która spowoduje powtarzalne zmiany w strukturach i kompetencjach urzędów centralnych, a przez to wywoła nowe trudności w zlokalizowaniu źródeł informacji. Wzmocni także barierę wiarygodności informacji.

W drugiej grupie (rys.1.1) napotyka się bariery: popularyzacji wyników badań, decyzyjną oraz finansową, która jest najważniejsza, bowiem dotyczy pieniędzy, potrzebnych na badania i wdrożenia. Podporą bariery decyzyjnej w badaniach integracji RP z NATO jest jak zawsze kompetencja decydentów. Bariera popularyzacji wyników badań jest stosunkowo łatwa do pokonania, jeśli dysponuje się profesjonalistami marketingu.

Stosowanie ujęcia systemowego w badaniach integracji z Sojuszem jest koniecznością, ponieważ problem ten obejmuje wiele dziedzin: prawodawstwo, gospodarkę, obronność, edukację obronną oraz ochronę środowiska. Niestety nie ma wszytkowiedzących, są specjaliści wykształceni w określonej dyscyplinie. Jest oczywiste, że podczas integracji zmiany wprowadzane w jednej dziedzinie rzutują na pozostałe. Dlatego liczące się wyniki mogą uzyskać tylko interdyscyplinarne zespoły, w których dominuje przekonanie o wyższości ujęcia systemowego lub przynajmniej wieloaspektowego nad monotematycznym.

Spełnienie założeń metodologicznych przyjętych w tej rozprawie było zadawalające moim zdaniem. Bilansując wyniki badań należy stwierdzić, że przyjęte cele zostały osiągnięte. Realizacja celu poznawczego umożliwiła uzyskanie i uporządkowanie znacznej wiedzy o czynnikach determinujących integrację Polski z NATO. Realizując cel pragmatyczny starałem się pokazać głównie te, na które można oddziaływać przez sprawne zarządzanie. Zostały one uporządkowane w poszczególnych rozdziałach, aby dokonać ich syntezy w rozdziale 6. Pomysł, aby je wbudować w system kierowania obronnością RP wcale nie był oczywisty. Rozwój koncepcji modernizacji tego systemu pozostawić należy kontynuatorom badań nad

integracją i decydentom (najwyższe władze państwa), ponieważ znajduje się on poza tematem tej rozprawy. Realizacja celu dydaktycznego dotyczyła przejrzystego sposobu przedstawienia uzyskanej wiedzy o procesach integracyjnych z Sojuszem, poprzedzających integrację z Unią Europejską. Moim zdaniem forma i treść tej rozprawy zapewnia wysoką komunikatywność i umożliwia popularyzację wiedzy o integracji w częściach, odpowiadającym rozdziałom. Na pytanie, czy problemy badawcze (rozd.1.) zostały rozwiązane - odpowiedź jest twierdząca. Wyniki pracy potwierdziły także zasadność przyjętych hipotez oraz wykorzystanych metod badawczych.

Za istotne osiągnięcie należy uznać uzyskanie w toku badań autorskiego paradygmatu postępowania badawczego (rys.1.1), odpowiedniego dla specyficznego obiektu badań, jakim są procesy integracji RP z NATO. Ważnym rezultatem badań jest sprecyzowanie i uporządkowanie uwarunkowań narodowych po raz pierwszy w wielu dziedzinach, na które Sojusz kładzie szczególny akcent: w polityce społeczno-wojskowej, stanowieniu prawa, gospodarce, modernizacji sił zbrojnych i infrastruktury obronnej oraz ochronie środowiska. Rozdział 6. scala te wyniki nie zamykając problemu unowocześnienia systemu kierowania obronnością RP. Przedstawiłem go po to, aby wyraźnie wskazać kto i gdzie powinien wykorzystać wyniki badań nad integracją Polski z NATO. Sugestie dotyczące zbudowania systemu okresowego diagnozowania uwarunkowań integracji są tylko sugestiami. Aby je sprecyzować niezbędne są badania zespołu, silnego jakościowo i liczebnie (np. RAND zatrudnia ~600 specjalistów różnych dyscyplin oraz ~500 konsultantów). Za ważny wynik badań uznać należy zbiór 18 wniosków, zamieszczonych na zakończenie rozdziałów, z których najcenniejsze dotyczą:

1. Potrzeby opracowania ustawy, zawierającej zasady polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej Polski po wstąpieniu do NATO (pkt.2.4, wniosek 2.).

2. Potrzeby opracowania rządowego, kompleksowego programu działań legislacyjnych w celu dostosowania prawa polskiego do europejskiego (pkt.2.4, wniosek 3.).
3. Konieczności modernizacji polskiego systemu finansowania obronności na wzór natowskiego (pkt.3.5, wniosek 2.).
4. Potrzeby systematycznego rozwoju infrastruktury obronnej RP oraz wbudowania jej w struktury europejskie (pkt.3.5, wniosek 4.).
5. Rozwiązania w aspekcie proekologicznym problemów starzenia fizycznego uzbrojenia polskiej armii (pkt.5.4, wniosek 1.) oraz uwzględnienia wymagań NATO w stosunku do korzystania z polskich poligonów (pkt.5.4, wniosek 3.).
6. Konieczności przeprowadzenia zmian w systemie kierowania obronnością RP na podstawie badań, które należy zlecić interdyscyplinarnemu zespołowi badawczemu (rozdz.6.).

Najważniejsza myśl, która nasunęła się po zakończeniu badań, dotyczy ich kontynuacji z zachowaniem dystansu czasowego. Samo zestawienie uwarunkowań narodowych integracji, a więc zależnych tylko od Polski, zapewne przyczyni się do twórczego rozwoju zarządzania obronnością. Korzystanie z tej pracy może być pomocne w:

1. Sformułowaniu nowej polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej Polski.
2. Modernizacji systemu kierowania obronnością państwa.
3. Kontynuowaniu prac nad modelem integracji Polski z NATO, który konsekwentnie budowałem w prezentowanej rozprawie.

BIBLIOGRAFIA

- [1] L. A c k o f f, Decyzje optymalne w badaniach stosowanych, PWN, Warszawa 1969.
- [2] R.D. A s m u s, NATO-koncepcja bezpieczeństwa w XXI wieku, ISP PAN, Warszawa 1997.
- [3] J. B a b u l a, Nowoczesne siły zbrojne (w:) Myśl Wojskowa nr 4, Warszawa 1997.
- [4] J. B a b u l a, Rola i miejsce sztabów generalnych we współczesnych systemach kierowania siłami zbrojnymi w czasie pokoju (w:) Myśl Wojskowa nr 4, Bellona, Warszawa 1998.
- [5] B. B a l c e r o w i c z i in., Warianty możliwych zagrożeń militarnych i koncepcje obrony Polski (w:) Praca badawcza „Kappa”, AON, Warszawa 1996.
- [6] B. B a l c e r o w i c z, Obronność państwa średniego, Bellona, Warszawa 1997.
- [7] B. B a l c e r o w i c z, Sojusz a obrona narodowa, Bellona, Warszawa 1999.
- [8] L. V o n B e r t a l a n f f y, Ogólna teoria systemów, PWN, Warszawa 1984.
- [9] E. C h y l a k, Logistyka w strategii wojskowej, AON-WAT, Warszawa 1994.
- [10] E. C h y l a k, M. B r z e z i ń s k i, Eksploatacja w logistyce wojskowej, Bellona, Warszawa 1996.

- [11] E. Chyla k, Kierunki rozwoju logistyki w SZ RP (w:) Myśl Wojskowa nr 6, Warszawa 1997.
- [12] M. Cieślarczyk, Psychologiczne i organizacyjne elementy bezpieczeństwa i obronności, AON, Warszawa 1997.
- [13] M. Cieślarczyk, Współczesne rozumienie bezpieczeństwa na tle ewolucji poglądów (w:) Myśl Wojskowa nr 4, Warszawa 1998.
- [14] M. Daniłuk, Problemy restrukturyzacji polskiego przemysłu zbrojeniowego (w:) Myśl Wojskowa nr 4, Warszawa 1996.
- [15] Cz. Dęga, Uzbrojenie i pole walki wojsk lądowych do 2020 roku, Warszawa 1995.
- [16] Cz. Dęga, Doświadczenia z misji pokojowych ONZ (w:) Myśl Wojskowa nr 1, Warszawa 1999.
- [17] S. Dworecki, Zagrożenia bezpieczeństwa państwa, AON, Warszawa 1994.
- [18] A. Fellner, Droga do NATO - aspekt ekonomiczny (w:) Myśl Wojskowa nr 1, Warszawa 1997.
- [19] A. Fellner, Nowa struktura dowodzenia NATO (w:) Myśl Wojskowa nr 6, Warszawa 1998.
- [20] E. Firlej, Uwarunkowania ekonomiczno - finansowe integracji z NATO, DBM MON, Warszawa-Toruń 1996.
- [21] E. Firlej, Na drodze do NATO: ekonomiczno-prawne priorytety integracji, DBM MON, Warszawa-Toruń 1997.
- [22] E. Firlej, Ekonomiczno - finansowe uwarunkowania integracji Polski z NATO (w:) Myśl Wojskowa nr 3, Warszawa 1997.
- [23] E. Firlej, Infrastruktura gospodarczo-obronna a integracja z NATO (w:) Myśl Wojskowa nr 4, Warszawa 1997.
- [24] J. Gotowała, Trzeci wymiar współczesnych operacji (w:) Myśl Wojskowa nr 5, Warszawa 1998.
- [25] G. L. Guertner, Strategia NATO w nowym porządku świata, AON, Warszawa 1992.

- [26] J. Haber, Bezpieczeństwo ekologiczne jako determinanta stosunków międzynarodowych (w:) Międzynarodowe bezpieczeństwo ekologiczne, UMCS, Lublin 1991.
- [27] E. Haliżak, Ekonomiczny wymiar bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego (w:) Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku, ISM UW, Warszawa 1997.
- [28] E. Haliżak, K. Rud, Stosunki Polska-NATO (w:) Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku, ISM UW, Warszawa 1997.
- [29] R. Holbrooke, Nowy model bezpieczeństwa (w:) Studia i materiały nr 24, MON, Warszawa 1955.
- [30] R. Ingelhart, P. R. Abramson, Ekonomiczne bezpieczeństwo i zmiana wartości, Warszawa 1996.
- [31] T. Jemioło i in., Wystarczalność obronna, AON, Warszawa 1996.
- [32] J. Kaczmarek, Walka we współczesnym świecie (w:) Myśl Wojskowa nr 4, Warszawa 1996.
- [33] J. Kaczmarek, Przełom w bitwie o europejski system bezpieczeństwa (w:) Myśl Wojskowa nr 6, Warszawa 1997.
- [34] J. Kaczmarek, Bezpieczeństwo (w:) Myśl Wojskowa nr 6, Warszawa 1998.
- [35] A. Karkoszka, Integra'96. Nowe oblicze bezpieczeństwa europejskiego w aspekcie poszerzania NATO (w:) Myśl Wojskowa nr 3, Warszawa 1997.
- [36] J. Kosteccki, Bezpieczeństwo Polski w zmieniającej się Europie: aspekt ekonomiczno-obronny, Warszawa 1995.
- [37] L. Kościuk, Prognoza reakcji Rosji na rozszerzanie NATO, DBM MON, Warszawa-Toruń 1996.
- [38] M. Kowalewski, Integra'96. Nowa architektura bezpieczeństwa europejskiego (w:) Myśl Wojskowa nr 3, Warszawa 1997.
- [39] S. Koziej, Teoria sztuki wojennej, Bellona, Warszawa 1993.
- [40] S. Koziej, System obrony RP (w:) Myśl Wojskowa nr 2, Warszawa 1997.

- [41] S. K o z i e j, Integra`96. Zmiany w strategii obronnej Polski w rezultacie rozszerzenia NATO (w:) Myśl wojskowa nr 3, Warszawa 1997.
- [42] S. K o z i e j, Szkic do dyskusji o przyszłej strategii poszerzonego NATO, DBM MON, Warszawa-Toruń 1998.
- [43] S. K o z i e j, Tezy i komentarze do prac nad strategią bezpieczeństwa i obronności RP, DBM MON, Warszawa-Toruń 1998.
- [44] M. K r a u z e, System bezpieczeństwa Polski, AON, Warszawa 1994.
- [45] J. K u n i k o w s k i, Problem cywilnej i demokratycznej kontroli nad SZ RP (w:) Myśl Wojskowa nr 2, Warszawa 1998.
- [46] N. L u h m a n, Teoria polityczna państwa bezpieczeństwa socjalnego, Warszawa 1994.
- [47] W. Ł e p k o w s k i, Podstawy strategii wojskowej, AON, Warszawa 1993.
- [48] W. Ł e p k o w s k i i in., Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON, Warszawa 1996.
- [49] L. Ł u k a s z u k i in., Legislacyjno-prawne uwarunkowania wojny. Aspekt prawno-międzynarodowy (w:) Praca badawcza „Kappa”, AON, Warszawa 1996.
- [50] L. Ł u k a s z u k, Badania i nauczanie zagadnień prawa i bezpieczeństwa międzynarodowego, Warszawa 1996.
- [51] K. M a l a k, Polityka bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej, AON, Warszawa 1997.
- [52] J. M a r c z a k i in., Funkcjonowanie układu poza militarnego w czasie kryzysu i wojny (w:) Praca badawcza „Kappa”, AON, Warszawa 1996.
- [53] J. M i e r z e j e w s k i, Ochrona środowiska - poza militarna sfera działań NATO (w:) Myśl Wojskowa nr 4, Warszawa 1996.
- [54] C. M i k a, Polska w Unii Europejskiej. Perspektywy, warunki, szanse, zagrożenia, Toruń 1997.
- [55] K. N a l a z k o w s k i, H. Ł a t k o w s k i, Studium dotyczące możliwości przyjęcia dorobku prawnego NATO do systemu prawnego RP

z uwzględnieniem uzupełnień legislacyjnych, w tym o charakterze traktatowym, DP MON, Warszawa 1997.

[56] NATO Vademecum, Bellona, Warszawa 1995, 1998.

[57] K. N o ż k o, Funkcjonalność polskiego systemu obronnego (w:) Myśl Wojskowa nr 5, Warszawa 1996.

[58] R. O l s z e w s k i, Broń jądrowa głównym czynnikiem odstraszenia militarnego (w:) Myśl Wojskowa nr 3, Warszawa 1997.

[59] K. P a j e w s k i, Logistyczny system zaopatrywania, Bellona, Warszawa 1995.

[60] L. P a s t u s i a k, Współpraca wojskowa Polski z sąsiadami (w:) Myśl Wojskowa nr 6, Warszawa 1998.

[61] J. P i e t r a ś, M. P i e t r a ś (red.), Międzynarodowe bezpieczeństwo ekologiczne, UMCS, Lublin 1991.

[62] A. P o d r a z a, Stosunki polityczne i gospodarcze UE z państwami Europy Środkowej i Wschodniej, UMCS, Lublin 1996.

[63] W. P o k r u s z y ń s k i i in., System bezpieczeństwa publicznego Polski, AON, Warszawa 1996.

[64] M. R o b e ł e k, W. S t e p e k, Kierunki dostosowywania SZ RP do standardów NATO (w:) Myśl Wojskowa nr 6, Warszawa 1996.

[65] R. R o s a, Filozofia bezpieczeństwa. Tradycje i współczesność, AON, Warszawa 1994.

[66] C. R u t k o w s k i, Z. S o b c z a k, Strategia wojskowa i obronna RP, AON, Warszawa 1997.

[67] S. S a ł a j c z y k, Strategia w polityce współczesnych państw (w:) Między polityką a strategią, ISM, Warszawa 1994.

[68] P. S i e n k i e w i c z, Analiza systemowa. Podstawy i zastosowania, Bellona, Warszawa 1994.

[69] P. S i e n k i e w i c z, Wartości, oceny i efektywność systemów, Zeszyty Naukowe AON nr 4 (17), Warszawa 1994.

[70] W. S t a n k i e w i c z, Bezpieczeństwo narodowe a walki niezbrojne, AON, Warszawa 1995.

- [71] W. S t a n k i e w i c z, Nowe trendy we współczesnej logistyce zachodniej, AON, Warszawa 1995.
- [72] W. S t a n k i e w i c z, Konwersja zbrojeń. Oczekiwania i fakty, Bellona, Warszawa 1999.
- [73] J. S t a n c z y k, Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa, ISP PAN, Warszawa 1996.
- [74] J. S t e f a n o w i c z (red.), Polska-NATO, wprowadzenie i wybór dokumentów 1990-1997, ISPN PAN, Warszawa 1996.
- [75] J. S t e f a n o w i c z, I. G r a b o w s k a- L i p i Ń s k a (red.), Racja stanu w dobie transformacji ładu europejskiego. Implikacje dla Polski, ISPN PAN, Warszawa 1996.
- [76] J. S t ę p a k, Bezpieczeństwo militarne Polski. Pojęcia podstawowe, AON, Warszawa 1955.
- [77] Studium o rozszerzeniu NATO, MON DP i I, Warszawa 1995.
- [78] S u n T z u, Sztuka wojny, Bellona, Warszawa 1994.
- [79] R. S z e r e m i e t i e w, Siły specjalne-potrzebny rodzaj wojsk (w:) Myśl Wojskowa nr 1, Warszawa 1999.
- [80] J. S z m a j d z i Ń s k i, Jaka powinna być polska polityka obronna? (w:) Myśl Wojskowa nr 1, Warszawa 1999.
- [81] Z. Ś c i b i o r e k, Kierunki przeobrażeń w sztuce operacyjnej i taktyce wojsk lądowych (w:) Myśl Wojskowa nr 3, Warszawa 1997.
- [82] S. T a l b o t, Dlaczego NATO powinno się powiększyć?, The New York Review of Books z 10.8.1995.
- [83] J. T e l e p, Przyszła wojna-jaka? (w:) Myśl Wojskowa nr 1, Warszawa 1996.
- [84] A. i H. T o f f l e r, Wojna i antywojna, Muza, Warszawa 1997.
- [85] R. W a r s z e w s k i, Uwarunkowania wewnętrzne przystąpienia Polski do NATO, praca studyjna, AON, Warszawa 1998.
- [86] R. W a r s z e w s k i, Aspekty społeczno-polityczne przystąpienia Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego (w:) Myśl Wojskowa nr 6, Warszawa 1998.

- [87] R. W a r s z e w s k i, Aspekty ekonomiczne i prawne przystąpienia Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego (w:) Myśl Wojskowa nr 1, Warszawa 1999.
- [88] R. W a r s z e w s k i, Aspekty wewnętrzne przystąpienia Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego (w:) Myśl Wojskowa nr 2, Warszawa 1999.
- [89] P. W ł o d a r s k i i in., Bezpieczeństwo Polski w zmieniającej się Europie, DBM MON, Warszawa-Toruń 1996.
- [90] S. F. W o ź n i a k, Udział jednostek wojsk lądowych w operacjach pokojowych ONZ (w:) Myśl Wojskowa nr 6, Warszawa 1998.
- [91] R. W r ó b l e w s k i, Planowanie strategiczne sił zbrojnych i ich udział w konfliktach zbrojnych, AON, Warszawa 1997.
- [92] J. Z u b e k, J. W o j n a r o w s k i, Gotowość obronna państwa i strategiczne rozwijanie systemu obronnego (w:) Praca badawcza "Kappa", AON, Warszawa 1996.

